

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

ATATÜRK DÖNEMİ
EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ (1923-1938)

EMİN DAŞCI

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ÖMER ERDEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2022

ETİK BEYANI

Enstitü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada; bütün bilgi ve belgeleri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, bu çalışmanın herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir bilimsel çalışma olarak sunmadığımı beyan ederim.

Emin DAŞCI

ONAY SAYFASI

Emin DAŞCI tarafından hazırlanan “*Atatürk Dönemi Edirne Milletvekilleri (1923-1938)*” başlıklı bu çalışma, **20.06.2022** tarihinde yapılan sınav sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Ömer ERDEN
Ordu Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

Üye Doç. Dr. İsmail ÖZER
Ordu Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

Üye Dr. Öğretim Üyesi Tekin İDEM
Batman Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın konusu, deneysel çalışmaların yönlendirilmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve yazımı aşamasında yapmış olduğu büyük katkılarında dolayı tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Ömer ERDEN'e, bölüm hocalarıma, araştırma ve yazım süresince yardımlarını esirgemeyen Sayın Dr. Öğr. Üyesi Tekin İDEM ile kardeşim Seyfettin DAŞCI ve saygıdeğer arkadaşım Burhan DİNÇER'e teşekkür ederim.

Bu araştırma boyunca maddi ve manevi desteklerinden dolayı sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim.

Emin DAŞCI

ÖNSÖZ

Fransız İhtilali'nden sonra Avrupa'da bir siyasal dönüşüm süreci başlamış ve mutlak monarşi yönetimlerinin yerini anayasal monarşi yönetimleri almaya başlamış ve yüzlerce yıldan beri uygulanan mutlak iktidarların yerini milli egemenliğe dayalı devlet yönetimleri almaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti, Avrupa'da yaşanan bu siyasal dönüşümden uzak kalamamış ve 1876'da meşrutiyet idaresine geçmiştir. 1878'de kesintiye uğrayan meşrutiyet idaresi 1908'de yeniden uygulanmaya başlamıştır. 1909 Anayasa değişikliği ile Osmanlı Devleti'nde saltanat makamı devlet idaresindeki etkisini kaybetmiş ve devlet yönetimi daha güçlü biçimde parlamento eliyle gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkması, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra başkent İstanbul dâhil olmak üzere yurdun pek çok yerinin İtilaf Devletleri'nce işgal edilmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'da bir Milli Mücadele başlatılmıştır. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin Misak-ı Milli Kararları'nı ilan etmesi üzerine işgal güçleri tarafından parlamentonun basılması, milletvekillerinin tutuklanması hadisesi Mustafa Kemal Paşa'ya Anadolu'da milli egemenliğe dayalı bir devlet kurma yolunu açmıştır. 23 Nisan 1920'de Ankara'da I. TBMM'nin açılması üzerine esasında Osmanlı'nın son yarım asrında yaşanan egemenlik mücadelesi de neticelenmiş ve milli egemenlik ilkesi alternatifsiz biçimde uygulanmaya başlanmıştır.

1920'de TBMM'nin açılması ile başlayan milli egemenliği alternatifsizleştirme ve güçlendirme çabası Cumhuriyet döneminde de aynen devam etmiştir. Osmanlı Devleti'ne İstanbul'un fethine kadar 88 yıl başkentlik yapmış olan Edirne şehri TBMM'nin ilk açılışından itibaren milletvekili göndererek Meclis'te Edirne bölgesinin ve Türk milletinin menfaatlerine uygun çalışmalar yapmaya çalışmıştır.

“Atatürk Dönemi Edirne Milletvekilleri (1923-1938)” adlı tez çalışmamızda 2-5. Yasama dönemlerinde Edirne vilayetinden kimlerin milletvekili seçildiği, seçilen

şahısların özgeçmişleri, milletvekillerinin TBMM'deki kanun teklifi, soru önergesi, Meclis konuşmaları vd. yasama faaliyetleri ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca her yasama döneminin başlangıcında seçimlerin nasıl yapıldığı, yasama dönemi içerisinde hangi önemli olayların gerçekleştiğı, hangi hükümetlerin kurulduğu vs. hadiseler de dönemin aydınlatılabilmesi adına incelenmiştir.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
RESİMLER	viii
1. GİRİŞ	1
2. 1923 SEÇİMLERİ VE II. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ	4
2.1. 1923 SEÇİMLERİ	4
2.2. II. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ	5
2.2.1. Cafer Tayyar Paşa (EĞİLMEZ).....	5
2.2.2. Mehmet Faik Bey (KALTAKKIRAN).....	14
2.2.3. Hüseyin Rıfkı Bey (ARDAMAN)	23
3. 1927 SEÇİMLERİ VE III. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ.	36
3.1. 1927 SEÇİMLERİ	36
3.2. III. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ	36
3.2.1. Zeki Mesut Bey (ALSAN).....	37
3.2.2. Mehmet Faik Bey (KALTAKKIRAN).....	39
3.2.3. Mehmet Şakir Bey (KESEBİR).....	40
3.2.4. Hasan Hayri Bey (TAN).....	52
4. 1931 SEÇİMLERİ VE IV. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ.	54
4.1. 1931 SEÇİMLERİ	54
4.2. IV. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ.....	54
4.2.1. Hasan Hayri Bey (TAN).....	54
4.2.2. Mehmet Faik Bey (KALTAKKIRAN).....	55
4.2.3. Mehmet Şeref Bey (AYKUT)	56
4.2.4. Mehmet Şakir Bey (KESEBİR).....	68
5. 1935 SEÇİMLERİ VE V. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ... 70	
5.1. 1935 SEÇİMLERİ	70
5.2. V. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ	71
5.2.1. Fatma MEMİK (5. 6. ve 7. Dönem Edirne Milletvekili).....	72
5.2.2. Mehmet Faik KALTAKKIRAN.....	78
5.2.3. Mustafa Mecdi BOYSAN.....	79
5.2.4. Mehmet Şeref AYKUT.....	80
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA	87
EKLER.....	94
ÖZGEÇMİŞ.....	118

ÖZET

Atatürk Dönemi Edirne Milletvekilleri (1923-1938)

Bu çalışmada 1923-1938 yılları arasında Edirne milletvekillerinin TBMM'deki faaliyetleri ele alınmıştır. Böylece çalışma, Edirne milletvekillerinin yerellik, eğitim ve meslek gibi sosyo-ekonomik profilleri ve önceki parlamento deneyimleri, gelecek dönem meclislerine yeniden seçilebilme yetkinlikleri ve kaç dönem milletvekilliği yaptıkları hesaplanarak 1923-1938 yılları arasında Edirne'yi temsil eden milletvekillerinin Edirne'yi ne kadar temsil ettikleri de ortaya konulmuştur. Ancak, çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için dönemin milletvekili seçimleri ile milletvekili adaylarının belirlenmesi hakkında genel bilgi verilmiştir.

Atatürk dönemi Edirne milletvekillerinin TBMM çatısı altında yaşanan hadiseler hakkında nasıl bir meclis performansı izlediği, ülke ve bölge siyasetine ne gibi katkılarda buldukları, hangi komisyonlarda görev aldıkları; tahrir, teklif, önerge, sual tahriri, söz alma gibi faaliyetlerle yasama çalışmalarına ne derece katkıda buldukları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın neticesinde 1923-1938 yılları arasında oluşturulan 4 yasama döneminde Edirne'den toplam 15 milletvekili seçildiği; milletvekillerinden 1'inin kadın, diğer 14 milletvekilinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Edirne milletvekillerinin TBMM çatısı altında aktif bir yasama faaliyeti gerçekleştirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Edirne, TBMM, Milletvekilleri, Yasama.

ABSTRACT

Atatürk's Period Edirne Deputies (1923-1938)

In this study, we examined the works of Edirne's members of parliament in the Grand National Assembly of Turkey between 1923 and 1938. Therefore, this study sets forth how Edirne's members of parliament represented Edirne between 1923 and 1938 by assessing socio-economics profile such as localness, education, occupation, and their experiences in former parliaments, as well as their eligibility for re-election and by calculating the periods they worked as members of parliament. Additionally, to better understand the study, general information about the elections and the determination of candidates was given.

In this study, it has been aimed to set forth that how Edirne parliament members performed their parliamentary work as regards the events took place under the roof of the Turkish Grand National Assembly during the Ataturk-era; what kind of contributions they made to the country, and the region, in which commissions they involved, in what extent they involved in legislative activities with such as proposals, resolutions, parliamentary questions.

As a result of the study, it has been noted that fifteen members were elected, of whom fourteen were male, and one was female, during the four legislative periods between 1923 and 1938. It was further noted that Edirne parliament members actively performed legislative activities under the Turkish Grand National Assembly roof.

Keywords: Edirne, TBMM, Members of parliament, Legislation

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
ARMHC	: Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BCA	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
ATAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
TBMM ZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
D.	: Devre
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
Yay.	: Yayınları

RESİMLER

Sayfa

Resim.1-2:	Cafer Tayyar Paşa (EĞİLMEZ)	6
Resim. 3:	Faik Bey (Mehmet Faik KALTAKKIRAN)	14
Resim. 4:	Hüseyin Rıfki Bey (ARDAMAN)	23
Resim. 5:	Zeki Mesut Bey (ALSAN)	37
Resim. 6:	Mehmet Şakir Bey (KESEBİR)	40
Resim. 7:	Hasan Hayri Bey (TAN)	52
Resim. 8:	Şeref Bey (Mehmet Şerafettin AYKUT)	56
Resim. 9:	Fatma MEMİK	72
Resim. 10:	Mustafa Mecdi BOYSAN	79

1. GİRİŞ

Türkiye’de ilk parlamenter sistemin ortaya çıkışı 1876 yılındaki Kanunî Esasi’ye dayandırılmasına karşılık (Çoker, 1994, s. III), parlamenterist gelenek 1920’den sonra TBMM’nin açılmasıyla yerleşmeye başlamıştır (Güneş, 1997, s. VII). Türk Parlamento tarihinde önemli bir yeri olan I. TBMM, Türk milletini temsilen Millî Mücadeleyi gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Çok yönlü bir meclis olan Birinci Meclis, işgallere karşı verilen Bağımsızlık Savaşı’nı yürütmekle beraber, yeni Türk Devleti’nin kuruluşuna da zemin hazırlamıştır (Şener, 2008, s. III).

Osmanlı Mebusan Meclisi, 12 Ocak 1920’de, ilk toplantısını yaptıktan on altı gün sonra, Misak-ı Milli’yi kabul etme kararı alınca (Karpas, 2010, s. 125), İtilaf Devletleri 16 Mart 1920’de İstanbul’u işgal edip Osmanlı Mebusan Meclisi’ni dağıtmış (Ulusoy, 2014, s. 125), toplamda 150 kadar milletvekilli tutuklanmış ve birçok milletvekili de Malta adasına sürülmüştür (Lewis, 1993, s. 251). Mebuslar Meclisi bu durum karşısında görev yapamayacağını hükümete resmi olarak bildirip dağılmıştır (Velidedeoğlu, 1999, s. 13). İstanbul’da Mebusan Meclisi’nin çalışma ortamının sona erdiğini gören Mustafa Kemal Paşa, Ankara’da yeni bir meclisin toplanması için hemen harekete geçip, çalışmalarına başlamıştır (Kılıç, 2015, s. 49).

Mustafa Kemal Paşa, “*Temsil Heyeti Başkanı*” sıfatıyla, 17 Mart 1920’de Kolordu komutanlarına bir genelge göndererek İstanbul’un işgal edilmesi ile birlikte Osmanlı Devleti’nin yasama, yürütme ve yargı güçlerinin ortadan kaldırıldığı; bu sebeple bir Kurucu Meclis/Meclis-i Müessisan kurulması gerektiğini belirtmiştir (İdem, 2015, s. 19). Mustafa Kemal Paşa’nın Meclis-i Müessisan tabiri kullanarak yapmak istediği esasında bir rejim değişikliği idi (Uyanık, 2016, s. 20). Ancak bu tabiri tam olarak açıklayamadığı veya açıklamak istemediği için, “*Halkın ünsiyet peyda etmediği bir tabirdir*” diye Erzurum ve Sivas’tan ikaz edilmiş; bunun üzerine de “*Fevkalâde salâhiyeti hâiz bir Meclis*” tabirini kullanmakla yetinmiştir (Küçük, 2002, s. 16-18).

İstanbul’un işgalinden sonra Mustafa Kemal Paşa, 19 Mart 1920’de Anadolu’daki tüm valiliklere, bağımsız sancaklara ve komutanlıklara gönderdiği ikinci bir genelge ile (Özçelik, 2012, s. 2487) “*makamı devletin masumiyetini, milletin istiklalini ve tahsilini temin edecek tedabiri teemmül ve tatbik etmek üzere millet*

tarafından selahiyeti fevkaladeyi haiz bir meclisin” Ankara’da toplanmasını istemiştir (Atatürk, 1970, s. 421; Akın, 2008, s. 47; Sezgin, 1984, s. 3). Ayrıca İstanbul’un işgali sonrası dağıtılan Meclis-i Mebusan üyelerinden isteyenlerin de (Çavdar, 1995, s. 185), teyakkuzu elden bırakmamak kaydıyla bir an önce Ankara’ya gelebileceklerin de bu meclise katılmaları zaruri görülmüştür (Haçın, 2014, s. 28). Seçimde her sancak bir seçim çevresi olacak ve nüfus oranlarına bakılmaksızın her sancaktan beş üye seçilecekti (Demirel, 2010, s. 73; Atatürk, 1970, s. 422).

Seçimlerin güvenli bir ortamda gerçekleştirilebilmesi için her bölgenin en büyük sivil yöneticisi sorumlu olacaktı. Seçimin ilk aşaması yapılmayacak ve ikinci aşamada ise sancak idare ve belediye meclisleriyle, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (ARMH) yönetim kurulları, illerdeki belediye meclisi ve merkeze bağlı ilçelerin idare heyeti oy kullanma hakkına sahip olacaktı. Bu meclis üyeliğine her parti, dernek ve zümre aday gösterebilecekti (İşık, 2011, s. 33).

Seçimlerle ilgili genelgenin yayınlanmasından sonra, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin gayretleri ile valilerin ve kolordu komutanları gözetiminde seçimler güven ortamında gerçekleşmiş ve seçilen milletvekilleri meclise katılmak üzere Ankara’ya gelmeye başlamışlardır (Dinçer, 2018, s. 23).

I. TBMM üyelikleri için yapılan seçimler dönemin olağanüstü koşulları, seçim sistemine yabancılık, ulaşım ve haberleşme güçlükleri, bazı yerlerde yöneticilerle Müdafaa-i Hukuk örgütleri ve ikinci seçmenler arasında uyum sağlayamama gibi nedenlerle (Turan, 1998, s. 124), bazı livalarda hiç seçim yapılamamış, bazılarında ise 5 yerine daha az sayıda mebus seçilmiştir (Demirel, 2003, s. 87). Dolayısıyla seçilen ve TBMM’ye katılan mebuslar aynı anda değil farklı tarihlerde Ankara’ya gelmiştir (Özcan, 2019, s. 403). Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi için Edirne’den 5 milletvekili seçilmiştir. Bunlar; Mehmet Faik Bey, Cafer Tayyar Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Mehmet Şeref Bey ve İsmet Paşa’dır.

10 Nisan 1920’den itibaren seçim bölgelerinden seçilen milletvekilleri Ankara’ya gelmeye başlamışlardır. İlk etapta Ankara’ya ulaşan 115 milletvekili meclisin 22 Nisan 1920 Perşembe günü açılmasını kararlaştırmışlardır. İstanbul Hükümeti’nin, Milli Mücadeleciler aleyhine yaptıkları dini nitelikli isyanları etkisiz kılmak amacıyla meclisin Müslümanların mübarek günü olan Cuma günü açılmasının halk üzerinde daha olumlu bir etki bırakacağı düşünülerek meclisin açılış günü 23

Nisan 1920 Cuma gününe ertelenmiştir (İdem, 2016, s. 103). Meclis, 23 Nisan 1920’de, Cuma namazı çıkışı saat 13.45’te dualarla açılmıştır (İlyas, 2015, s. 349; Köse, 2012, s. 24).

Meclis’in açılışında 155 milletvekili hazır bulunmuş ve Türk parlamento geleneği olarak uygulanan Meclis’in açılışının en yaşlı üye tarafından yapılması geleneğine uygun olarak Sinop milletvekili Şeref Bey açılış konuşmasını yapmıştır. Mehmet Şeref Bey, metnini Mustafa Kemal’in kaleme aldığı konuşmasında: *“Tüm Müslümanların halifesi ve Osmanlıların Padişahı Sultan Mehmet Hazretlerinin ve saltanatın sürekli merkezi olan İstanbul ile işgal altında türlü zulümler altındaki illerin kurtarılmasında”* başarılı olunması temennisinde bulunarak herkesin paylaştığı ortak duyguya tercümanlık yapmıştır (Ezherli, 1998, s. 33).

24 Nisan günü yapılan Meclis Başkanlık seçimi için iki aday yarışır. Celaleddin Arif Efendi’nin aldığı 109 oya karşılık Mustafa Kemal Paşa, aldığı 110 oy ile Meclis Başkanı seçilmiştir (Ertunç, 2013, s. 13).

Milli Mücadele günlerinin olağanüstü şartlarında uyum içerisinde çalışan TBMM, Büyük Taarruz ve Milli Mücadele’nin askeri safhasının tamamlanması sonrasında aynı uyum ve ahengini kaybetmeye, Lozan Konferansı, saltanatın kaldırılması vd. konularda sert tartışmalar yaşamaya başlamıştır (Teke, 2009, s. 115). Aynı şekilde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun 5. maddesine göre¹ TBMM’nin görev süresi 2 yıl olarak belirlenmişti. Seçimlerin yenilenememesi halinde görev süresi en fazla 1 yıl uzatılabilecek olan TBMM’nin yasal süresi dolmak üzereydi. Bu gelişmeler üzerine 1 Nisan 1923’te (Çanak, 2016, s. 683) Aydın milletvekili Esat Bey (İleri) ve 120 arkadaşı seçimlerin yenilenmesi amacıyla TBMM’ye bir önerge vermişlerdir. Önergenin kabul edilmesi üzerine TBMM 16 Nisan 1923 günü son toplantısı yaparak dağılmış ve I. TBMM Dönemi son bulmuştur (TBMM ZC., D. 1, C. 28, s. 283-284).

¹ **Madde 5-** Büyük Millet Meclisi’nin intihabı, iki senede bir kere için icra olunur. İntihap olunan azanın, azalık müddeti iki seneden ibaret olup, fakat tekrar intihap olunmak caizdir. Sabık heyet, lahik heyetin içtimaına kadar vazifeye devam eder. Yani intihabat icrasına imkân görülmediği takdirde, içtima devresinin yalnız bir sene temdidini caizdir. Büyük Millet Meclisi azasının her biri kendini intihap eden vilayetin ayrıca vekili olmayıp, umum milletin vekilidir.

2. 1923 SEÇİMLERİ VE II. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

2.1. 1923 SEÇİMLERİ

TBMM ile İtilaf Devletleri arasında Lozan Görüşmelerinin başlamasıyla beraber iktidar ve muhalefet arasındaki problemler ciddi bir boyuta taşınmıştır. İsmet İnönü, görüşmeleri yürüten heyetin başındaydı. Meclis içindeki muhalefet ise güçlenmişti. TBMM'nin Lozan Barış konferansı sürecinde yaşadığı tartışmalar, muhalif grup milletvekillerinin TBMM'yi çalışamaz duruma getiren tavırları üzerine Mustafa Kemal Paşa yasal süresi de dolmak üzere olan TBMM'nin yenilenmesi gerektiğini düşünmüştür (İdem, 2015, s. 27-28).

1 Nisan 1923'te Aydın milletvekili Esat Bey ve arkadaşlarının seçimlerin yenilenmesi için verdikleri önerenin kabulü üzerine I. TBMM dönemi son bulmuştur (Öztürk, 1993a, s. 3; İdem, 2015, s. 83).

Mustafa Kemal Paşa ve I. Grup'ta yer alan bazı önemli şahsiyetleri meclis dışına itmek isteyen muhalif grup milletvekillerinden Erzurum milletvekili Süleyman Necati, Mersin milletvekili Selahattin ve Canik (Samsun) milletvekili Emin Bey, 25 Kasım 1922'de TBMM'ye bir kanun teklifi vermişlerdir. Verilen kanun teklifi ile uzun yıllar cephelerde görev yapan komutanların ikâmet şartını yerine getirmediikleri gerekçesiyle sonraki dönem meclise girmelerini engellemeye çalışmak istemişlerdir. Muhalif milletvekilleri Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını meclis dışına atmak için hazırladıkları bu teklifte amaçlarına ulaşmasalar da teklifin maddelerinin bir kısmı değiştirilerek bir seçim kanununa dönüştürülmüştür (Akın, 2008, s. 399).

3 Nisan 1923 tarihinde kabul edilen seçim kanununa göre; Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi milletvekili kontenjanlarının belirlenmesi seçim bölgelerinin nüfuslarına göre yapılacaktır. Buna göre Osmanlı dönemindeki 50.000 erkek nüfusa 1 milletvekili kontenjanı temsiliyeti artırmak amacıyla 20.000 erkeğe bir milletvekili olarak belirlenmiştir. 30.000 seçmene kadar seçmeni bulunan vilayetlere 1 milletvekili kontenjan ayrılmışken; her 20.000 seçmen için 1 kontenjan artırılarak vilayetlerin milletvekili kontenjanları belirlenmiştir. Osmanlı döneminde olduğu gibi seçimlerin iki dereceli seçim sistemi olarak uygulanması ise devam ettirilmiştir. Buna göre 200 birinci seçmen (Müntehib-i Evvel) 1 ikinci seçmen (Müntehib-i Sani) seçeceklerdir. Seçme yaşı 18 olarak belirlenmiş ve 18 yaşını bitiren her erkeğin seçmen olabilmesi

kararlaştırılırken; Osmanlı döneminde temsiliyet için bir sınırlandırma getiren vergi verme şartı da kaldırılmıştır (Demirel, 2012, 166-168; Acar, 2012, s. 36-37). Seçimlere karşı güvenlik güçlerinin yönlendirmesini engellemek amacıyla subay ve memurların seçimler yapılmadan bir ay önce istifa etmesi, askerlik şubesi başkanı, jandarma komutanlarının görev yaptıkları yerlerden aday olamamaları da seçim kanunu yoluyla düzenlenmiştir (Demiraslan, 2013, s. 98).

1923 seçimleri 72 seçim bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Bu seçim bölgelerinden toplam 287 milletvekili seçilmiştir. Milletvekili seçim sonuçlarının belirlenmesinde mutlak çoğunluk yöntemi uygulanmıştır. 1923 seçimlerine Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin özel önem vermesini isteyen Mustafa Kemal Paşa'nın da talimatları neticesinde ARMHC destekli adaylar seçimden büyük bir zaferle çıkmışlardır. Bağımsızlardan sadece Gümüşhane'den Zeki Bey (Kadirbeyoğlu) seçilebilmiştir. 1923 seçimlerinden sonra II. TBMM, 11 Ağustos 1923 tarihinde meclisin en yaşlı üyesi İstanbul milletvekili Abdurrahman Şeref Bey'in açılış konuşması ile çalışmalarına başlamıştır (Alpaslan, 2013, s. 73).

II. Dönem TBMM'de farklı zamanlarda iki kez Ali Fethi Bey'in başkanlığında üç kez de İsmet Bey başkanlığında olmak üzere toplam beş hükümet kurulmuştur. II. TBMM; Lozan Antlaşmasının onaylanması, Cumhuriyet'in ilanı, halifeliğin kaldırılması ve 1924 Anayasası'nın kabulü gibi siyasi inkılâplar yanında sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki inkılâplar gerçekleştirmiştir. II. TBMM, 1 Kasım 1927 tarihine kadar çalışmalarını yürütmüştür (Coşkun, 2013, s. 42-43).

2.2. II. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

1923 seçimlerinde Cafer Tayyar Paşa 258 oy, Hüseyin Rıfki Bey 257 oy ve Faik Bey ise 256 oy alarak Edirne'den milletvekili seçilmişlerdir (Cafer Tayyar Paşa'nın Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No:124, s. 3).

2.2.1. Cafer Tayyar Paşa (EĞİLMEZ)

Asker kökenli olan Cafer Tayyar Paşa (Resim 1-2), Balkan Harbi ve Birinci Dünya Savaşı'nda önemli görevler üstlenmiştir. Bu başarılarından dolayı kendisine "Trakya Milli Kumandanı" unvanı verilmiştir (Keleş, 1999, s. 529).

Resim 1-2 : Cafer Tayyar Paşa (EGİLMEZ)

1878 yılında Plevne şehidi Yüzbaşı Emin Bey ile Kamile Hanım'ın (TBMM, 2010, s. 24) oğlu olarak Yugoslavya sınırları içindeki Priştine'de doğdu (Demirel, 2010, s. 229). İlk ve orta öğrenimini Drama İptidai Mektebi ve Manastır Askeri Rüştîye ve İdadisinde tamamlayan Cafer Paşa, 13 Mart 1898 tarihinde Harbiye Mektebine girdi. 1 Ocak 1901 tarihinde Harp Okulunu bitirerek Süvari Teğmen rütbesi ile mezun olarak Erkân-ı Harbiye (Kurmaya) sınıfına ayrıldı. Öğrenimi sırasında 15 Ocak 1902'de Üsteğmen oldu. 4 Ocak 1904 tarihinde Harp Akademisi'nden Kurmay Yüzbaşı rütbesiyle mezun olup staj yapmak üzere 3'üncü ordu emrine verildi (Akın, 1995, s. 31). 11 Ocak 1905'te 3'üncü orduda isteği üzerine eşkıya takibinde bulunmak üzere Komanova "Yetmiş İkinci Nizamiye Üçüncü Tabur İkinci Bölük Komutanlığında" görev almış ve 1908 yılına kadar bu görevde kalmıştır (Madaş, 2020, s. 49). 25 Mart 1906'da Kıdemli Yüzbaşı ve 24 Şubat 1908'de Binbaşılığa yükseltildi. Ardından 24 Şubat 1908'de 3'üncü Orduya bağlı 17'nci Alay 1'inci Tabur Komutanlığına atandı. 10 Aralık 1908'de 18'inci Tümen Kurmaylığına memur edildi. 7 Ağustos 1909'da rütbelerin tasfiyesine dair kanun gereğince rütbesi Kıdemli Yüzbaşılığa indirildi. (Çoker, 1995, s. 313). 8 Eylül 1909 tarihinde Makedonya'da çıkan karışıklıklar ve yaşanan çatışmalar hasebiyle Cafer Tayyar Paşa (Madaş, 2019, s. 69), "*Aydın Eşkıyası Takip Komutanlığına*" Mirliwa Sait Paşa'nın yanına yardımcı olarak göreve getirilmiştir (BOA, DH. MUI., Kutu:2 Gömlek:42, Hicri 29-09-1327). 7 Ekim 1909'da Genelkurmay 3'üncü Şubesinde görevlendirildi. 27 Nisan 1910'da Binbaşılığa yükselerek 1 Mayıs 1910'da Kosova Kolordusu (Mürettep) Kurmaylığına verildi. 3 Eylül 1910 tarihinde Arnavutluk isyanları nedeniyle "*İpek Sancağı*

Mutasarrıflığı” görevine getirilmiştir (BOA, DH.MTV., Kutu:1, Gömlek:1, Hicri 22-07-1328). Bu görevi bir müddet sürdürdükten sonra istifa etmiş ve “İstanbul 3. Seferberlik Şubesi’ne” tayin edilmiştir (Cafer Tayyar Paşa’nın Tercüme-i Hal Belgesi, D. 2, Sicil Dosyası No:124). 29 Aralık 1911’de tekrar İpek Sancağı Mutasarrıfı olarak görevlendirilen Cafer Paşa, 2 Ağustos 1912’ye kadar bu görevde kaldı. 29 Eylül 1912’de Balkan Savaşı Seferberliğinde Mürettep 2’nci Kolordu Kurmayında ardından 28 Ocak 1913’te Batı Ordusu’nda görevlendirildi. Lüşne’de Sırplar’la çarpıştı, burada tifüs hastalığına yakalandıktan sonra 20 Mayıs 1913’te İstanbul’a döndü ve 14 Haziran 1913’te İstanbul’da Üsküdar Ciheti Kumandanlığı görevine getirildi. Ancak Cihet Komutanlıkları kaldırılınca 10 Aralık 1913’te İstanbul’da Askerî Mahkeme üyesi oldu (Kayhan, 2013, s 93). Kısa bir süre sonra da 8 Ocak 1914’te “İzmir 4. Kolordu Kurmay Başkanlığı” görevi verilmiştir (Keleş, 1999, s. 535). Balkan savaşları sonunda 29 Kasım 1914’te başarılarından ötürü Yarbaylığa terfi etmiştir. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na girmesinden sonra Cafer Tayyar Paşa 3 Aralık 1914’te “Birinci Kolordu Birinci Tümen Kumandanlığı” görevine tayin edilmiştir. Seddülbahir Cephesi’nde görev almıştır. Seddülbahir Cephesi’ndeki başarılarından dolayı kendisine “iki yıl kıdem zammı” verilerek 14 Aralık 1915’te rütbesi Albaylığa yükseltilmiştir (Madaş, 2019, s. 71). 23 Ağustos 1916’da 2’nci Kolordu Komutanı oldu. 8 Nisan 1917’de 8’inci Kolordu Komutanı, 14 Temmuz 1918’de Kuzey Kafkas Komutanı oldu. Birinci Dünya Savaşına 1’inci Tümen, 1’inci Kolordu ve 2’nci Kolordu ile katıldı. 20 Temmuz 1918’de yeniden 1’inci Kolordu Komutanlığına atandı. Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a çıkmasından itibaren kendisi ile temas kurarak Trakya Bölgesinde Müdafaa-yı Hukuk Teşkilatının kurulmasına öncülük etti. Sivas Kongresinden sonra Heyeti Temsiliye azaları ile komutanların birlikte yapacakları toplantı için 12 Kasım 1919’da Mustafa Kemal Paşaya çektiği telgrafla bağlılığını bildirdi. 16 Mart 1920’de İstanbul’un işgalini protesto eden bir beyanname yayımlayarak Edirne’de sıkıyönetim ilân etti (Çoker, 1995, s. 314). 20 Nisan 1920 tarihinde İstanbul Hükümetinin kendisini görevden alması üzerine Trakya-Paşaeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Merkez Heyetinin kararıyla “*Trakya Millî Komutanı*” ilan edilerek, teşkilatın başına getirildi (Akın, 2008, s. 31). TBMM’nin 1’inci Dönemi için Edirne ili ile Çatalca’yı temsil etmek üzere üç kişinin seçimi için Lüleburgaz’da toplanan Kongre kararı ile Trakya Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti Edirne Merkez heyeti

olarak görevlendirilmiş ve bu heyet tarafından İsmet İnönü ve Kâzım Karabekir ile birlikte Edirne milletvekilliğine seçilmiştir. Ancak görevi dolayısı ile Edirne'den ayrılamadı (Çoker, 1995, s. 314). Cafer Tayyar Paşa, 25 Temmuz 1920'de Yunan kuvvetlerinin Doğu Trakya'ya taarruzu sırasında cephede keşfe çıktığı esnada Havsa-Bostanlı'da esir düştü. Yaklaşık olarak üç yıl esir kaldıktan sonra Lozan Konferansı'nda "*Sivil Tutukluların Geri Verilmesi ve Savaş Esirlerinin Mübadelesine İlişkin Türk-Yunan Anlaşması*" gereğince serbest bırakılmıştır (Madaş, 2020, s. 50). Yaklaşık üç yıl esir kalan Cafer Tayyar Paşa, esaretinden dolayı meclis çalışmalarında yer alamamıştır. Serbest kaldıktan sonra 11 Nisan 1923 tarihinde Meclise katılabilmıştır (TBMM ZC., D. 1, C. 29, s. 30).

Cafer Tayyar Paşa, TBMM'nin II'nci Dönemi için 29 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 258 oy alarak Edirne'den tekrar milletvekili seçildi (Cafer Tayyar Paşa'nın Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No:124, Paşa İli, Sayı: 34, 28 Haziran 1923). Mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylandı. Ordu Komutanlığında bulunduğu sürece Meclise gelinceye kadar izinli sayılması 19 Aralık 1923'te kabul edildi. Görevi sona erince Meclise 31 Ekim 1924'te katıldı.

24 Eylül 1923'te Mirlivalığa (Tümgeneral) yükseltildi. Asker milletvekillerinin Meclis ya da Ordudaki görevlerinden birini tercih etmeleri 30 Ekim 1924'te tebliğ edilmesi üzerine Milletvekilliğini tercih etmesi üzerine 31 Ekimde Kolordu Komutanlığı görevine son verildi (Çoker, 1995, s. 314-315). 17 Kasım 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurucuları arasında yer aldı. Fırkanın 3 Haziran 1925'te Bakanlar Kurulunca kapatılması üzerine yasama görevini dönem sonuna kadar bağımsız olarak sürdürdü. Milletvekilliği sona erince Ordu açığına alındı. 14 Haziran 1926'da meydana çıkarılan Mustafa Kemal'e suikast girişimi olayı ile ilgili görülerek İstanbul'da tutuklandı ve diğer sanıklarla birlikte yapılan yargılaması sonunda suçsuz görülerek 13 Temmuz 1926'da tahliyesine karar verildi (Keleş, 1999, s. 544). 9 Ocak 1928 tarihinde Ordudan emekliye ayrılan (BCA, 30.11.1.0.37.37.18). Cafer Tayyar Paşa, sonraki hayatında başka bir işle meşgul olmadı. 5 Ocak 1958'de İstanbul'da vefat eden Cafer Paşa, Üsküdar-Karacaahmet Kabristanında toprağa verildi (Akın, 1995, s. 32). Cafer Paşa, evli olup iki çocuk babasıydı (TBMM, 2010, s. 24).

Cafer Tayyar Paşa, 21 Kasım 1923 tarihinde Meclis'te kabul edilen tezkere ile Türk Kurtuluş Savaşı sırasında hem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde hem de cephe hattında üstün hizmet göstermiş kişilere verilen Kırmızı-Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirilmeleri uygun görülen ilk 25 kişi arasındadır. (TBMM ZC., D. 2, C. 3, s. 494).

2.2.1.1. Cafer Tayyar Paşa'nın Meclis Çalışmaları

- Suâl Takrirleri

İngiliz Dışişleri Bakanı'nın Beyanatından Haberdar Olunup Olunmadığı Hakkında Hariciye Vekâletinden Suâl Takriri

13 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Ankara'nın Başkent olmasına karar verildikten sonra İstanbul'daki yabancı elçiliklerin de Ankara'ya taşınması gerekmişti. Kamuoyunda çok tartışılan başkent sorununa yabancı elçiliklerin Ankara'ya taşınmak istemedikleri de eklenmişti. Ankara'nın yerini, iklimini, ulaşımını beğenmedikleri için İstanbul'da kalmak istedikleri biçimindeki bilgilerin aldatıcı olduğu, gerçek amacın Devleti yıkmaya yönelik politikanın uygulanışı olduğunu belgeleyen İngiliz Dışişleri Bakanının beyanı gazetelere yansınca milletvekilleri bunu iç işlerimize karışma olarak yorumladılar (Öztürk, 1993b, s. 352).

II. Dönem Edirne Milletvekilleri içerisinde Meclis çalışmalarına katılan ve Meclisin almış olduğu kararlarda emeği geçenler arasında yer alan Cafer Tayyar Paşa'nın, genelde ülke sorunlarına kayıtsız kalmadığı görülmüştür. Meclis'in 3 Ocak 1925 tarihli oturumunda, İngiltere Dışişleri Nazırı Mr. Chamberline'nın Türkiye hakkındaki beyanatına dair Hariciye Vekâlet'ine suâl takriri vermiştir.

Riyaseti Celileye

“Hariciye Vekili Beyefendiden atideki maddeyi suâl ile şifâhen izahatta bulunmalarım rica ederim.

1. Hâkimiyeti Milliye Gazetesinin 29.11.1340 tarihli nüshasının başmakalesinde Türkiye hakkında İngiltere Hariciye Nâzırı Mister Çemberlayn lisanından işitilen beyanata Hükümet vâkıf mıdır ve bu beyanat neden ibarettir?”

Cafer Tayyar Paşa'nın sual takririni cevaplayan Hariciye Vekili Şükrü Kaya konuşmasında, İngiltere Hariciye Nâzırı Mister Çemberlayn'ın, Paris ve Roma'daki beyanatlarına dair gazetelerin birinde Türkiye aleyhine çıkan haber ile ilgili olarak Hükümetimizin gerekli önemi verdiğini, temsilci ve delegelerimiz nezdinde buldukları hükümetlerden resmi olarak izahat talep ettiklerini, Fransa, İtalya ve İngiltere Hükümetlerinden yapılan açıklamalarda görüşmelerde Türkiye'nin mevzuu bahis olmadığı ve yalnız Türkiye'deki elçiler ve elçilikler meselesinin konuşulduğunu söylediklerini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 359-360).

-Meclis Konuşmaları

Yunanistan'ın Türklerin Mal Varlığına El Koyması Üzerine Türkiye'de Bulunmayan Rumların Mallarına El Konulması Hakkındaki Kanun Tasarısı Üzerine Sözleri

Lozan Antlaşması'ndan sonra gerçekleştirilmesi planlanan mübadele esnasında yaşanan sorunlar bilhassa Yunanistan'ın İstanbul'da daha fazla Rum bırakmak istemesi Türk-Yunan ilişkilerinde gerginliğe sebep olmuştur. Bu durum henüz mübadele edilememiş Türk ahaliyi olumsuz etkilemiş ve Yunan Hükümetinin Türklerin mallarına zorla el koymasıyla durum daha da gerginleşmiştir. Türk Hükümetinin bu duruma karşılık vermesi kaçınılmaz olmuştur. Meclis'in 19 Ocak 1925 tarihli oturumunda, bu kanun tasarısının görüşülmesi esnasında söz alan Cafer Tayyar Paşa, konuşmasında Yunan Milletinin hiçbir zaman Hükümetimizin iyilikle istediği mukabil hareketi bu mahiyette kabul edecek bir millet olmadığını, bundan dolayı Yunan milletinden asgarî bir şey koparabilmek için tedbir almak gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 12, s. 179).

“Muhterem arkadaşlar! Bendeniz Yunanistan'da elîm bir sahai hayat geçirdim. Binaenaleyh Yunan milletini bütün manası ile etüt etmiş ve Yunan milletinin ruhundaki bütün fenalıkları, tetkik etmişimdir. Yunan milleti hiçbir zaman Hükümetimizin âlicenabane vazetmek istediği mukabelei bilmisili bu mahiyette kabul edecek bir millet değildir. Bu sebepten dolayı Yunan milletinden asgarî bir şey koparabilmek için azamî bir tedbir yapmak lâzım gelir. En küçük bir hakkı alabilmek için en büyük cezayı tatbik etmedikçe bu hakkın alınacağına katiyen ihtimal vermem, Onlar dünyayı aldatır, dünyayı iğfal ederler. Bu sebepten dolayı Hükümetten rica

ederim. Bu maddei kanuniyeyi bizim, tamamıyla yapabileceğimiz bir tarzda tadil edelim.”.

1925 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Hakkındaki Sözleri

Her yasama döneminin en önemli görüşme maratonu, öteden beri bütçe görüşmeleri olmuştur. Cafer Tayyar Paşa, Mecliste ekonomi ile ilgili görüşmelerde son derecede aktif olduğu yaptığı konuşmalardan ve meclisteki ekonomi tartışmalarına aktif bir şekilde katılmasından anlaşılmaktadır. 1925 Genel Bütçe Kanunu Tasarısının Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi esnasında söz alan Cafer Tayyar Paşa, güney sınırında Kilis'ten itibaren Cerablus, Resülayn, Nusaybin ve Cizre bölgesinde Rüsumat (Vergi) karakolları olduğunu, ayrıca bunun gerisinde ikinci bir vergi hattı olmak üzere Gaziantep, Urfa, Mardin ve Siirt'te vergi merkezlerinin bulunduğunu, birinci vergi hattının hiç bir zaman şimdiye kadar o hudut üzerinde kaçakçılığa mani olmadığını, herhangi bir eşya geldiğinde doğrudan doğruya ikinci derecedeki merkezlere gittiğini, orada muayene yapıp gümrüğü alındıktan sonra tekrar birinci hat üzerindeki mahallere dağıtıldığını, bundan dolayı fiyatın büyük miktarda arttığını, eğer birinci hat üzerinde düzgün bir kordon olmuş olsa, ikinci hatta ihtiyaç duyulmayacağını, eşya fiyatlarının artmasının kaçakçılığa sebebiyet verdiğini, kaçakçılığın Urfa'da, Mardin'de ve Birecik mıntıkasında birçok vakaya sebep olduğunu ve cinayetlerin yaşandığını, bu duruma Vergi Müfettişleri tarafından dikkat çekilmişse de bir netice alınmadığını ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 13, s. 379).

“Muhterem arkadaşlarım, rüsümet hakkında pek çok sözler söylediler. Yalnız nazarı dikkatimi celbeden bir mesele oldu. Cenup hudutlarımız hakkında hiç kimse bir şey söylemedi. Bu sebepten dolayı o hudut hakkında arkadaşlarımı tenvir etmek isterim. Cenup hududunda Kilis'ten itibaren Crablus, Resülayn, Nusaybin, Cizre mıntıkasında rüsumat karakolları vardır. Bir de bunun gerisinde ikinci bir rüsumat hattı olmak üzere Gaziantep, Urfa, Mardin, Siirt'de rüsumat merkezleri mevcuttur.:

Bu birinci rüsumat hattı, hiç bir zaman şimdiye kadar o hudut üzerinde kaçakçılığa mani olamamıştır. Bu mıntıkanın tahsisatı, vaktiyle orada bulunan kolordunun iaşesine tahsis edilmiş olduğu için, uzun Müddet tahsisatta intizar etmeye mecbur olmuştur. Çünkü ilk sene alınan tahsisat ile, ikinci sene alınan tahsisat arasında hemen hemen nisfi, üçüncü sene rub'u miktarında bir tenakus vardır ve bunun için

oraya bir kaç defa müfettişler gelmiştir. Verdikleri raporların birer suretlerini de bendenize göndermişlerdi. Fakat raporların hiç birisinden bir netice hasıl olmamıştır. Şimdi Kilis'den itibaren bu hattı takip ettiğimiz zaman, göreceğiz ki birinci hatda muayene yoktur. Her hangi bir eşya gelince doğrudan doğruya ikinci derecedeki merkezlere gider. Yani Gaziantep'e, Birecik'e, Urfa'ya, Siirt'e. Bunlar üç beş günlük mesafede geri olan mıntikalardır. Orada Muayene yapılır, gümrüğü alınır, ondan sonra tekrar birinci hat üzerindeki mahallere tevzi olunur. Bundan dolayı ücret fevkalade büyük mikyasta teyazüt ediyor. Eğer birinci hat üzerinde muntazam bir kordon olmuş olsa, ikinci hatta ihtiyaç mes edilmez ve memleket bu masraflardan kurtulmuş olur ve binaenaleyh doğrudan doğruya gelen eşyanın ücreti nısıf nısf tenezül etmiş olacaktır. Ücreti eşyanın bu suretle tezayüt etmesi bu kaçakçılığa meydan açmıştır. Ve bu kaçakçılık maatteessüf Urfa'da, Mardin'de ve Birecik mıntikasında birçok vakaya sebep olmuştur. Cinayet vakaları da olmuştur ve o havalide en büyük dert, kaçakçılarla müdürlerin hemşehri olmalarıdır. Bu mesele için Rüsumat Müfettişleri, bir kaç defa nazarı dikkati celp etmişlerse de bir netice çıkmamıştır.

Bu sebepten Rüsumat kolcuları gayet kolay istedikleri gibi vekayii vücuda getirirler ve gayet kolay ört bas edilir. Böyle kapatılmış birçok vaka vardır. Hatta rüsumat kolcuları bu hususta jandarmayı, askeri de birçok defa işfal etmişlerdir. Urfa'da böyle şayanı teessüf bir vaka olmuştur. Kumandanlık Rüsumat Müdüriyeti arasında uzun bir muhabere dosyası teessüs etmiştir. Aynı şey Mardin mıntikasında da olmuştur.

Cenup hududundan memlekete giren meselâ yağlar, yünler ve mevadı gıdaiye için, vasi suiistimalât vukua gelmektedir. Eğer Cenup hududundaki rüsumat karakolları, derecede takviye edilip, yekdiğerine rapt edilecek olursa ve ki hat üzerinde yapılmakta olan bu karakollar bir hatta intikal ederse, memlekette, bugün tahsil edilmekte olan varidat, her halde üç dört misli tezayüt edecektir. Bu ciheti Muhterem Maliye Vekili Bey efendinin nazarı dikkatine arz ederim.”

Cafer Tayyar Paşa, 1925 bütçe görüşmeleri sırasında maden işçilerinin sorunlarını da Meclis kürsüsünde dile getirmiştir. Cafer Tayyar Paşa, Ereğli ve Ergani maden ocaklarını gezdiğini söyleyerek Ereğli madeninin memleketimizin kıymetli evlâtlarını imha edecek bir ocak halinde bulduğunu ifade etmiştir. Ergani maden

ocakları ile ilgili olarak ta senelerce altın getirmiş olan bu ocaklarda bir tane bina, bir tek barakanın dâhi mevcut olmadığını, mevcut üç ocağın da harap halde olduğunu söyleyerek bu hususa Ticaret Vekili Ali Bey'in dikkatini çekmiş ve ocaklarda çalışan amelenin sıhhatiyle alâkadar olmalarını rica etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 15, s. 543-544).

“Efendim! Ereğli madenlerini, bundan epey müddet evvel gezmiştim. Orada bir arkadaşım, Maadin işi ile iştigal ediyordu. Bendenize, madeni gezmemi teklif etti. Ben de maalimemnuniye kabul ettim ve bir amele elbisesi giyerek maden ocağının içine, amelelerle birlikte dâhil olduk. Bütün madeni, en son teferruatına kadar gezdik. Çıktıktan sonra arkadaşım intibaatımı sordu. Madenimizi nasıl buldunuz dedi. «Herhalde memleketimizin kıymetli evlâtlarını imha edecek bir ocak halinde buldum» dedim.

Ereğli şirketinde Mehmet Ali Bey nezaret ediyordu. Bu ocak, o havalideki ocakların kendi ifadelerine göre - en güzeli imiş. Çıktıktan sonra kimseye sormadan kendi tahminim üzerine beyanda bulundum. Dedim ki; buraya giren amele işe başladığının birinci günü eğer bir ton kömür çıkarıyorsa, hiç şüphe etmedim ki; on beş gün sonra üç yüz okka kömürden fazla bir şey çıkaramaz. Binaenaleyh benim kanaatimce buraya herhangi bir amele giderse, on beş günden fazla çalışmaz. Onlar da bu ifadeyi aynen tasdik ettiler. İstatistik mucibince bu havalide işleyen ameleler azamî on beş gün madenlerde işledikten sonra, izin alıp gitmeye ve ekmeğini hariçten tedarik etmeye mecbur oluyor. Ergani maden ocaklarını bizzat gezdim, bize senelerce altın getirmiş olan bu ocaklarda maatteessüf bir tane bina yoktur. Bir tek baraka dâhi mevcut değildir. Üç tane ocak vardır, üçü de harap olmak üzeredir. Bu kadar zamandan beri işlemiş ve milyonlarca varidat getirmiş olan bu ocakların içinde, o havalide çalışmış olan insanların esbabı sıhhiyesini istikmal edecek bir barakacık veyahut bir kahvecik yapılmamıştır. Orada aynı zamanda bir su akar, senelerden beri. Nasıl ki, Dicle üzerinde kıymetli gaz madenleri akmışsa, burada da aynı suretle bakır böyle akar ve biz de yine böyle bakarız. Bu hususa Ticaret Vekili Beyin nazarı dikkatini celb ve ocaklarda çalışan amelenin, evlâdı vatanın sıhhatiyle alâkadar olmalarını rica ederim.”

El Cezire ve Şark Cephelerinde Görev Yapacak Askerlerin Hizmet Sürelerine Dair Kanun Görüşmeleri Sırasındaki Sözleri

Cafer Tayyar Paşa askeri kökenli olması hasebiyle askerî konular ile alakalı konuları meclis kürsüsünde dile getirmiştir. Meclisin 18 Ocak 1926 tarihli oturumunda Rize Mebusu Ekrem Bey, El Cezire ve Şark cephelerinde görev yapacak erkân, ümera ve askeri mensupların hizmet sürelerine dair kanun teklifi vermiştir. Bu kanun teklifinin 1. Maddesinin² görüşülmesi esnasında söz alan Cafer Tayyar Paşa, Malatya'nın da Yedinci Kolordu mıntikasında bulunduğunu, Elazığ gibi Malatya'nın da aynı fırkaya dâhil olduğunu, Elazığ'ı kabul edip Malatya'nın kabul edilmemesi halinde aynı fırkanın subaylarının o haktan mahrum kalacağını söyleyerek Malatya'daki askeri birliklerin de bundan faydalanması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 21, s. 216).

“Bu takirde maksadım, Malatya, doğrudan doğruya yedinci kolordu mıntikasındadır. Elâziz de Malatya da aynı fırkaya dâhildir. Elâziz'i kabul edip de Malatya'yı ilâve etmezsek aynı fırkanın zabıtam o haktan mahrum kalacaktır. Malatya'nın da maddeye ithalini rica ederim. Urfa meselesine gelince: Urfa ile Mardin şeraiti hayatiye itibariyle aynı esas dâhilindedir. Kitaata gelince: Mardin'de bir süvari fırkası bulunuyor. Urfa'da da bir süvari fırkası bulunuyor. Binaenaleyh Urfa'yı kabul ettiğimiz hale Mardin'i kabul etmezsek aynı şeraiti hayatiye dâhilinde bulunan iki yerden birisi bu haktan mahrum kalacaktır. Binaenaleyh Urfa'nın madde dâhilinde kalmasını ve Malatya'nın da İthalini rica ederim.”

2.2.2. Mehmet Faik Bey (KALTAKKIRAN)

Resim 3 : Faik Bey (Mehmet Faik KALTAKKIRAN)

² **Madde 1.**-Artvin, Ardahan, Erzincan, Erzurum, Ergani, Elâziz, Urfa Beyazıt, Bitlis, Hakkâri, Dersim, Diyarbakır, Siirt, Siverek, Kars, Karahisarışarki Genç, Mardin, Muş, Van vilayetleriyle mülakatları dâhilinde ifayı vazife eden ümera ve zabıtan ve mensubini askeriye azami üç sene ikametden sonra sair menatıkda bulunan emsalleriyle mübadele edilirler.

1870 yılında Kaltakkıranzade Ahmet Badi Efendi ile Edibe Saide Hanım'ın (Mehmet Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre:2, Sicil No:125) oğlu olarak Edirne'de doğdu (Demirel, 2010, s. 197). Mehmet Faik Bey (Resim-3), İlk ve orta öğrenimini Kastamonu ve Trabzon Rüştiyelerinde tamamladıktan sonra özel öğretmenlerden ders aldı ve Fransızca öğrendi (TBMM, 2010, s. 24). Bir süre Trabzon ilinde Mektupçuluk ve Muhasebe Kalemlerinde aylıksız staj yaptıktan sonra 23 Eylül 1890'da Edirne ili Nüfus idaresinde Pasaport Kâtipliği ile Devlet hizmetine girdi. 13 Mart 1895'te gizli siyasi cemiyet kurmak ve zararlı yayınlar yapmakla suçlanarak tutuklandı. Yargılaması sonunda 5 yıl kalebentliğe hüküm giydi. 28 ay Edirne Cezaevinde tutuklu kaldıktan sonra Konya'ya sürgün edildi (Çoker, 1995, s. 319). Cezası sona erdikten sonra 17 Haziran 1900'de "Konya Vilayeti Mektup Kalemi Başkâtipliği" görevine getirilmiştir.

28 Ağustos 1902'de gizlice Konya'dan ayrılarak İstanbul'a geldi ve Reji idaresinde çevirmenlik görevine getirilmiştir (Madaş, 2019, s. 55). Bu görevde iken, İstanbul Mebusan Meclisi'nin I'inci Döneminde Edirne milletvekili olup vefat eden Asım Bey'den boşalan üyeliğe 26 Mart 1909'da seçilerek Meclise katıldı. II'nci Dönemde tekrar Edirne'den milletvekili seçildi. (Güneş, 1997b, s. 26). I'inci Toplantı yılında Meclisin feshinden sonra iktidara gelen Ahmet Muhtar Paşa Kabinesi tarafından 72 arkadaşıyla birlikte tutuklanarak 26 gün Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu kaldı. 13 Ocak 1913'teki Babıâli baskınından sonra bir Müdafaayı Milliye Cemiyeti Teşkili için Darülfünun'da yapılan toplantıda Cemiyetin gönüllü üyeliğine getirildi.

Edirne'nin Bulgarlardan geri alınmasında yörenin Osmanlı egemenliği altında kalması için Avrupa Başkentlerinde devlet adamlarıyla temasa memur edilen Heyette yer aldı (Mehmet Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre:2, Sicil No:125). III'üncü Dönemde yeniden Edirne milletvekili oldu. Mondros mütarekesinden sonra Meclisin kapatılması üzerine Edirne'ye dönüp arkadaşları ile birlikte Trakya-Paşaeli Müdafaayı Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasında etkin rol aldı ve Merkez Heyeti Temsilcisi seçildi. Mebusan Meclisinin son dönemi için 5 Kasım 1919'da yapılan seçimde Edirne milletvekili olarak Meclise katıldı.

Arkadaşı Şeref Beyle birlikte "Misak-ı Milli"nin kabulünde etkili oldu. 16 Mart 1920'de İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edilip Meclisin dağıtılması üzerine 13 milletvekili ile birlikte tutuklanarak 18 Martta BENBOVV gemisiyle Malta Adasına

sürgüne gönderildi. 21 Mart 1921’de serbest bırakılınca İtalya üzerinden Anadolu’ya geçti ve 23 Nisan 1921’de Ankara’ya gelerek (Çoker, 1995, s. 320). 25 Nisan 1921’de TBMM Genel Kuruluna Edirne milletvekili olarak takdim edildi (TBMM ZC., D. 1, C. 10, s. 77-78). 16 Mayıs 1921’de II’nci Başkan Vekilliğine seçildi. III’üncü toplantı yılında Bütçe Komisyonunda çalıştı.

Mehmet Faik Bey, TBMM’nin II’nci Dönemi için 28 Haziran 1923’te yapılan seçimde 253 oy alarak Edirne’den tekrar milletvekili seçildi. (Mehmet Faik Bey’in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre:2, Sicil No:125, Paşa İli, Sayı: 34, 28 Haziran 1923). 11 Ağustos 1923’te Meclise katıldı, aynı gün mazbatasını onaylandı. İktisat, Nizamname-i Dahili ve Ziraat Komisyonlarında çalıştı. Ziraat ve Nizamname-i Dahili Komisyonları başkanlıklarına seçildi. 28 Mayıs 1927’de Ankara-Kayseri hattının resmî açılışına katılan Heyette yer aldı. Genel Kurulda 3 konuda konuşması vardır (Öztürk, 1995a, s. 261).

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde I., II., III., IV., V., VI. Dönemlerde Edirne milletvekili olarak görev almıştır. (Madaş, 2020, s. 43). 22 Kasım 1928’de memuriyetten emekliye ayrılan Mehmet Faik Bey, 2 Ocak 1948’de Ankara’da vefat etti (Ulus, 3 Ocak 1948). Evli olup bir çocuk babasıydı (Çoker, 1995, s. 320).

I’inci Dönem üyeleri arasında 24 Ekim 1924 tarih ve 41 sayılı Meclis Kararı ile almış olduğu Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası, Millî Mücadelede fedakârca hizmetleri nedeni ile 19 Kasım 1925 tarih ve 194 sayılı karar ile Kırmızı-Yeşil Şeritli olarak değiştirilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 19, s. 151-152).

2.2.2.1. Mehmet Faik Bey’in Meclis Çalışmaları

- Takrir ve Teklifleri

İçki Yasağı Kanunu Gereğince Türkiye Dışına Çıkarılmak Üzere Biriktirilmiş Olan İçki ve Şarapların İmhasının Ertelenmesi Hakkındaki Takriri

Türkiye Büyük Millet Meclisi savaş içerisinde sınırlı olan mali kaynakları daha iyi değerlendirebilmek için bir takım tasarruf tedbirleri almıştır. Her türlü alkollü içki yapımını, ithalini ve kullanımını yasaklayan Men-i Müskirat Kanunu bu dönemde tasarruf amacı ile çıkartılan kanunlardandır (Ateş, 1985, s. 1198). Edirne milletvekili

Mehmet Faik Bey, Tekirdağ Mebusu Cemil Bey ile beraber Men'î Müskirat Kanunu (Alkollü İçkilerin Yasaklanması Kanunu) mucibince Türkiye haricine çıkarılmak üzere toplanan içki ve şarapların ekonomiye katkısına değinmişlerdir. Konu ile ilgili olarak; *“Alkollü İçkilerin Yasaklanması Kanununun Trakya ve İstanbul’da tatbikinden sonra, Türkiye haricine çıkarılmak üzere çeşitli şekillerde zapt edilmiş ve saklanmış olan içki ve şarapların, henüz Avrupa ile ticari münasebetlerin gelişmemiş olması sebebiyle harice çıkarılmayan kısmının Kanun gereğince imhasına teşebbüs edilmekte bulunduğu yapılan müracaatla anlaşılmaktadır. Hâlbuki bunların bir buçuk, iki ay sonra tamamen ihracatı mümkün olduğu halde, imhası halinde bir milyon lirayı aşkın gelirin heba olacağı bellidir. Hükümet 1924 mali yılı Bütçe Kanunuyla bu hususta bir tekel kurulmasına çalışmaktadır. Bütçe Kanununun kabulüne kadar bu içki ve şarap stoklarının imhasının tehiri, halkın ve Hazinesinin menfaatine olduğunu”* söyleyerek kanun teklifi vermişlerdir. Sunulan teklif Meclis tarafından kabul edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 6, s. 204-206).

Keşan-Dekovil Demiryolu Hattının İnşaatının Tamamlanması Hakkındaki Kanun Teklifi

Demiryollarının Milli Mücadele döneminde ortaya çıkan önemi Cumhuriyet devri hükümet programında da vurgulanmıştır. Ülke savunmasını, sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmayı akılcı bir ulaşım politikasıyla çözümleyebileceğini düşünen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin programında demiryolu ulaşımı önemli bir yer tutmuştur (Yıldırım, 2008, s. 101).

Ulaştırma konularında gördüğü sıkıntıları kanun teklifi şeklinde meclise taşıyarak dile getiren Mehmet Faik Bey, arkadaşlarıyla beraber Keşan Dekovil hattı inşasının bitirilmesi hakkında meclise kanun teklifi vermiştir. Gündeme alınan bu teklif incelenmesi amacıyla Lâyiha Encümenine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 6, s. 121). 21 Şubat 1924 tarihinde Layiha Encümeninden gelen mazbata Nafia ve Muvazene-i Maliye Encümenine gönderilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 6, s. 189). Meclis’in 22 Mart 1924 tarihli oturumunda, Nafia ve Muvazene-i Maliye Encümeninden gelen mazbata okunmuştur (TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 861-864).

Riyaseti Celileye

“Harbi Umumi esnasında Şark demiryollarının iki yüz altmışıncı kilometresinden başlayarak Cenuba doğru Keşan'a kadar altmışaltı kilometrelik bir demiryolu inşasına mübaşeret edilmişti. Mezkûr yolun tesviyei turabiyesi ve köprüleri ve istasyon tesisatı yapılarak ray ferşiyatına başlanacağı sırada mütarekenin hululü inşaatın tatilini muciboldu ve o zamandan beri takibeden hâdisat esnasında istasyon müessesatından bâzıları duçarı harabi oldukları gibi imalâtı mevcude dahi gün geçtikçe bozulmaya yüz tuttu. Eğer daha bir müddet bu surette geçecek olursa bütün imalâtın heder olacağı muhakkak görülmelidir. Hâlbuki mezkûr yoldaki imalat asgari üç milyon lira kıymetinde olup bunların tamiri ile raylarının ferşi yüzelli bin lira ile kabili icra olduğu anlaşılmaktadır. Elyevm Hükümet malı olup Kestambolu kömür ocaklarına işlemekte olan yirmi üç kilometrelik hat üzerindeki edavatı muharrike ve müteharrike kısmen tezyid edildiği surette Keşan hattı münakalâtım da idareye kâfi olacağından bu husus için ayrıca masraf ihtiyarına hacet kalmayacaktır.

Hattın temin edeceği hâsılata gelince: Yapılan hesaba nazaran altmışaltı kilometrelik hattın tamirâtı mütamadiye ve işletme mesarifi seneviyesi 30 000 lirayı geçmediği halde geçen sene Keşan mıntakasının yalnız hububat ihracatı 2 000 000 kilo olup bunun için mahallinden demiryoluna kadar masarifi nakliyesi kilo başına vasatı 2 kuruş hesabi ile 40 000 lira olmasına nazaran sırf hububat ihracatından hattın mesarifi seneviyesinin kapatılması kabil olabilir. Mezkûr hattan istifade edecek olan diğer manatik ile birlikte Keşan havalisinin diğer ithalât ve ihracatı ayrıca hesaba zammedilmek lâzımı gelir ve mezkûr hattın Akdeniz sahilindeki İplice limanına temdidi ise başlı başına ehemmiyeti haiz birer faideyi iktisadiye olmakla beraber askerî mülâhazatta ayrıca şayanı zikirdir. Binaenaleyh tafsilen arz olunan işbu esbap nazarı dikkate alınarak Keşan hattının 1340 senesi Nafia tahsisatı dâhilinde idare edilmek üzere ikmali inşası zımında berveceati maddenin kabulünü arz ve teklif ederiz.

Keşan Dekovil Hattının İnşası Hakkında Kanun

Madde 1. — Şark demiryolunun iki yüz altmışıncı. Kilometresinden bed ile Keşan'a kadar tesviyei turabiye ameliyatı ve köprüleri evvelce inşaa edilmiş olan şimendifer hattının 1340 senesi nafia tahsisatı dâhilinde tedvir edilmek üzere dekovil olarak ikmali inşaatına ve işletilmesini temine Nafia Vekâleti memurdur.

Madde 2. — İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.”

Meclis'in 22 Mart 1924 tarihli oturumunda, Mehmet Faik Bey'in kanun teklifine cevap verilmesi amacıyla Nafia Encümeni Reisi Hüseyin Rıfkı Bey, imzasıyla gönderilen yazıda; memleketin her tarafında yüzlerce hatta binlerce inşaya muhtaç ekonomik teşebbüslerin olduğunu, hepsine birden başlamanın imkânsız olduğunu, önemine göre bir kısmını diğerlerine tercih etmek zorunda kaldıklarını, Keşan dekovil hattının da önemli hatlardan biri olduğunu, bu hat için en az iki üç milyona ihtiyaç duyulduğunu, Keşan hattının inşasına Harbi Umumi esnasında askeri amaçla başlandığını, zira Keşan ve civarının zengin bir ziraat ve maden bölgesi olduğunu, hattın daha sonra otuz kırk kilometre uzatılıp Saroz körfezinde civarı tuzlalık olan İblice iskelesine ulaştırılırsa Edirne vilâyetine Adalar Denizinde güvenilir bir çıkış olacağını, Keşan dekovil hattının bu sene zarfında inşasına başlanmasının dolayı bir faydası da Edirne vilâyetinde yerleştirilecek muhacirlerden bir kısmının Hazineye yük olmaksızın ekmek parası kazanabilmelerine olanak sağlayan bir uğraş olabileceğini, Şark şimendiferleri işletici şirketi ile uygun bir anlaşma yapılması halinde hattın işletmesinin kolay olacağını söyleyerek kanun teklifinin Encümenimizce kabul edildiğini ifade etmiştir.

Mehmet Faik Bey'in kanun teklifi hakkında Muvazene-i Maliye Encümeni Reisi Reşat Bey imzasıyla gönderilen yazıda ise, 1. Dünya Savaşı sırasında yaşanan güçlüklerden dolayı Uzunköprü'den Keşan'a kadar 66 kilometrelik bir demiryolu hattının yapımına başlandığı; demiryolu hattının yapımında önemli bir aşama kaydedildiği fakat henüz tamamlanamadığı bildirilmiştir. Hattın tamamlanabilmesi için 3.000.000 liralık bir bütçeye ihtiyaç duyulduğu ve bütçenin çıkarılması hususunda Maliye Bakanlığı ile gerekli görüşmelerin yapıldığının belirtildiği şu cevap verilmiştir;

“Harbi Umumi esnasında maden kömürü tedarikindeki müşkülattan dolayı Keşan kasabası yanında mevcut olan linyit kömür madeninin işletilmesi için Şark demiryolunun Uzunköprü mevkii civarından Keşan'a kadar müstacelen geniş bir demiryolu inşasına başlanmış ve ceman altmışaltı kilometre tulünde olan bu hattın ameliyatı turabiyesi, imalâtı sınıyisesi mevakif binaları inşa edilmiştir. Ancak ray, travers gibi malzemei ferşiyenin tedarikindeki müşkülât dolayısıyla demir farşiyani yapılamamış ve hat natamam kalmıştır.

Yapılan tetkikattan anlaşılmıştır ki, eylevm mevcut inşaat bugünkü para ile takriben üç milyon lira kıymetinde olup metruk kalması dolayısıyla harap olmaktadır.

İşbu hattı başlandığı gibi geniş hat olarak ikmal etmek ve tasarruf olmak üzere traverslerini ahşap olarak yapmak bilhesap tahakkuk eylemiştir ki, sekiz yüz bin lirayı müteceviz bir meblâğa mütevakkıftır. Bu kadar mühim bir meblâğın hali hazırda sarfi istiksar olunduğu gibi kıtai mezkûrenin ehemmiyeti ziraiyesi dergar olmakla beraber eylevm geniş bir hattın kudreti nakliyesine ihtiyaç gösterecek bir raddede değildir. Diğer taraftan Keşan kazasının (kamilen Vanaş, İpsala, Malkara kazalarının kısmen münakalâtına hadim olacak bu hattı büsbütün terk etmek dahi katiyen caiz olmadığı tahakkuk etmiştir. Binaenaleyh geniş hat için yapılan ameliyat üzerine teklif veçhile dekovil hattı farş ederek sarf olunan mühim serveti milliyenin müsmir bir hale ifrağına Encümen'miz dahi kanaat getirmiştir.

Uzunköprü istasyonundan itibaren hattın yirmüçüncü kilometresi civarındaki (Kestanbul) linyit madenlerine kadar zaten Hükümet malı olarak dekovil hattı mefruş olup bu hattı asıl hat üzerine almakla mezkûr tulde hat ikmal olunacağı gibi gerek Ağaçlı hattında, gerek sair mevadde daha yirmi kilometre kadar dekovil hattı malzemesi mevcudolduğu anlaşıldığından mütebakisinin dahi tedarikiyle hattın itmamı ve bu meyanda bâzı haşarat vâki olan mebaninin dahi ikmali tethmin veçhile yüz elli bin lira kadar bir masrafa mütevakkıf görülmüştür.

Gayet faydalı bir masraf olduğu muhakkak olmakla beraber umumi bütçe tesbit ve Heyeti Umumiye'ye takdim olunduğu bir zamanda yüz elli bin lira kadar bir tahsisatın ilâvesi mühim görülerek keyfiyet Maliye ve Nafia vekilleri huzuriyle müzakere olunmuş ve umumi bütçe tesbit olunduktan sonra tahsisatı munzamına şeklinde yeniden meblâğ ilâvesi şayanı kabul olmadığı hakkında Maliye Vekilinin mütalâası encümenimizce de muvafık görülmüştür.

Ankara-Sivas ve Samsun-Sivas hatlarının inşası için 1340 bütçesine ithal olunan dokuz milyon sekiz yüz bin liranın mezkûr hatların inşasına mahsus olduğu derkâr ise de Keşan dekovil hattı için lüzumu olan meblâğ berveçhi mâruz dokuz milyon sekiz yüz bin liramın ancak yüzde bir buçuğunun teşkil eyleyeceği cihetle işbu dokuz milyon sekiz yüz bin liradan tefriki mümkün olduğu Nafia Vekilinin beyanatından anlaşılmış ve ehemmiyeti maslahata binaen talep olunan yüz elli bin liranın bu suretle tefrikine encümenimizce de muvafakat edilmiş olduğundan Nafia

Bütçesinin Heyeti Celilece hini müzakeresinde mezkûr tahsisattan yüz elli bin lirasının bittetfrik Keşan dekovil hattı masarifi namiyle ve faslı mahsus olarak terkimi tesibit kılınmış ve ayrıca maddei kanuniye tanzimine mahal görülmemiş olmakla Heyeti Celile'ye arz olunur.”

Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çatalca Vilâyet Sınırlarındaki Terk Edilmiş Arazilerin ve Milli Emlaka Ait Arazilerin İhtiyaç Sahibi Köylüye Satılması Hakkındaki Temenni Takriri

Meclis'in 1 Mart 1925 tarihli oturumunda Mehmet Faik Bey arkadaşlarıyla beraber Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çatalca vilâyetleri dâhilindeki bazı köylerin arazisi ihtiyaçlarına kâfi olmadığından emvali metruke ve emvali milliye çiftlikleri ile hali arazinin bedeli misliyle civar kasaba ve köylülere satılması temenni takriri sunmuşlardır. Sunulan teklif Başvekâlete havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 15, s. 63).

Ordu Hapishanesindeki Mevkuf Kürt Hasan ve Çerkez Said ile Rûfekasının Kuvai Milliye Mensubininden Bulduklarından, Bu Bapta Kanunun Son Tefsirinden İstifade Etmeleri Dair Temenni Takriri

Mehmet Faik Bey ve arkadaşları, ordu hapishanesinde tutuklu bulunan Kürt Hasan ve Çerkez Said'in Kuvai Milliye mensubu oldukları için çıkarılan kanunun kendileri için de uygulanması hakkında bir temenni takriri vermişlerdir. Takrir, Başbakanlığa gönderilmiştir. (TBMM ZC., D. 2, C. 6, s. 123).

-Meclis Konuşmaları

1924 Yılı Ziraat Vekâleti Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

1924 yılı Ziraat Vekâleti Bütçesinin görüşülmesi esnasında Meclis'te sert tartışmalar yaşanmıştır. Tekel İdaresinin belli yerlerde ve ihracata elverişli tütün yetiştirilmesi için ruhsat belgesi vermesi tartışmalara sebep olmuştur. Bu konu ile alakalı söz alan Mehmet Faik Bey, Tekel İdaresinin milleti oyaladığını, fide yetiştirme zamanının geçtiğini, bundan sonra Reji ziraata müsaade ederse de bir fayda hâsıl olmayacağını, bu durumun halkı isyana teşvik edeceğini ve memlekette büyük hâdiseler çıkacağını söyleyerek Meclis'in bu konu hakkında bir an önce karar vermesini teklif etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 218).

16 Mart 1920 Tarihinden İtibaren Tahsis Edilen Vatana Hizmet Maaşının Devamı ve 52 Kişiyeye Vatana Hizmet Tertibinden Maaş Bağlanması Hakkındaki Kanun Görüşmeleri Sırasındaki Sözleri

Cumhuriyet Rejimi, Cumhuriyet'in temellerinin atıldığı Kurtuluş Savaşı'nda vatana hizmet ederken ölen ya da sakat kalanların kendilerine ve geride kalanlarına hizmetlerine karşılık vefa borcunu, kendisini ve ailesini himaye altına alarak ödemeye çalışmıştır.

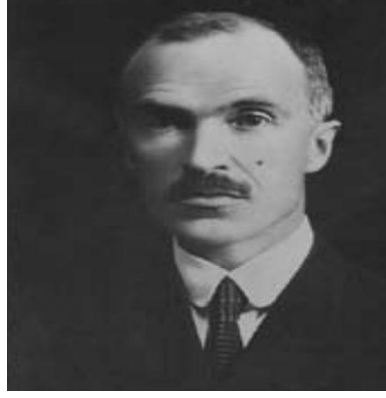
Meclisin 12 Nisan 1924 tarihli oturumunda Hidematı Vataniye Tertibinden Maaş Tahsisine Dair Kanun münasebetiyle söz almış ve Ödemişli komiser Ahmet Hamdi Bey'in Batı cephesindeki başarılarından ve yaptığı mücadeleden bahsetmiş ve Hamdi Bey'in de ailesine maaş verilmesi gerektiğini söylemiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 577-578).

Ermeni Suikast Komiteleri Tarafından Şehit Edilen Devlet Ricalinin Ailelerine ve Çocuklarına Emlak, Arazi ve Nakdi Yardım Yapılması Hakkındaki Kanun Tasarısı İle İlgili Sözleri

Denizli Milletvekili Haydar Rüştü Bey ve arkadaşları tarafından Meclisin 16 Aralık 1925 tarihinde verilen ve Layiha Komisyonuna havale olunan "Ermeniler tarafından siyasi maksatla şehit edilen Türk rüesayı siyasiyesinin eytam ve eramiline Ermeni Emvali Metrukesinden mesken temlik hakkında" kanun teklifi, Komisyonca görüşmeye değer bulunarak Muvazene-i Maliye Komisyonuna havale edildi. Maliye Komisyonu, teklifi Hükümetten gelen tasarı ile birleştirerek raporu bağlayıp, genel kurula sundu. Komisyon raporu üzerinde Genel Kurulda yapılan görüşmelerle konunun anlam ve kapsamına açıklık getirilerek, gerekli düzeltmeler yapıldı. Kanunla Ermeni suikast komiteleri tarafından şehit edilen Devlet Büyüklerinin geride kalan yakınlarına taşınmaz mal verilmesi amaçlanmıştır. Ermenilerden kalan taşınmazların şehit aileleri üzerine tescilinde zengin fakir ayırımı yapılmayacak ve bu mallar 10 sene süre ile satılamayacaktı. Bakanlar Kurulu kararıyla, her aileye 20 bin lira değerinde taşınmaz mal verileceği hükme bağlandı (Öztürk, 1993a, s. 511-513). Bu kanun tasarısının Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi esnasında söz alan Mehmet Faik Bey, bu konudaki görüşlerini belirtmiştir. Ona göre; şehit ailelerine devletin zaten gerekli yardımları yapıp maaş tahsis ettiğini ancak bazı ailelerin bu maaştan istifade

etmediklerini belirterek bu hususun dikkate alınmasını istemiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 25, s. 602).

2.2.3. Hüseyin Rıfki Bey (ARDAMAN)

Resim 4: Hüseyin Rıfki Bey (ARDAMAN)

1883 yılında Behçet Bey'in oğlu olarak Yunanistan Dimetoka'da doğdu (TBMM, 2010, s. 92). İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra Mühendis Mektebine girip 1907 yılında diploma aldı. Aynı yılın Şubat ayında Edirne Mühendis Muavinliğine atandı. Ekim 1909'da eğitim için Almanya'ya gönderildi. Almanya'da iki buçuk yıl kalıp yurda döndü. Dönüşünde Meriç Heyeti İstikşafıyesi Şube Başmühendisliği görevi verilerek Edirne'ye gönderildi. Edirne'nin düşman tarafından işgali üzerine İstanbul'a döndü ve Bayındırlık Nezaretinde göreve başladı. Bakanlığa bağlı kalarak ordu emrine girip Çatalca civarındaki köprülerin öncelikle tamirine hizmet etti.

1913'te Kumkale bataklıklarının, Bitlis ve Küçük Menderes nehrinin ıslahı için kurulan Fen Heyeti Başkanı olarak Çanakkale'ye gönderildi. 1915-1917 yıllarında Bağdat'ta hizmetlerde bulundu. Bağdat'ın boşaltılması üzerine Musul'a döndü, oradan da İzmir'e geldi. Daha sonra Adana Ovası İstikşaf Heyeti Nirengi Şubesine atandı.

1918'de Çumra İskasına geçirildi. Bayındırlık Genel Müfettiş Muavini unvanıyla İstanbul'a geldi. Nafia Fen Heyeti Başmühendisi olarak İstanbul'da Bayındırlık Bakanlığında kaldı. 25 Haziran 1922'de Ankara'ya geldi. 30 Ağustos 1922'de Turuku Maâbir Genel Müdürlüğüne atandı (Hüseyin Rıfki Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No:493). Bu görevde iken TBMM'nin

II'nci Dönem seçimlerine katıldı. 29 Temmuz 1923'te yapılan seçimde 257 oy alarak Edirne'den milletvekili seçildi (Hüseyin Rıfkı Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 493) 11 Ağustos 1923'te Meclis'e katıldı. Mazbatası 12 Ağustos 1923'te Meclis tarafından onaylandı (Hüseyin Rıfkı Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No:493).

Nafia ve Memurin komisyonları üyeliklerinde, Bayındırlık Komisyonu Sözcülüğünde bulundu. İstanbul'un kurtuluş törenlerine Meclisi temsilen katıldı. 1930'da Susuğırılık Heyeti İstikşafiyesi Nirengi Şubesi Başmühendisliğiyle Karacabey ve Kirmasti Bölgesine gönderildi. Hüseyin Rıfkı Bey, 1959 yılında vefat etti (Öztürk, 1995a, s. 260).

2.2.3.1. Hüseyin Rıfkı Bey'in Meclis Çalışmaları

-Takrir ve Teklifleri

Muhassasatı Zatiye Müdüriyetinin İstanbul'a Nakli Hakkında Takriri

Meclis'in 26 Şubat 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, Muhassasatı Zatiye Müdüriyetinin İstanbul'a nakli hakkında takrir sunmuştur. Gündeme alınan bu takrir incelenmesi amacıyla Başvekâlet havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 6, s. 365). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfkı Bey'in takriri hakkında Başvekâletten bir cevap gelmemiştir.

Posta Tasarruf Sandıkları Teşkili Hakkında Takriri

Meclis'in 26 Şubat 1926 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, Posta tasarruf sandıkları teşkili hakkında takrir sunmuştur. Gündeme alınan bu takrir incelenmesi amacıyla Başvekâlet havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 22, s. 263). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfkı Bey'in takriri hakkında Başvekâletten bir cevap gelmemiştir.

Maden Genel Müdürlüğü'nün İktisat Vekâletinden Nafia Vekâletine Devrolunmasına Dair Kanun Teklifi

Hüseyin Rıfki Bey, Maden Genel Müdürlüğü'nün İktisat Vekâleti'nden Nafia Vekâleti'ne devr olunmasına dair kanun teklifi vermiştir. Sunulan teklif kabul edilmiş ve Lâyiha Encümenine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 5, s. 634).

Meclis'in 11 Şubat 1924 tarihinde Layiha Encümeninden gelen mazbata Nafia ve İktisat Encümenlerine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 5, s. 697). Meclis'in 19 Mart 1924 tarihli oturumunda Ticaret Encümeni Reisi Mustafa Rahmi imzasıyla gönderilen yazıda, Maadin Müdüriyeti ile Nafia Nezaretinin ayrı sahalar olduğundan teklifin kabul edilmediğine dair İktisat Encümeninden gelen mazbata okunmuştur (TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 715).

Ticaret Encümeni Mazbatası

“Riyaseti Celileye Maadin Müdüriyeti Umumiyesmin Nafia Vekâletine devri hakkında Edirne Mebusu Hüseyin Rıfki Bey tarafından yapılan teklif Encümenimizce tetkik ve müzakere olundu.

İktisat Vekâletinin Ticaret ve Ziraat Vekâletleri namiyle iki vekâlete tefriki hususunda ahiren kabul edilen kanunla Meclisi Âli Maadin Müdüriyetinin Ticaret Vekâleti emrinde kalmasını tasvibetmiş ve bu suretle sahibi teklifin dermeyan ettiği esbabı mucibeden birincisi - olan İktisat Vekâleti vazâifinin kesretinden mütevellit mahzur bertaraf olmuştur. Saniyen sahibi teklif, mühendislik ve nakliyat noktai nazarından Nafia ile Maadin umuru arasında bir münasebet olduğu kanaatini ihzar ediyor. Halbuki bugün maden mühendisliği amelî sahada nafia mühendisliğinden çok ayrı bir ihtisas meselesi olduğu gibi nazariyatta dahi nafiacılıktan külliyyen ayrılmış ve başlıbaşına bir şubei fen halini iktisabetmiştir.

Nakliyat hususuna gelince: Bu hususta vesaiti nakliye ile münasebeti olmıyan hiçbir şubei idare gösterilemez. Bu takdirde bütün şubabatı idareyi nafiyaya raptetmek gibi bir gayeye varmak icabedecektir. Bu mütalâattan sarfınazar maadin umuru her şeyden evvel bir amale ve iktisat meselesidir ki, bu da Ticaret Vekâletinin akdemi umur ve vazâifinden bulunduğundan ezber cihet sayam kabul olmıyan işbu teklifin encümenimizce reddine karar verildiği arz olunur.”

18 Mart 1340

İstihsalî Ârâda Çekimsiz Oy Verme Usulünün Kaldırılması Hakkındaki Tavrî

Meclîsin 5 Kasım 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, İstihsalî ârâda çekimsiz oy verme usulünün kaldırılması hakkında tavrî sunmuştur (TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 20). Gündeme alınan bu tavrî incelenmesi amacıyla Nizamname-i Dahilî Encümeni'ne havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 20). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfkı Bey'in tavrî hakkında Nizamname-i Dâhilî Encümeninden bir cevap gelmemiştir.

İçtüzüğün Bazı Maddelerinin Düzenlenmesine Dair Tavrî

Meclîsin 5 Kasım 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, içtüzüğün bazı maddelerinin düzenlenmesine dair tavrî sunmuştur. Gündeme alınan bu tavrî incelenmesi amacıyla Nizamname-i Dahilî Encümeni'ne havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 20). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfkı Bey'in tavrî hakkında Nizamname-i Dâhilî Encümeni'nden bir cevap gelmemiştir.

İçtüzüğün Kırkıncı Maddesinin Düzenlenmesi Hakkında Tavrî

Meclîsin 5 Kasım 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, içtüzüğün kırkıncı maddesinin yeniden düzenlenmesi hakkında tavrî sunmuştur. Gündeme alınan bu tavrîler incelenmesi amacıyla Nizamname-i Dahilî Encümeni'ne havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 20). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfkı Bey'in tavrî hakkında Nizamname-i Dahilî Encümeni'nden bir cevap gelmemiştir.

Sayım Kanununun Altıncı Maddesinin Birinci Fıkrasının Düzenlenmesi Hakkındaki Teklifi

Hüseyin Rıfkı Bey'in Meclîsin 15 Kasım 1924 tarihli oturumunda Sayım kanununun altıncı maddesinin birinci fıkrasının tadilî hakkındaki kanun teklifi vermiştir. Sunulan teklif Meclîs tarafından kabul edilmiş ve Lâyiha Encümenine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 236). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfkı Bey'in teklifi hakkında Layiha Encümeninden bir cevap gelmemiştir.

Hükümetin Memurlara Yapılacak Zamların Nüfus Esası Üzerine Hesaplamasını Yapması Hakkındaki Tavrı

Meclisin 15 Aralık 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfıkı Bey, memurlara yapılacak zamların belirlenmesinde nüfus esası üzerinden hesap yapılması için bir temenni tavrı sunmuştur. Teklif Başvekâlete havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 138). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfıkı Bey'in tavrı hakkında Başvekâletten bir cevap gelmemiştir.

Sefaret Erkânı ve Devairi Merkeziye Ruesası Müstesna Olmak Üzere Alelade Samiine Duhuliye Varakası İtası Usulünün Ref'i Hakkında Bir Karar İtasına Dâir Tavrı

Meclisin 15 Aralık 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfıkı Bey, Sefaret erkânı ve devairi merkeziye rüesası müstesna olmak üzere alelade samiine duhuliye varakası itası usulünün ref'i hakkında bir karar itasına dair tavrı sunmuştur. Sunulan tavrı Nizamname-i Dahilî Encümenine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 138). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfıkı Bey'in tavrı hakkında Nizamname-i Dahilî Encümeninden bir cevap gelmemiştir.

Himaye-i Etfal Vergisi Unvanlı Kanun Teklifi

Meclisin 29 Aralık 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfıkı Bey, (Himayei Etfâl Vergisi) unvanlı kanun teklifi vermiştir. Sunulan teklif Lâyiha Encümenine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 281). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfıkı Bey'in teklifi hakkında Lâyiha Encümeninden bir cevap gelmemiştir.

Sofya'da Yaşanan Patlamadan Dolayı Sobronya Meclisine Beyanı Teessürat Olunmasına Dair Tavrı

Yukarıda gösterilen alanların yanı sıra Hüseyin Rıfıkı Bey, ayrıca farklı konuları ilgilendiren meclis çalışmalarına da katılmıştır. Hüseyin Rıfıkı Bey, Sofya'da bir kilisede meydana gelen bombalı eylemde aralarında mebuslar, generaller ve devlet adamlarının bulunduğu ve ekseriyetini kadınların, çocukların oluşturduğu yüzlerce insanın ölümü ve yaralanmasıyla sonuçlanan infilâk münasebetiyle Sobronya

Meclisine, Meclis adına üzüntülerini bildirilmesine dair bir önerge vermiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 18, s.236).

Riyaseti Celîleye

“Sofya ’nın büyük kilisesinde vukua gelip, aralarında mebuslar, generaller ve rüesayı memurin bulunan ve ekseriyetini kadınların, çocukların teşkil eylediği yüzlerce zavallı bihaber insanın ölümünü ve yaralanmasını intaç eden infilâk münasebetiyle Sobranya Meclisine, Meclisimiz namına beyanı teessürat olunmasını arz ve teklif ederim.

-Sual Takrirleri

Erkân-ı Harbiye Heyetinin İzmir’den Ankara’ya Trenle Gelmelerinin Sebebine Dair Başvekâletten Şifahi Sual Takriri

Meclis’in 27 Şubat 1924 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, Erkânı Harbiye heyetinin İzmir’den Ankara’ya özel trenle dönmelerine dair şifahi sual takriri vermiştir. Gündeme alınan bu takrir incelenmesi amacıyla Başvekâlet havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 6, s. 400). Yasama dönemi sonuna kadar Hüseyin Rıfkı Bey’in takriri hakkında Başvekâletten bir cevap gelmemiştir.

Mısır Hıdivi Hilmi Paşa’nın I. Dünya Savaşı Sırasında Harbiye Veznesinden Tavizen Para Alıp Almadığına Vesaireye Dair Suali

Edirne milletvekili Hüseyin Rıfkı Bey de askeriye ile ilgili konuları parlamentoda gündeme getirmiştir. Hüseyin Rıfkı Bey, Mısır Hıdivi Abbas Hilmi Paşa’nın Genel Harp esnasında Harbiye veznesinden para alıp almadığına dair soru önergesi vermiştir. Bu soru önergesinde aşağıdaki soruların sözlü olarak Müdafaai Milliye Vekâletinden cevaplandırılması istenmiştir:

1. Hıdiv Abbas Hilmi Paşa Harbi Umumî esnasında harbiye veznesinden yardım ve ödünç paralar almış mıdır?
2. Almış ise geri alınmış mıdır?

3. Hıdiv Abbas Hilmi Paşa Harbi Umumî esnasında Çubuklu arkasındaki ormanlardan odun nakli için on beş kilometrelik dekovil hattı ve malzemesini ciheti askeriyeden ariyeten almış mıdır?

4. Almış ise iade ettirilmiş veya ettirilmesine teşebbüs olunmuş mudur?

Müdafaa-i Milliye Vekili Ali Fethi Bey bu sorulara cevaben İstanbul Hükümeti, Hükümet-i Milliye'ye intikal ettikten sonra Harbiye Nezaretinin hesap ve muamelâtını tasfiye etmek üzere teşkil edilen tasfiye komisyonunun tetkikatına göre Abbas Hilmi Paşaya 167 bin lira kadar bir para verildiğini, bu parayı geri almak için Hükümetin teşebbüste bulunduğunu, yalnız Hıdivi Mısır Abbas Hilmi Paşa'nın bu paranın Mısır'da o zaman meydana gelen inkılâp neticesinde kendisini Hıdivlikten alan İstanbul Hükümeti tarafından Hıdiviyete mahsus maaş suretiyle verildiğini, Abbas Hilmi Paşa, Harbi Umumî esnasında Çubukludaki ormanlardan vermek üzere Harbiye nezaretine odun taahhüt ettiğini ve bu taahhüt karşılığında kendisine dekovil hattı ve malzemesi verildiğini, fakat Vekâlet bu sual olunan şeyden başka adı geçen bu taahhüdü yerine getiremediğini ve Hükümete karşı borçlu olduğunu haber almış ve bu vaziyete karşı mezkûr komisyon vasıtasıyla eski vesikayı tetkik ettirmekte bulunduğunu, dolayısıyla bu tetkikat neticesinde Hazine hukukunun aydınlatılacağını ifade etmiştir (BCA, 30.10.0.0.6.38.32).

-Meclis Konuşmaları

1924 Yılı Nafia Vekâleti Bütçesi Münasebetiyle Sözleri

Meclis'in 23 Mart 1924 tarihli oturumunda 1924 yılı Nafia Vekâleti bütçesinin görüşülmesi esnasında söz alan Hüseyin Rıfki Bey, vilayetlerdeki mühendis sayısının yetersiz olduğunu belirterek mühendis sayısının artırılması gerektiğini ifade ettiği şu konuşmayı yapmıştır (TBMM ZC., D. 2, C. 7, s. 886-887);

“Efendim, vilâyetlerimizin her birinde mühendislerin adedi pek azdır. Hâlbuki mühim miktarda hat inşasına teşebbüs ediyoruz. Bunlar için birçok mühendis lâzımdır. Mühendis bulmak ve bu hatları idare etmek meselesi gayet mühimdir. Malûmuâliniz bir mühendis mektebimiz vardır. Yeni açılmış iki tane de kondoktör mektebi vardır. Bunlardan çıkacak mühendis ve fen memurlarının adetlerini artırmak lâzımdır. Mühendis mektebinin dersleri malûmuâliniz ki gayet ağırdır. Onun için mektebe giren

gençlerin aşağı yukarı iki sülüsü ilk sınıflarda devam edemeyecek bir hale gelir. Ayıklanır, bir sülüsü kalır. Hâlbuki bugün bilhassa mühendisten ziyade mutavassıt işleri yapacak iş adamlarına ihtiyacımız çoktur. Onun için bu mektebe gidip de âli tahsile devam edemeyecek gençlerden istifade etmek üzere faraza mektebin ilk üç sınıflarında tahsil edip de tahsili âliye yüksek mühendisliğe devam edecekler ayrıldıktan sonra diğerlerine bir iki senelik basit bir tahsil göstererek basit mühendis yetiştirmek memlekette fen ihtiyacı noktai nazarından gayet mühimdir. Nafia Vekâletinin bunu nazarı itibara almasını rica ediyorum ve bu hususta da bir takrir veriyorum.”

Mersin Limanı ve Rıhtımları İçin Nafia Vekâleti İle Fransız Tebasından K. Grunblat ve Şirketleri Arasında İmzalanan Anlaşma Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

Meclis’in 14 Nisan 1924 tarihli oturumunda, Mersin Limanı ve rıhtımları için Nafia Vekâleti ile Fransız tebasından K. Grunblat ve şirketleri arasında imzalanan anlaşma hakkındaki kanun görüşmeleri üzerine söz alan Hüseyin Rıfkı Bey, Mersin limanının devlet tarafından değil özel şirket tarafından işletilmesinin uygun olduğunu beyan ettiği şu konuşmayı yapmıştır (TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 679-680);

“Efendim, Mersin limanı için takriben bir buçuk, iki sene evvel Grunblat ve şürekâsı müracaat etmiş, Nafia Vekâleti ile uzun uzadıya müzakere ederek bazı mukarrerat meydana getirmişler. O tashih edilmiş bu adam memlekete tekrar gidip gelmiş, nihayet Hükümetin elinde aşağı, yukarı bir seneden fazla kalmış, ondan sonra Hükümet bunda bir mahzuru siyasî ve idarî olmadığını görerek ve tekâlifin heyeti umumiyesi itibariyle muvafık olduğuna kanaat getirerek imza etmiş ve Meclise göndermiş. Meclis de Nafia Encümenine tevdi etmiş. Nafia Encümeninde bu mesele tetkik edildi. Muvafık görülerek Heyeti Celileye iade edildi. Ondan sonra altı ay kadar Muvazenei Maliye Encümeninde kaldı ve neticede Hükümetin bu limanı inşa etmesi teklifi ile huzuru âlinize geldi. Nafia Encümeni tekrar toplanmadığı için bu mesele tabiatıyla tekrar görüşülememiştir. Binaenaleyh bendeniz Nafia Encümeni namına değil, şahsım namına söyleyeceğim. Bendeniz Nafia Encümeninin karar verdiği ve evvelce mevkii iktidarda bulunan hükümetlerin tasrih ettiği veçhile bu limanın bir şirkete verilmesini elan dahi muvafık buluyorum.”

1924 Yılı Bütçe Kanunu'nun Maddelerinin Görüşülmesi Münasebetiyle Sözleri

Hüseyin Rıfki Bey, ayrıca 1924 Yılı Bütçe Kanununun maddelerinin müzakeresi münasebetiyle söz almış ve Uzunköprü-Keşan ve Arada-Diyarbakır-Ergani hatlarının inşası ve işletmesi için Nafia Vekâletinden bütçe ayrılmasını talep etmiş ve kanuna bir madde eklenmesini teklif etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 8, s. 874-875).

“Efendim, Samsun-Sivas ve Ankara-Musaköy yolunun ve bu gibi cesim inşaatı Nafianın suhuletle az masrafı mucip olacak şekilde icrasını temin için bazı ufak tefek imtiyazlar kabul buyurulmuş idi ve onlar bütçeye derçedilmiştir. O usul, sarfa ait Divanı Muhasebat vizesinin tesrii ve müdiriyeti umumiye muamelâtından müdüre ufak tefek salâhiyetler verilmesi idi. Halbuki gene Meclisi Âlinizin kabul buyurdıkları Ergani-Arada-Diyarbakır hatlarında ve Uzunköprü -Keşan hattında bu suhulet kabul edildi. Halbuki bu hatların da suhuletle temini, diğer şimendifer yolları hakkında kabul buyurdunuz teshilâtın kabulüne mütevakkıftır. Onun için bendeniz bir teklifte bulunuyorum. Teklifim, yeni bir şey değildir. Esasen kabul buyurulan hükümlerin bu iki hatta da teşmilinden ibarettir. Muvazenei Maliye Encümeni ile Maliye Vekili Beyler de tasvip buyuruyorlar. Heyeti Celileden teklifimin madde şeklinde kabulünü rica ederim.

Madde 18. — Uzunköprü - Keşan ve Arada - Diyarbakır - Ergani hatlarının inşası ve işletmesi için Nafia bütçesinin (A/269) ve (B/269) fasıllarına mevzu mebaliğin sureti sarfı ve usulü idaresi Ankara - Musaköy ve Samsun - Sivas demiryollarınının 23 Mart 1340 tarihli kanununa tabidir. Balâdaki maddenin bütçe kanununa ilâvesini teklif ederiz.”

TBMM'nin Yeni Bir İhtüzük Hazırlanmasına İzin Vermesi Hakkındaki Mazbata Münasebetiyle Sözleri

19 Kasım 1924 tarihinde TBMM Genel Kurulunda komisyona yeni bir ihtüzük hazırlama yetkisi verilmesini içeren raporun görüşülmesiyle alakalı söz alan Hüseyin Rıfki Bey, yeni baştan bir meclis iç tüzüğünün düzenlenmesine gerek olmadığını mevcut iç tüzükte günün şartlarına göre bazı değişiklikler yapılmasının daha uygun olduğunu ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 10, s. 309-310).

22 Şubat 1927 Tarihli Yol Vergisi Kanununa Ek Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetleri karayollarının finansmanını iki kaynaktan karşılama yoluna gitmişlerdir. İlki, umumi yollar için devlet bütçesinden kaynak aktarımı, ikincisi 1921 yılında kabul edilen Tarik Bedeli Naktisi Kanunu (Yol Vergisi Kanunu) gereğince halktan toplanan paralardır. Hususi yolların yapımı ve giderlerinin karşılanması konusu Cumhuriyet döneminin en önemli sorunlarından biri olmuştur. TBMM'nin açılmasının ardından gündeme gelen vergilerden biri olan yol vergisi Meclis'te yoğun şekilde eleştirilmiştir (Özdemir, 2013, s. 215-216). Bu kanuna karşı ilk çıkanlardan biri Denizli milletvekili Mazhar Müfit Bey olmuştur. Ona göre 55, 58 ve 59 yaşına gelmiş kişilerin çalışamayacağını belirtmiştir. Hüseyin Rıfkı Bey de dört çocuğu olanların yol vergisinden muaf olması gerektiğini Meclis kürsüsünde dile getirmiştir. Trabzon milletvekili Muhtar Bey, Mazhar Müfit Bey ve Hüseyin Rıfkı Bey'e karşı çıkararak kimsenin bundan istisna tutulamayacağını, 60 yaşına kadar herkesin çalışabileceğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 325-326).

Kanun tasarısının devam eden görüşmelerinde tekrar söz alan Hüseyin Rıfkı Bey, her ne kadar iş gücünün bedeni yükümlülük ile sağlansa da bunların işi için büyük miktarda paraya ihtiyaç olduğunu söylemiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 338). Hüseyin Rıfkı Bey ayrıca, bu kanunun 4. maddesinin³ görüşülmesi esnasında söz alarak: *“Müsaade ederseniz izah edeyim. Efendim! Dördüncü madde çok lüzumlu bir şey üzerine nazarı dikkate alınmıştır. Çünkü orada amele istihdamı tecviz ediliyor. Çünkü amelenin toplandığı zamanlar mahduttur. Sonra amelenin lüzumuna müftekir olmayan işlerde bulunabilir. Faraza, bir köprünün bir kanadı yıkılmış herhangi bir yerinden iki çivi çıkmış, bunlar gibi ufak tefek paralarla yapılacak işler de vardır. Onun için ameleyi mükellefe istihdamına ve aynı zamanda ufak tefek bir kısım için para sarfına mecburiyet itasını teşmil edecek surette bendeniz tadil teklif ediyorum. Tadilin şekli şudur. Bu şekil Nafianın da iltizam ettiği bir şeydir. Turuku umumiyeye (Devlet yolları) demek, turuku hususiyeye de (Millet yolları) demek çok doğru bir tabirdir. Ondan sonra da umumî olarak tamirâtı cüz'îye de dâhildir şeklinde kabul etmek doğrudur zannederim ve bu fikrime Encümen de iştirak eder ümidindeyim”*

³ **Madde 4.-**Yol Mükellefiyeti esasen turuku hususiyeye münhasır. Şu kadarki, Vilayet Meclisi Umumiyeye ait bazı inşaatta eyyamı mükellefiyeti dâhilinde çalıştırılır. Vilâyetlerde bedenen işe başlanılacak, nihayet verilecek evrakın tayini mecalisi umumiyeye aittir.

demıştır (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 363). Bunun yanı sıra Hüseyin Rıfkı Bey, bu kanunun 5. maddesinin⁴ görüşülmesi esnasında söz alarak bu maddeyi eleştirmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 11, s. 367).

Ziraat Mektebi Fen Şubesinden Olan Konservehane ve Tamirhaneler İle Mektebe Bağlı Çiftliğin Faaliyetini Sürdürmesi İçin Gerekli Sermayenin On Bin Liradan Otuz Bin Liraya Çıkarılması Hakkındaki Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Meclisin 24 Ocak 1925 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, Mekatibi ziraiye şubası fenniyesinden olan, konservehane ve tamirhaneler ile mektebe merbut çiftliğin idamei faaliyeti için her müesseseye faslı mahsus tahsisatından on bin liradan otuz bin liraya kadar sermaye vazı hakkında kanun lâyihası münasebetiyle söz almış ve bu kanunun tadilini teklif etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 12, s. 308).

“Efendim! Maddenin teferruatı hakkında ufak birkaç söz söyleyeceğim. Evvelâ maddenin üçüncü satırında Maliye ve Ziraat vekâletlerinden tayin olunacak iki muhasip deniyor. Vakıa bu muhasebe işidir. Fakat ne olur? Maliye Vekâletinin tayin ettiği muhasip olsa da Ziraat Vekâletinin tayin ettiği de alelittlak memur olsa. Meselâ Maliye Vekâleti bir muhasip gönderir ve Ziraat Vekâleti de mütehassıs bir ziraat memuru tayin eder. Eğer madde bu şekilde kalırsa Ziraat Vekâleti noktai nazardan kabili tatbik değildir. Çünkü bu Vekâlet her yerde muhasip bulamaz. Onun için muhasip kelimesinin daha şamil olmak üzere, memura tebdil edilmesini teklif ediyorum. İkinci bir nokta olarak da eğer bu kanun kabul edilirse şimdiye kadar müsmir bir şekilde olmayan bu gibi müessesatı ziraiye nafi bir hale ifrağedilmek için zemin ihzar edilmiş oluyor. Fakat bendenizce bu kâfi değildir. Mümkün olursa bu müesseselerde bu teşkilât sayesinde çalışacak ve kâr temin edecek heyeti talimiye ile talebeye münasip bir ikramiye vermek lâzımdır zannediyorum. Eğer bu esas kabul edilirse onların da şevk ve gayreti bittabi artar. Binaenaleyh burada ve bilhassa bu madde de istihdaf edilen fazlai varidat belki daha fazla bir şekilde temin edilmiş olur. Bu iki noktai nazardan maddenin bu suretle tadili münasip olur zannediyorum. Bunun için bir tadil takriri takdim ediyorum.”

⁴ **Madde 5.** Ol mükellefiyetine tabi olan eşhasın mükellefiyeti bedeniyesi bulunduğu vilâyet dahilindeki ikametgâhı muhitinin nihayet sekiz saat mesafesindeki yollarda çalışmasına inhisar eder.

Süvari Askerinin Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Meclisin 10 Şubat 1925 tarihli oturumunda Hüseyin Rıfkı Bey, süvari askerinin teşkilât ve vazifesi hakkında kanun tasarısı görüşmeleri esnasında söz almış ve bu konudaki görüşünü beyan etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 13, s. 285).

“Efendim! Terfî, taltiften bahsedilmiş. Bunun bir de mukabil tarafı vardır. Meselâ: Tecziye, o da Şurayı Askerinin vazifesi meyanına ithâl edilmelidir. Sonra zapturap, Kavanini dahiliye bunları hakkında da Şurayı Askerinin vazifesi şamildir. Sonra bir noktada bendenizce mucibi tavzihdir O da (muadillerinin) deniyor. Bu cihet tavzih edilmek lâzımdır. İlerde dedikoduyu mucip olabilir. Fırka Kumandanlarının muadilleri zannediyorum, bunların muadilleri ancak bahriye sınıfında araştırılacaktır. Her ne ise şimdiden tespit edilip buraya yazdırılmalı ve bu kelime buradan kaldırılmalıdır.”

1925 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Hüseyin Rıfkı Bey, 1925 yılı Bütçe Kanunu tasarısının görüşülmesi esnasında söz almış ve Maliye Vekâletine bağlı şubelerin görevlerini yaparken uyum içinde olması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 13, s. 389-394).

1925 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Hüseyin Rıfkı Bey, halkın sıkıntılarını her seferinde mecliste dile getirmiştir. O sıkıntılardan bir tanesi de köylülerin posta ve telgraf işidir. Vilayet posta ve telgraf memurlarıyla alakalı bütçe görüşmelerinde Hüseyin Rıfkı Bey şunları belirtmiştir; *“Efendim, Bilhassa öğrenmek istediğim noktalar bunlardır, malumu âliniz pek işlek hatlarımız vardır. Meselâ Trabzon-Erzurum, Samsun, Sivas ve emsali.. Acaba bu gibi hatlarda posta muhaberatı otomobil ile mi görülüyor? Yoksa araba ile mi? Efendim, Araba ile mi? O halde Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi, Ankara merkezi ile istasyon arasında otomobil işleteceğine bu gibi hatlar arasında otomobil işletmelidir. Sonra gerek otomobil olsun, gerek araba olsun kara hatlarında posta nakliyatı yapılırken köylere uğratarak oraların posta nakliyatı temin ediliyor mu? Köylerde posta ihtiyacı temin ediliyor mu? Ondan sonra malumu âliniz Avrupa’da, bir çok yerlerde 20:30 köy bir muntıka addedilir. Bir memur tayin edilir. Bunun altına bir*

motosiklet verilir. Bu adam mütemediyen devreder, o köylerin posta ihtiyacını temin eder. Bu gibi tedbir hakkında köylülerin de ihtiyaçlarını temin etmek hususunda Posta ve Telgraf Müdüriyetinin teşebbüsü veya tasavvuru var mıdır?” diye sormuştur. Bu sorulara cevap veren Genel Müdür Fahri Bey, Trabzon ile Erzurum arasındaki yolun otomobil postası için müsait bir yol olmadığını, herhangi iki şehir arasında posta arabası giderken yol üzerindeki köylere posta muamelâtı yapıp yapmadığı hakkındaki soruya da posta şubesi varsa geçerken mektupları aldığını belirtmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 14, s. 149-150).

Kazanç Vergisi Hakkındaki Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Kazanç Vergisi hakkındaki kanun tasarısının Meclis görüşmelerinde söz alan Hüseyin Rıfkı Bey, okul öncesi öğretmenlerinin, Ana mekteplerine giden çocukların valideleri, çeşitli günlük işlerde çalışan kadınlar ile dul kadınların bu vergiden muaf tutulması gerektiğini ifade etmiştir. Hüseyin Rıfkı Bey'in bu konuşmasına karşılık Maliye Vekili Hasan Bey, dul kadınların memleket içinde sayısının fazla olduğunu, Hükümetin zaten onlara maaş tahsis ettiğini, fakat Kazanç vergisinin suiistimale açık olduğunu, zengin ailelerin bile kendilerini fakir gösterdiklerini, bu kararı alırken dikkatli olmamız gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 2, C. 22, s. 16-17).

3. 1927 SEÇİMLERİ VE III. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

3.1. 1927 SEÇİMLERİ

1927 seçimleri 1924 Anayasası, 320 sayılı Seçim Yasası, İntihab-ı Mebusan Kanunu değiştiren 385 sayılı yasa ve tebliğ hükümlerine bağlı kalınarak yapılmıştır (Olgun, 2011, s. 13). Seçim kararı alındıktan sonra 23 Haziran 1927 tarihinde CHF tüzüğünde yapılan bir değişiklikle milletvekili aday listesinin bizzat parti genel başkanı tarafından belirlenmesi yetkisi verilmiştir. Buradaki amaç; Terakkirperver Fırka ve İzmir Suikasti nedeniyle mecliste örgütlü bir muhalefetin oluşmasına fırsat tanımamaktır. Bu amaç doğrultusunda 1927 seçimlerinin aday listesi bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından hazırlanmıştır (Avcı, 2000, s. 22).

İki dereceli seçim sisteminin devam ettiği 1927 seçimlerinde 30 Temmuz'da başlayan ikinci seçmen seçimleri 5 Ağustos 1927'de tamamlanmıştır. 1927 seçimlerine halkın katılımı son derece düşük olmuş ve seçimlere % 23'lük düşük bir katılım gerçekleşmiştir. İkinci seçmen seçimlerinin tamamlanmasından sonra 29 Ağustos 1927'de CHF aday listesi ilan edilmiştir. 63 seçim bölgesinde yapılan seçimler neticesinde tamamı CHF listesinden olmak üzere 316 milletvekili seçilmiştir (Girgin, 2013, s. 84).

III. Yasama Dönemi, 1 Kasım 1927'de TBMM'nin en yaşlı üyesi Trabzon milletvekili Hasan Bey'in (Saka) açılış konuşması ile çalışmalarına başlamıştır. III. Yasama Döneminde iki hükümet kurulmuştur. Her iki hükümet de İsmet Paşa'nın başbakanlığında oluşturulmuştur. İlki 1 Kasım 1927 ile 27 Eylül 1930 tarihleri arasında ikincisi ise 27 Eylül 1930 ile 4 Mayıs 1931 tarihleri arasında kurulmuştur (Coşkun, 2013, s. 59).

3.2. III. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

1927 seçimlerinde Edirne'yi temsilen; Zeki Mesut ALSAN, Mehmet Faik KALTAKKIRAN, Mehmet Şakir KESEBİR ve Hasan Hayri TAN 401 oy alarak milletvekili seçilmişlerdir (Zeki Mesut Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 685, s. 1).

3.2.1. Zeki Mesut Bey (ALSAN)

Resim 5: Zeki Mesut Bey (ALSAN)

1887 yılında Süleyman Bey ile Ayşe Hanım'ın oğlu olarak Aydın'da dünyaya geldi (TBMM, 2010, s. 146). İlköğrenimini Aydın Zihniye İlkokulunda, orta öğrenimini Aydın İdadisinde, liseyi İzmir İdadisinde tamamladı. 1908'de açılan yarışma sınavını birincilikle kazanarak Mülkiye Mektebine girdi. 1910'da mezun oldu. Eylül 1910'da açılan sınavı kazanarak Sayıştay'a denetçi yardımcısı oldu. Aynı yılın Ekim ayında açılan yarışma sınavını kazanarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğrenim için Fransa'ya gönderildi.

Paris'te Serbest Siyasi Bilimler Okulu'nun (Ecole Libre des Sciences Politiques) Diploması Şubesinde üç yıl öğrenim gördükten sonra mezun olup 1913'te yurda döndü. Eylül 1913'te Mülkiye Mektebi Devletler Hukuku ve Siyasi Tarih Öğretmen Yardımcılığına atandı. Aralık 1913'te Maliye Islahiyat Tahrirat Kalemî Mümeyyizliğine, Ocak 1914'te Maliye Bakanlığı Özel Kalem 2. Mümeyyizliğine, Mayıs 1916'da da Özel Kalem Tercüme Şubesi Mümeyyizliğinde görev yaptı.

Nisan 1918'e kadar Maliye Bakanlığında değişik hizmetlerde bulundu. Bu arada evrakı nakdiye basımına bakmak görevi ile Almanya'da geçirdiği iki buçuk yıl içinde, Leipzig Üniversitesinde, branşındaki dersleri izledi ve Almancasını ilerletti.

Nisan 1918'de Millî Eğitim Bakanlığınca Avrupa Türk Talebe Müfettişliğine atandı. Temmuz 1922'de Millî Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğüne, ardından Ocak 1922'de Galatasaray Sultanisi 2. Müdürlüğüne getirildi. Büyük Zaferden sonra TBMM Hükümeti Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Haziran 1923'te ikinci kez Avrupa'ya Talebe Genel Müfettişliğine gönderildi. Ekim 1923'te Millî Eğitim Bakanlığı Genel Müfettişliğinde görevlendirildi. Mart 1926'da Talim ve Terbiye

Heyeti Üyeliği verildi. Şubat 1927'de Siyasal Bilgiler Okulu Müdürlüğüne ve Devletler Umumî Hukuku Profesörlüğüne atandı (Öztürk, 1995b, s. 217-218).

Bu görevde iken TBMM III. Dönem genel seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 372 oyla Edirne'den milletvekili seçildi (Zeki Mesut Bey'in Seçim Mazbatasını, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 686). 6 Ekim 1927'de mazbatasını alarak 1 Kasım'da Meclise katıldı. Ertesi gün mazbatasını onaylandı. Dışişleri Komisyonunda çalıştı (Öztürk, 1995b, s. 218). IV., V. ve VI. dönemlerde de Diyarbakır'dan milletvekili seçildi.

Haziran 1943'te II'nci kez, Siyasal Bilgiler Okulu Devletler Hukuku Profesörlüğüne ve Müdürlüğüne, daha sonra Mart 1945'te ek olarak Ankara Hukuk Fakültesi Devletler Hukuku Profesörlüğü görevine getirildi. Haziran 1946'da yeni Üniversiteler Kanunu yürürlüğe girince Ankara Hukuk Fakültesi Dekanlığına seçildi. Haziran 1947'de Ankara Hukuk Fakültesi Devletler Hukuku Profesörlüğüne, Mart 1954'te Siyasal Bilgiler Fakültesi Umumî Hukuk Profesörlüğüne atandı. 1956'da yaş sınırına gelmesi nedeniyle emekliye ayrıldı.

Fransızca, İngilizce ve Almanca bilen Zeki Mesut Bey, evli ve bir çocuk babasıydı. 24 Eylül 1984'te vefat etti.

Yayımlanmış Başlıca Yapıtları :

Memleket Çocuğu (Roman / 1942)

Mustafa'nın Romanı ve Hürriyet Pervanesi (1943)

Kavak Yeli (1944)

Devletler Hukuku Dersleri (1947)

La Position de l'Individue en Droit International Public et Ses Droits et Libertes du Point de Vue de Ce Droit (1947)

Devletler Umumî Hukukunda Yeni Gelişmeler (1948)

Milletlerarası Hayatın Düzeni ve Pan-Amerikanizm (1949)

Yeni Devletler Hukuku, iki Cilt (1950-1951)

Müşterek Emniyet Problemi (1952)

Silahsızlanma Problemi (1953) (Zeki Mesut Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 686).

3.2.2.1. Zeki Mesut Bey'in Meclis Çalışmaları

Zeki Mesut Bey, TBMM III. Dönem genel seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 372 oyla Edirne'den milletvekili seçildi (Zeki Mesut Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 686). 6 Ekim 1927'de mazbatasını alarak 1 Kasım'da Meclise katıldı. Ertesi gün mazbatasını onaylandı. Dışişleri Komisyonunda çalıştı (Öztürk, 1995b, s. 218). Zeki Mesut Bey, Meclis çalışmalarına katılmakla birlikte meclis tutanaklarına geçen taktir, teklif ve konuşmaları tespit edilmemiştir.

3.2.2. Mehmet Faik Bey (KALTAKKIRAN)

Özgeçmiş için bakınız: II. Dönem Edirne Milletvekilleri.

3.2.2.2. Mehmet Faik Bey'in Meclis Çalışmaları

III. Dönem seçimlerine katılan Mehmet Faik Bey, yapılan seçimde 374 oy alarak Edirne'den milletvekili seçildi (Mehmet Faik Bey'in seçim mazbatasını, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 125, Edirne Postası, Sayı: 202, 5 Eylül 1927). 6 Ekim 1927'de mazbatasını aldı. 1 Kasım 1927'de Meclise katıldı. 2 Kasım'da mazbatasını onaylandı. Bütçe ve İktisat komisyonlarında çalıştı. Hayvan Sağlığı Zabıtası Geçici Komisyonuna üye seçildi. Mehmet Faik Bey Genel Kurulda 1 konuda söz aldı (Öztürk, 1995b, s. 220).

- Meclis Konuşmaları

Gümrük Tarife Kanununun 31. Maddesinin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

Meclisin 5 Aralık 1929 tarihli oturumunda Mehmet Faik Bey, Gümrük Tarife Kanununun 31. Maddesinin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun münasebetiyle söz almış ve yapılan kanunların daha açık ve anlaşılır olması gerektiğini belirterek bu konu hakkında bir taktir vermiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 14, s. 6-7).

“Efendim, bu mevzuubahs olan 885 numaralı kanun, iskân kanunu, gerek sehven, gerek zuhulen her ne ise, tarife kanunu ile ilga edilmiştir. Fakat şimdi bu maddede yalnız numara zikrediliyor, İskân kanununun iadei meriyeti hakkında bir

kayıt ve sarahati ihtiva etmiyor. Bendeniz, kanunlarda sarahat, daha muvafık olduğu kanaat ile, maddenin altına bir fıkra ilâvesini teklif ediyorum ve bir takrir veriyorum.

Yüksek Reislîge

Kanunlarda vuzuh ve sarahata lüzum olduğundan bilahare tereddüde meydan kalmamak üzere birinci maddenin nihayetine (885 numaralı ve 31 Mayıs 926 tarihli iskân kanununun meriyeti iade edilmiştir) cümlesinin ilâvesini teklif eylerim.”

3.2.3. Mehmet Şakir Bey (KESEBİR)

Resim 6 : Mehmet Şakir Bey (KESEBİR)

1889 yılında Ahmet Refik Bey ile Safiye Hanım'ın oğlu olarak Köprülü'de doğdu (Demirel, 2010, s. 199). 11 Temmuz 1910'da Mülkiye Mektebini bitirdikten sonra Yedek Subay okuluna girerek 22 Temmuz 1911'de teğmen rütbesiyle mezun oldu. 23 Temmuz 1911'de Kosova Vilayet Maiyet Memurluğu ile göreve başladı.

Bu memuriyeti sırasında çeşitli kazalarda kaymakam vekilliği yaptı. Karadağ sınır olaylarını, Kuzey Arnavutluk olaylarını soruşturma memurluğunda, Arnavutluk Islah Heyetinde Başkâtiplik görevlerinde bulundu. 10 Ekim 1912'de yedek subay olarak askere alındı. 20 Ekim 1913'e kadar çeşitli bölgelerde askerlik hizmeti yaptı. İpsala, Keşan ve Akçaabat kaymakamlıklarında bulundu. Daha sonra Edirne Mektupçuluğu, Mülkiye Müfettişliğinde bulundu (TBMM, 2010, s. 146).

İpsala Kaymakamlığı sırasında Türk-Bulgar ahalisinin mübadelesine ait taraflar arasında imzalanan sözleşme gereği 3'üncü Muhtelif Mübadele Komisyonu

Başkanlığını yürüttü. Keşan Kaymakamı olduğu sırada Birinci Dünya Savaşı başladı. Kafkasya'daki işgal bölgesinin idaresi görevi ile Artvin, Acara, Arvanos ve Ardahan bölgesine gitti. Bu bölgede çeşitli kuruluşların yönetimini ve Ardahan'da Liva idaresini üstlendi. Sarıkamış savaşlarından sonra işgal bölgesinin boşaltılması üzerine ordu merkezi Pasinler bölgesinin idaresi ile görevlendirildi.

Edirne Mektupçusu iken Bulgarlarla yapılan 1914 tarihli sınır düzeltme sözleşmesi gereği Dimetoka Protokolünün düzenlenmesi için toplanan Konferansa, siyasi müşavir olarak katıldı. Sonradan kurulan Muhtelit Sınır Komisyonuna sivil murahhas olarak, Hudut Komisyonunun görevini tamamlamasından sonra yeni sınırın taraflar arası emlak ve arazinin yönetimi hakkında anlaşma düzenlenmesi amacıyla Edirne'de toplanan diğer bir Muhtelit Komisyonda Türk delegesi olarak bulundu. Sonra Edirne Vilayeti Tasfiye Komisyonu Başkanlığına getirildi. Tekirdağ Mutasarrıflığını bir süre vekâleten yönetti. Mülkiye Müfettişi iken yeniden elviye-i selasiyeye gönderildi. Ardahan Livasında Plebisit işlerini düzenleyip, yönetimle uğraştı. Mütarekeden sonra müfettişlikten istifa ederek Trakya Paşaeli Cemiyetinde Millî faaliyetlere girdi. Bu sırada Neuilly Anlaşması gereğince Bulgarların Batı Trakya'dan çekilmeleri üzerine, Yunanlıların saldırılarına karşı mücadele etmek için, bazı arkadaşlarıyla birlikte Batı Trakya'ya geçti. Dönüşünde Gelibolu Livasından Meclisi Mebusan'a mebus seçildi ve İstanbul'da Meclisi Mebusan'ın IV'üncü dönemine katıldı.

31 Mart Olayından sonra Edirne'ye giderek savunma işleri ile uğraştı. Bir ara Bulgaristan Hükümeti ve İhtilal komiteleriyle ilişkiye geçmek üzere Sofya'ya gitti. Edirne ve havalisinin Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine Ankara'ya geldi (Şakir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 479, Şakir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 479).

TBMM'nin İkinci Dönemi için yapılan seçimde 16 Temmuz 1923'te 112 oy alarak Çatalca'dan milletvekili seçildi. 11 Ağustos 1923'te Meclise katıldı. Mazbatası 12 Ağustos 1923'te onaylandı (Şakir Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 2, Sicil No: 479).

Dahiliye, Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye, Bayındırlık, Divanı Muhasebat, Memurin Muhakemat, Tetkiki Hesabat ve Muvazene Maliye komisyonları üyeliklerinde bulundu. Muvazenei Maliye Komisyonu Sözcülüğüne ve Başkanlığına

seçildi. 24 Ocak 1339 tarihli Kanun, Men'i Müskirat Kanununun değiştirilmelerine dair kanun teklifleri, iki konuda önerisi, Genel Kurulda 79 değişik konu üzerinde, 139 kez konuşması vardır (Öztürk, 1995a, s. 207-208). III'üncü ve IV'üncü dönemlerde Edirne'den, V'inci Dönemde Tekirdağ'dan milletvekili seçildi (Güneş, 1997b, s. 67).

TBMM'nin Üçüncü Dönem seçimlerine katılan Şakir Bey, yapılan seçimde 373 oy alarak Edirne'den milletvekili seçildi (Şakir Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 479, Edirne Postası, Sayı: 202, 5 Eylül 1927). 6 Ekim 1927'de mazbatasını aldı. 1 Kasım 1927'de Meclise katıldı. 2 Kasımda mazbatasını onaylandı (Şakir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 479). Bütçe Komisyonunda çalıştı. Geçici Harf Komisyonu üyeliğine seçildi. 29 Mayıs 1929'da İktisat Bakanlığına getirildi (Öztürk, 1995b, s. 221).

Ekonomi ve Tarım Bakanlığı da yapan Şakir Kesebir, İstanbul'da 6 Nisan 1966'da vefat etti (Öztürk, 1995a, s. 209). Evli olup iki çocuk babasıydı (Şakir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 479).

3.2.3.2. Mehmet Şakir Bey'in Meclis Çalışmaları

- Meclis Konuşmaları

Büyük Millet Meclisi Namına Edirne Kurtuluş Bayramına Katılan Heyetten Gelen Telgraf Münasebetiyle Sözleri

III. Dönem Edirne milletvekilleri içerisinde mecliste en aktif kişinin Şakir Bey olduğu söylenebilir. Meclis'in 28 Kasım 1927 tarihli oturumunda, Büyük Millet Meclisi namına Edirne Kurtuluş Bayramına iştirak eden heyetten gelen telgraf okunmuştur. Telgrafta İstanbul'dan, Kuleli Burgaz'a hareket eden ve bayraklarla süslenmiş olan trenimizin Kuleli Burgaz'da Yunan kumandanı tarafından durdurularak bayrakların indirilmek istendiği yazılmıştır. Bu duruma milletvekilleri sert tepki göstermişlerdir. Bu konu hakkında söz alan Şakir Bey, Yunanlıların beş sene evvelki büyük zaferin güya intikamını almak şeklinde gerçekleşmiş bir hadise olduğunu, Lozan antlaşmasınının 107. Maddesinin kendilerine bu hakkı tanıdıklarını hatırlatarak trenlerimizin Yunan arazisi dâhilinde hiçbir yerde durdurulamayacağını, pasaport kontrolü yapılamayacağını söyleyerek Türk Milletinin onurunu rencide

edecek bu gibi hallerin tekrar yaşanmaması için tedbir alınması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 1, s. 70-72).

“Muhterem arkadaşlar; Büyük Meclisin Edirne kurtuluşunu tesit için göndermiş olduğu heyet Kuleliburgaz’da malum olan hadiseye maruz kaldı, hadiseyi benden evvel huzuru âlilerimde mütalaatını irat buyurmuş olan muhterem hatipler lâyiki veçhile tetkik ve tahlil buyurdular. Bundaki mana ve ehemmiyet hiç şüphe etmemek huzuru âlinizde layıkıyla tebarüz etmiştir. Hadisede hazır bulunan ve bu gün avdet eden arkadaşlardan almış olduğumuz izahat da gösteriyor ki bu doğrudan doğruya adi bir bahane ittihaz edilerek vukua getirilmiş ve beş sene evvel gözlerini kamaştırın büyük zaferin güya bir intikamı alınmak şeklinde tatbik olunmuş bir hadisedir.

Ortaya sürdükleri sebep güya bayraklarla donatılmış olan vagonların o kısımdan geçmesi muhacirleri tetiyiç eder, hadiseyi büyütür imiş, hâlbuki gece karanlığı basmış, Kuleli’den sonra Edirne’ye kadar hiçbir yerde tevakkuf etmeksizin gidecek olan bir trende dört veya beş Türk bayrağı bulunmasında halkı tehyiç edecek ne hal olduğunu tasavvur edemiyorum. Bu nihayet düşünüp, düşünülüp serdedilmiş adi bir bahaneden başka bir şey olamazdı. Kuleliburgaz Man Karaağaç’a geçmek için abiden temin edilmiş olan hak Lozan Muahedesinin 107’nci maddesinde zikredilmektedir. Bu maddenin hatırımda kaldığına göre muahedena meye derci, heyeti murahhasamızın ısrarı neticesi olarak kabul ettirilmiştir.

Görülüyor ki bu maddenin esbabı dercini heyeti murahhasamız o zaman dahi düşünmekle fevkalâde isabetli hareket etmiştir. O zaman birimdi komitede müzakere edilen bu mesele dolayısıyla Yunanistanla aramızda hüsnü münasabat mevcut olacağına göre böyle bir tren münakalesinin hiç bir zaman tarafeyni suitefehümlere sevketmiyecek derecede temin edileceği ve maddeye lüzum olmadığı söyleniyordu. İsmet Paşa Hazretleri bu maddeyi müdafaa ettikleri zaman bizim hat üzerinde daimi ve müessir bir köntürolumuzun muhafaza edilmesi zaruri olduğunda ısrar elemişlerdi ve neticede malum olan şekilde madde muahedenameye raptedimiştir. Bu madde mucibince kendi aramız dahilinde imiş gibi transit hakkını haiz bulunuyoruz.

Trenlerimiz Yunan arazisi dâhilinde hiçbir yerde tevakkuf etmeksizin geçecektir, ve Yunanlılar ne gümrük, ne pasaport yani inzibat noktayı nazarından hiçbir mümanaat ibraz edemeyeceklerdir. Bu vaziyeti idare etmek üzere Cemiyeti

akvamın da bir komiseri beş sene müddetle hatta bulunacaktı. Elyevm bu statü dahilinde ifayı vazife edilmekte olmasına binaen duçar olunan, maruz kalınan hadiseler tevali etmektedir. Son hadise ilk olsa idi bile, bizi ehemmiyetle düşündürmeğe sebep olabilirdi. Fakat arz edebilirim ki hadise ilk değildir ve son da değildir. Şimdiye kadar muhterem hatiplerin temas ettikleri gibi daima Yunanistan'la iyi münasebetler, komşuluk münasebetleri devam ettirmek için hükümetimiz hakikaten büyük bir hazim kabiliyeti ile hareket etmiştir ve hüsnüniyet ibraz etmiştir. Bir gün bunun mukabilini göreceğimizi ümit ediyorum. Hâlbuki seneler geçtikten sonra değil mukabilini görmek, daha ziyade bunlardan, bu münasebetlerden istiğna edildiğini işrap eder hareketler görülmektedir. Bugüne gelinceye kadar en çok şikâyetler Edirne'yi günden güne bu münakale yüzünden boğan bir vaziyeti iktisadiye şikâyetleridir. Filhakika Edirne'nin başlıca ihracatını teşkil eden yaş meyve ve sebze nakliyatımız bu vaziyet yüzünden para etmez hale gelmiştir. Üç, dört gün kadar otuz kilometrelik mesafeyi katedemeyen vagonlar muhteviyatı bozulmuş olarak suretle sahipleri için zarardan başka bir şey olmamaktadır. Bu bir sistem dahilinde; daima iktisadi millimizi izrar etmeye matuf bir şekilde tatbik edilmekte bulunuyordu. Muhtelif teşebbüslerimiz olmuştur.

Her defasında daima tatmin edici cevaplar verilmesine rağmen hadiselerde tekevvünden hali kalmamıştır. Son hadise bizi daha ziyade ikaz etmiştir ve vaziyetin esaslı bir sureti halle raptı lüzumunu göstermiştir. Hadiseye temas ederek sureti halli Heyeti Muhteremeleri huzurunda izah ederek söz söylemiş olan muhterem hatiplere bendenizde iştirak eder ve bu vaziyetin, bu girintili çıkıntılı vaziyetin fazla devamına müsaade doğru olamayacağını bunun bir an evvel cezri bir surette halli lâzım geldiğini arz etmeye mecbur bulunuyorum.

Lozan muahedenamesi ile temin edilen ve beş senelik muvakkat bir statüye tabi, beş sene mürrurundan sonra bizim için daha ziyade meşguliyeti davet eder bir hal olabilir. Bunlardan ihtiraz etmek muvafıkı basiret olur zannederim. Hadiseyi daha vukuu anından itibaren ehemmiyetle takip ettiğine vakıf bulunduğumuz muhterem heyeti hükümetten bunun şümülünü, tesiratını nazarı mütalâaya alarak en esaslı sureti hallin ve en iyi şeklin bir an evvel tahakkuku esbabının ihzar buyurulmasını ve bu esaslı sureti hallin tahakkukuna irttizaren de hadiseyi icabı veçhile tamir edecek tedabirin ittihazında ve bundan ratiyen de halkın maddeten ve iktisaden mutazarrır

olmamasını ve böyle, zaman zaman izzetinefsi milliyi rencide edecek hallerin tekrür etmemesi için tedabir alınmasını rica ederim.

Hiç şüphe etmem ki, beş sene evvel bu nevi hadiselerin ademi tekrürünü nazarı itibare alacak şekilde muahedeyi tanzim ettirmiş olan muhterem İsmet Paşa Hazretleri bugünkü hadisenin de en kestirme yoldan temini lüzumunu tasdik etmesinler. Hadisede nazarı dikkate' alınması lâzım gelen hususatı muhterem hatipler birer birer tahlil etmişlerdir. Bunda izzetinefsi millimize karşı irtikâp edilmiş bir tecavüz şemmesi edna derecede mevcut ise bunun -şiddetli bir surette tamir ve tashihi için ne lazımsa bunların hepsinden büyük Meclisin bir an tereddüt etmeyeceğine ve hepsine birden karar vermeye amade bulunduğuna eminim. Heyeti hükümet meseleyi hallederken böyle bir «emmeyi müşahede edecek olurlarsa büyük Meclisin kendilerine en kuvvetli müzahir olduğundan hiç bir an şüphe etmesinler.

Edirne halkı pek haklı olarak Türkiye'ye teveccüh eden muhteris nazarlar önünde dikilmiş bir serhat şehri sıfatıyla kurtuluşlarını tesit etmek arzu ediyorlar. Bu senede yine o kurtuluş seneyi devriyelerinin teşdi merasimini aynı şevk ile, ihtiyaç ile ifa etmek için büyük Meclisin bir heyetinin aralarında bulunması ile bahtiyar oldular. Kendilerinin her gün maruz kaldıkları gayri tabii vaziyete büyük Meclis heyetinin de böyle bir hadiseye tesadüf etmesi, maruz kalması ve Edirne'ye muvasalatlarını kendilerini birçok yorgunluklara duçar edecek bir hal ite karşılaşmasından da bittabi müteessir olmuşlardır. Bu hadisenin Edirne'de getirdiği bu manevi teessürün hükümetin sâ'ip tedbirleriyle zail olması için bendeniz azami süfatın de ihtiyar edilmesi temennisinde bulunuyorum.”

Şakir Bey'den sonra konuşan İsmet Paşa ise uluslararası anlaşmaların bize tanıdığı haklarımızı sonuna kadar savunacaklarını belirtmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 1, s. 70-72).

Anadolu-Bağdat Demiryolları İşletme Müdüriyet ve Haydarpaşa Liman ve Rıhtım İdaresinin 1928 Senesi 5 Aylık Bütçesi Hakkında Kanun Tasarısı Münasebetiyle Sözleri

Meclisin 31 Aralık 1927 tarihli oturumunda Şakir Bey, Anadolu-Bağdat Demiryolları İşletme Müdüriyeti ve Haydarpaşa Liman ve Rıhtım İdaresinin 1928

senesi beş aylık bütçesi hakkında kanun tasarısı hakkında söz almış ve bu konudaki görüşlerini belirttiği şu konuşmayı yapmıştır (TBMM ZC., D. 3, C. 1, s. 224-226).

“Efendim, Encümen mazbatasında arz edildiği veçhile, hükümetten gelen ilk teklif yeni bir bütçe şeklinde beş aylık tahsisatı ihtiva ” ediyordu. Encümeniniz l'34'l senesinde senei maliye mebdeinin marttan hazirana tahvili zamanında yapıldığı gibi bunda da beş aylık devreyi ayrı ayrı bir bütçe devresi addetmeyerek 1927 devrei hesabiyesine zammemeyi daha ziyade muafık gördü. Heyeti muhteremelerine arz edilmiş olan şekil, beş aylık tahsisatı 1927 senesi tahsisatı üzerine tahsisatı munzamma olarak ilâvesi şeklini ihtiva ediyor. Tahsisatı munzamma hakkında ki, Meclisi Âlinin usul ve teamülü bunda da cari olacaktır. Arz olunan lâyihai kanuniyenin tahsisatı munzammaya müteallik olan maddesi kabul buyurulmak için fasıl fasıl tahsisatın müzakeresi ve kabul olunması muafık olacaktır, kanaatindeyiz.

Bunun hakkında izahat arz etmiştik. Altı yüz bin lira fevkalâde bütçenin devam ettirilmesine mukabil olmak üzere adi bütçe içerisinde vazedilmiş. Fevkalâde hizmetlerin ifasına tahsis olunmuş tahsisat idi. Şekli tebeddül edince encümeniniz fevkalâde bütçe hükmünün de adi bütçe ile müterafık olarak Hazirana kadar temdidini derpiş etti. Bunu lâyihayı kanuniye ilâve edilmiş olan bir madde ile temin etmeyi iltizam etmiş oldu. Esasen altı yüz bin liranın vazı fevkalâde bütçe ile kabul edilmiş olan tahsisatın bakiyesi şeklinde idi. Altı yüz bin liralık bakiye, kanunun hükmü hazirana kadar temdit edilmek üzere aynen temdit ediliyor.”

Malulini Askeriyenin Terfihi Kanunu Mucibince Uhdelerine Arazi Teffiz Olunacak Küçük Zabitan ve Efrattan Vefat Edenlerin Varislerine Mevzu-u Bahs Arazinin İtası Caiz Olup Olamayacağı ve Bilumum Askerî Malullerin Terfihi Kanununun Birinci Maddesinin Tefsirine Dair Mazbata Münasebetiyle Sözleri

9 Mayıs 1928 tarihli meclis oturumunda malulini askeriyeenin terfihi kanunu mucibince uhdelerine arazi teffiz olunacak küçük zabitan ve efrattan vefat edenlerin varislerine mevzuubahs arazinin itası caiz olup olmayacağı ve bilumum askerî malullerin terfihi Kanununun birinci maddesinin tefsirine dair mazbata münasebetiyle söz alan Şakir Bey, konuşmasında birinci dereceden malul ile beşinci ve altıncı dereceden malul olanların bir tutulamayacağını belirterek, arazilerin hakkaniyetli bir şekilde dağıtılması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 4, s. 4-6):

“...Mevzubahis olan; tefsir; Terfih Kanununun beşinci ve altıncı dereceden malul kalmış olan efrat ve küçük zabitan hakkında kabul ettiği iki yüz lira kıymetine kadar arazi tefvizi hükmüne müteallikti. Beşinci ve altıncı dereceler malûmu âlileridir ki en hafif maluliyeti teşkil eder. Malulünün en ağır derecesini teşkil eden birinci sınıfın maluliyeti iki gözünü kaybetmiş olması, iki ayaktan malul olması ki maluliyetin en ağır şekillidir. Bunlar hakkında kamun muayyen bir maaş tahsis etmiştir. Bu maaş şehri otuz liradır. Hatıra gelen meselelerden biri bu olduğu ki birinci dereceden malûl olan ve binaenaleyh beşinci ve altıncı dereceden malûl olan nispetle evleviyetle mazharı muavenet ve himaye olması icap eden bir malul var iken, eğer tefsire gidecek olursak, hafif malûlü ağır malûle tercih etmiş oluruz. Bu suretle hafif malûlün kendisine arazi tefviz edilmezden vefatı vuku bulduğu takdirde 200 liraya kadar kanunen almak hakkını haiz bulunduğu arazi veresesine intikal etmiş olacaktır. Birinci dereceden malûl olan yine bir küçük zabıt veyahut efrat, maaşının tahsis muamelesi yapılmadan evvel vefat ettiği takdirde maaşının varislerine itası lâzım gelip gelmeyeceğinde bir tereddüt hâsıl oluyor. Hassaten bu maaşatın vereseye intikal etmesinin kabul olunduğuna göre bu şerait karşısında onlar için bir tefsire gitmeye de bittabi imkân olamayacaktır. Biraz daha bunu tefsil etmek cihetini düşündüğümüz zaman, kanunun esasına taalluk edecek daha bir takım ihtimalat zuhur eyleyecektir...”

Ahvali Hazıra Hasebiyle Silah Altına Alınan İhtiyat Zabitanına Memuriyet-i Daimi İle Bir Tarafa İzam Olunanlar Misillu Harcırah ve Yevmiye İtası İçin Harcırah Kararnamesinin Bazı Mevaddının Tefsirine Dair Mazbata Münasebetiyle Sözleri

Askeriye ile ilgili konuları parlamentoda gündeme getirenlerden biri de Şakir Bey'dir. Yedek subayların ve yedek memurların harcırahları hakkında konuşan Şakir Bey, yedek subayların silahaltına alınmalarının geçici bir memuriyet olmadığını, kendilerinin süresi belli olmayan bir hizmete çağrıldıklarını ve hizmette buldukları müddetçe muvazzaf subaylarla hiçbir farkı olmayan bir vaziyette bulduklarını, bu yüzden kendilerine verilecek olan harcırahın da gerek celplerinde, gerek terhislerinde muvazzaf subayların harcırahları hükmü ne ise ona tabi olmak gerektiğini söylemiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 6, s. 50).

“Efendim, mevzu ihtiyat zahitleri ve ihtiyat memurları hakkındaki Kanununun 19’ncu maddesinde silahaltında davet olunan ihtiyat zabıt ve namzetlerinin celp ve terhislerinde usulü veçhile harcırah verilir diye mevcut olan hükmün (usulü veçhile) kaydı neyi ihtiva eder diye hadis olan bir ihtilâftır, bu usulü veçhile denmesi ihtiyat zabıtlarının memuriyeti muvakkate ile tetir tarafa gönderilenler gibi harcırah kararnamesinin memuriyeti muvakkatle ile gidenler hakkında cari muameleye tabi olacağı yolunda bir noktai nazar ret edilmiştir. Buna mukabil ihtiyat zahitlerinin celpleri silahaltına alınmaları bir memuriyeti muvakkate değildir; kendileri müddeti devamı malum olmayan bir hizmete çağrılmışlardır. Ve hizmette buldukları müddetçe muvazzaf zabıtlarla hiçbir farkı olmayan bir vaziyette bulunuyorlar: Binaenaleyh kendilerine verilecek olan harcırahın da gerek celplerinde, gerek terhislerinde muvazzaf zabıtların harcırahları ahkâmı ne ise ona tabi olmak icap eder, encümenimizin bu mesele hakkında arz etmiş olduğu tefsir fıkrası ihtiyat zabıt ve memurları hakkındaki kanunun 19’ncu maddesinde mevcut olan hükmün tefsirine mütealliktir.”

Memurin Kanununun 89. Maddesinin Yorumlanması Hakkındaki Mazbata Münasebetiyle Sözleri

28 Ocak 1929 tarihli Meclis oturumunda Memurin Kanununun 89. maddesinin yorumlanması hakkındaki mazbatanın görüşülmesi esnasında söz alan Şakir Bey, milletvekilli seçilmiş olanların milletvekili olmadan önceki memuriyet maaşı veya mazuliyet maaşını almalarında herhangi bir engel olmadığını ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 7, s. 81-82):

“...Mesleki memuriyet olan mebusların gerek hali mazuliyette iken mebus intihap edilmiş, olmaları gerek memur bulunmuş olmaları dolayısıyla 85’nci maddeden istifadelerine bir mani teşkil etmez, bu husustaki hükmü sarih addetti, kendilerine verilmesi icap eden maaş cihetine gelince 85’nci maddenin buna ait olan fıkrasında açık maaş kaydı vardır. Açık maaş kaydını encümenimiz mebus intihabına tekaddüm eden vazifesine göre mütalâa etmeyi zaruri addetti Memurin Muvakkat Encümeninin bu yoldaki mütalâasına iştirak ederek mebus intihapları zamanında almakta oldukları mazuliyet maaşı ve mazuliyet vaziyetlerini esas addetmeyi muvafık gördü...”

Gümrük Tarifesi Kanunu'nun Düzenlenmesine Dair Kanun Münasebetiyle Sözleri

Gümrük Tarifesi Kanunu'nun düzenlenmesine dair kanun münasebetiyle söz alan Şakir Bey halı ticaretimizle ilgili olarak; halı ticaretimizin yaklaşık altı milyon liralık ihracat olduğunu, buna mukabil ithalâtımızın bir buçuk milyon civarında olduğunu, ithalâtımızın özellikle İran ve Şark halılarından oluştuğunu, bu ithalâtın ülkemize büyük fayda sağladığını, Anadolu halısını da İran halısı ile beraber karıştırarak sattıklarını, Şark halılarının memleketimizdeki satış piyasası kalkacak olursa orta Anadolu halıcılarının müşteri bulamamak durumunda kalacaklarını, halı gümrük vergisinin arttırılması; şark halılarının memleketimize girmesine mani olacağını bu durumun ise şark bölgesindeki kara nakliyatına yaptığı büyük yardımı deniz nakliyesine yaptığı yardımları ve İstanbul'a sağladığı faydayı kaybetmekle beraber Orta Anadolu halılarının sürümünde de zor durumda kalacaklarını ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 17, s. 97).

"...Halı ticaretimiz takriben altı milyon liralık ihracat gösteriyor. Buna mukabil ithalâtımız bir buçuk milyon raddesindedir. İthalât münhasıran İran ve Şark halılarında vaki oluyor. Bu ithalâtın memleketimize temin ettiği menafîi kısaca arz edeyim:

Evvelce (140) bin balye kadar tutan bu miktar (14) bin balyeye kadar düşmüştür. Yüz kırk bin balyenin Kızıl Dizeden Trabzon'a kadar kara nakliyesi, Trabzon'dan İstanbul'a kadar deniz nakliyesi, İstanbul'da tamir, yıkama, antrepo ücretleri, hammaliyesi gibi masrafları yapılan hesabata nazaran memlekete 3,5 milyon lira terk etmektedir. Buna mukabil diğer bir hususiyeti daha şudur ki halılarımızın garp mıntıkasında imal olunanları umumiyetle sipariş üzerine, müşterinin talebine göre yapılır. Orta Anadolu halıları Konya, Eskişehir hattının şarkında bulunan yerlerdeki imalât,, yani Kırşehir, Kayseri, Sivas, Niğde, bu havali halıları müşterinin siparişini almadan doğrudan doğruya yapılan kısmı teşkil eder. Bu halılarımızın müşterisi doğrudan doğruya bulunmuyor. Ekseriya bunları şark halıları arasında çeşidi çoğaltmak için kullanıyoruz. İhracatımız bu suretle vaki olmaktadır. Şark halılarının memleketimizdeki satış piyasası kalkacak olursa orta Anadolu halıcıları müşteri bulamamak vaziyetinde kalacaktır. Halı gümrük resminin arttırılması; şark halılarının memleketimize girmesine mani olmaktadır."

Mecliste yapılan görüşmelerde İran halılarında cüzi bir miktar gümrük vergisi alınması kabul edilmiştir.

Pulluk Vesaire İçin Bir Sermaye Tesisi Hakkında Kanun Münasebetiyle Sözleri

Pulluk ve saire için bir sermaye tesisi hakkında kanun tasarısı münasebetiyle söz alan Şakir Bey, Ziraat Bankasına bütçeden verilecek olan paranın pulluk tedarikine harcanmasının çiftçinin pulluk ihtiyacı için ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 20, s. 5-10):

“...6,7 milyon lirayı umumî ikrazata tahsis ettiğimiz bir sırada pulluk gibi çiftçi için, bilhassa hayatî ehemmiyeti haiz olan bir meseleyi nazarı itibare alarak onu karşılayacak bir sermayeyi Ziraat Bankasında, tesis etmeği elzem ve bu işin Hükümet eli ile değil, Hükümet teşkilâtı ile değil, bu işlerde daha ziyade çalışacak vaziyette bulunan Ziraat Bankası eli ile yapmağı ve parayı onun idaresi altında bulundurmağı şayanı tercih gördük.

Pullukların birçok yerlerde hayvanlarımızın çekme kuvveti ile mütenasip olmadığı beyan buyruldu. Filhakika hal böyledir. Bilhassa Orta Anadolu'da ağır pulluklar yerli çift hayvanatımızın çekemeyeceği aletlerdir. Fakat bize gelen ufak pulluklardır. Memleketimizin yine Orta Anadolu'nun birçok yerlerinde bu gün pulluk istimali taammüm etmiştir. Misal olarak, Eskişehir'i, hat boyundaki bir çok yerleri ve Konya civarını, Ankara etrafının bazı aksamını göstermek kabildir ve görüyoruz ki pulluğun kullanıldığı yerlerde istihsalâtı ziraiyemiz diğer yerlere nispetle gözle görülecek kadar fark irae ediyor. Binaenaleyh tamamen halkın, köylünün lehine bir hareket diye tasavvur ettiğimiz bu pulluk tedariki işinde bir az daha geniş çalışabilmek fırsatını Banka vasıtası ile köyliye vermek için Hükümetinize salâhiyet vermeği istihdaf eden bu kanun lâyihası kanaatimizce ihtiyacımıza kâfi ve uygundur. Kanun lâyihasının bu şekil dâhilinde kabulünü rica edeceğim.”

Merinos Koyunlarının Dağıtılması Hakkındaki Kanun Münasebetiyle Sözleri

Şakir Bey, İktisat Vekili olması hasebiyle diğer milletvekillerinden gelen soruları da cevaplamıştır. Bunlardan biri olan Eskişehir mebusu Emin Bey, merinos

koç ve koyunlarının dağıtım hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesi esnasında Şakir Bey'e şimdiye kadar vekâletçe yapılan tecrübeden ne fayda gördüklerini ve bu koyunların yerli koyunlara üstünlüğü nedir? diye sormuştur. Şakir Bey, bu sorulara cevaben henüz büyük bir fayda tespit edemediklerini, yalnız bir kaç seneden beri memleketimizde merinos ırkı üzerinde çalıştıklarını, Yarış ve Islah Encümeninin yardımı ile memleketimizde 2500'e yakın merinos koç ve koyunu tedarik ettiklerini, bunları koyun yetiştiricilerine dağıttıklarını, merinos koyunlarının en büyük kıymeti yün dokuma noktasında olduğunu, özellikle yün sanayimiz için ithal etmeğe mecbur olduğumuz ince yünü merinos koyunlarından temin edeceklerini, eğer böyle giderse on sene zarfında memleketimizin ince yüne olan ihtiyacını karşılayacaklarını söylemiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 20, s. 161-162).

“Efendim; tecrübeler henüz büyük bir faide tespitine müsait olacak kadar ilerlememiştir. Yalnız bir kaç seneden beridir ki memleketimizde merinos ırkı üzerinde çalışmaktadır. Yarış ve Islah Encümeninin şayanı teşekkür yardımı ile memleketimizde 2500'e yakın merinos koç ve koyunu tedarik edilmiş, müessesata ve koyun yetiştiricilere tevzi olunmuştur. Merinosların en büyük kıymeti yün mensucatu noktasındandır ve bilhassa yün sanayimiz için hariçten ithal etmeğe mecbur olduğumuz ince yünü merinos koyunları temin etmektedir. Bunları dahilde yetiştirmek için bir kaç senelik tecrübe çok ümit bahş neticeler vermiştir. Bu mesaide devam edilmek suretiyle on sene zarfında memleketimizin ince yüne olan ihtiyacını karşılayacağımızı tahmin ediyoruz.”

Ziraat Makinelerinde Kullanılan Mevaddı Müştaiile Hakkındaki 752 Ve 1527 Numaralı Kanunlara Müzeyyel Kanun Münasebetiyle Sözleri

Ziraat makinelerinde kullanılan mevaddı müştaiile hakkındaki 752 ve 1527 numaralı kanunlara müzeyyel Kanun münasebetiyle söz alan Şakir Bey, konuşmasında petrol ve benzinle çalışan traktörle yapılan ziraatın maliyetinin yüksek olduğunu bunun yerine daha az maliyetli yağ ile çalışan traktörlerin tercih edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 20, s. 175):

“...Bu günkü petrol ve benzin traktörleri evvelâ iktisadî değildir. Maliyeti ucuzlatmağa çalıştığımız bir devirde traktörlerle yaptığımız ziraat pek pahalıya mal olmaktadır. Bilhassa 600 dönüm üzerinde ziraat yapan çiftçilerin tek traktör

çalıştırdıkları hale göre maruz kaldıkları müşkülât ve zarar gayri kabili içtinap bir hal teşkil ediyor. Maliyeti gayri kabili mukayese bir hadde çıkarıyor. ve bunu kıymetle ifade etmek lâzım gelirse şu tarzda arz edebilirim ki elyevm 1844 traktörümüz vardır. Vasatı her traktörün 500 dönüm iş yaptığını nazarı itibare alacak olursak senevî bir milyon dönüm traktörle ziraat yapmış oluyoruz. Gerek memleketimizde gerek hariç memleketlerde resmî mahiyeti haiz yapılan tecrübelerden şu neticeye vasıl olmuştur ki ağır yağ yakan traktörler istimali halinde bu gün kullandığımız petrol ve benzinle müteharrik traktörlerden lâakal dönüm başına bir liradan fazla az masraf olmaktadır. Memlekette bir milyon dönüm ziraat yaptığımızı nazarı itibare alırsak maliyete icra edeceği tesir senede bir milyon lira raddesindedir. Bu kanun lâyihası evvelâ maliyetten bir milyon lira tenziline matuf olarak düşünülmüş bir kanun lâyihasıdır. Bunu kiloya tahville hesap ettiğimiz zaman kilo başına maliyette yapacağı tesir meselâ buğdayda 60 para oluyor. Mevcut traktörlerimizden ağır yağ kullanan traktörleri kullanırsak buğday istihsalinde kilo başına 60 para elde edeceğiz.”

3.2.4. Hasan Hayri Bey (TAN)

Resim 7: Hasan Hayri Bey (TAN)

1880 yılında Sandıkçızade Mustafa Saffet Efendi ile Seniha Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'da doğdu (Hasan Hayri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 685). İlk ve orta öğrenimini Numunei Terakki Okulu ve Vefa İdadisinde tamamladı. 1898'de İstanbul Hukuk Mektebine girerek 1903'te mezun oldu (TBMM, 2010, s. 146).

1904 yılında avukatlığa başladı. Meşrutiyetin ilânından sonra 3 Kasım 1908'de kaydını yenileyerek 41 sicil numarası ile meslekî çalışmalarını sürdürdü. 26 Haziran 1923'te Baro Heyeti Daimi Üyeliğine, 28 Ağustos 1924'te İnzibat Meclisine, 5 Kasım 1924'te İkinci Başkanlığa, 2 Nisan 1935'te Baro Başkanlığına seçildi. Bu görevini, 20 Mart 1937 ve 17 Aralık 1938 tarihlerinde yeniden seçilerek 1940 yılı sonuna kadar sürdürdü. İhzar ve Tadili Kavanin komisyonlarında, Ticaret Kanunu Komisyonunda ve İstanbul İli İl Genel Meclisi Üyeliğinde bulundu (Hasan Hayri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 685). Mesleğini yürüttüğü sırada III. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 372 oy alarak Edirne'den milletvekili seçildi (Edirne Postası, Sayı: 202, 5 Eylül 1927). 6 Ekim 1927'de mazbatasını alıp 1 Kasım'da Meclise katıldı. 2 Kasım'da mazbatasını onaylandı. Adliye Komisyonunda çalıştı. Yavuz Zırhlısı hakkında soruşturma yapan karma komisyona üye seçildi. İskân Kanununun değiştirilmesine dair bir kanun teklifi verdi. Fakat daha sonra lüzum kalmadığı gerekçesiyle bu kanun teklifini geri almıştır.

IV. Dönemde Edirne'den, V. Dönemde Kocaeli'nden milletvekili seçilen Hasan Hayri Tan, 23 Mayıs 1942'de İstanbul'da vefat etti (Öztürk, 1995b, s. 222-223). Evli olup dört çocuk babasıydı (TBMM, 2010, s. 146).

2.2.4.1. Hasan Hayri Bey'in Meclis Çalışmaları

Hasan Hayri Bey, Meclis çalışmalarına çok fazla katkı sağlayamamıştır. Hasan Hayri Bey'in III. Yasama dönemi içerisinde 1 kanun teklifi verdiği tespit edilmiştir. Hasan Hayri Bey, arkadaşlarıyla beraber, 1926 tarih ve 885 numaralı iskân kanununun meriyete iadesi hakkında kanun teklifi vermişlerdir. Sunulan teklif İktisat, Dâhiliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 3, C. 13, s. 14).

4. 1931 SEÇİMLERİ VE IV. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

4.1. 1931 SEÇİMLERİ

1930 yılında Serbest Fırkanın kurulması ile yaşanan demokrasi denemesinin başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Mustafa Kemal Paşa bir yurt gezisine çıkmıştır. Paşa, gezi sırasında edindiği izlenimlerin de etkisiyle seçimlerin yenilenmesi fikrine sahip olmuştur. Meclis Başkanı Kazım Bey ve Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile yapmış olduğu toplantı sonrasında TBMM'de seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır (Girgin, 2013, s. 93). Seçimlerin yenilenmesi hakkında alınan karar CHF Genel Başkanı imzasıyla CHF Grup başkanlığına bildirilerek seçimlerin yapılması istenmiştir (Çoker, 1996a, s. 3, Olgun, 2011, s. 14).

1931 seçimlerinde 317 milletvekili kontenjanının tamamı için CHF tarafından aday gösterilmemiş; bazı şehirlerde bağımsız milletvekillerinin meclise katılmasını sağlamak amacıyla 22 vilayette toplam 30 kontenjan bağımsız adaylar için boş bırakılmıştır (Olgun, 2011, s. 15, Girgin, 2013, s. 94). Boş bırakılan 30 kontenjandan ancak 20 tanesi bağımsızlar tarafından kazanılmıştır. Bağımsız milletvekillerinin 10 tanesinin daha sonra CHF'ye katılması sebebiyle mecliste oluşturulmak istenen örgütsüz muhalefet hedefine istenildiği şekilde ulaşamamıştır (Çoker, 1996a, s. 43).

IV. TBMM 4 Mayıs 1931 günü TBMM'nin en yaşlı milletvekili Abdülhak Hamit Bey'in açılış konuşmasıyla çalışmalarına başlamıştır (Çoker, 1996a, s. 51-52).

4.2. IV. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

1931 seçimlerinde Hasan Hayri TAN, Mehmet Faik KALTAKKIRAN, Mehmet Şeref AYKUT ve Mehmet Şakir KESEBİR 389 ikinci seçmenden seçime katılan 360 ikinci seçmenin oyunu alarak Edirne milletvekili seçilmişlerdir.

4.2.1. Hasan Hayri Bey (TAN)

Özgeçmiş için bakınız: III. Dönem Edirne Milletvekilleri.

4.2.1.1. Hasan Hayri Bey'in Meclis Çalışmaları

IV. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 321 oyla Edirne'den milletvekili seçildi (Hasan Hayri Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 685). IV. Dönemde de Edirne'den milletvekili seçilen Hasan Hayri Bey, parlamento çalışmalarına çok fazla katkı sağlayamamıştır. 4 Mayıs 1931'de Meclise katılmış, dönem boyunca Adalet Komisyonunda çalışmıştır (Çoker, 1996b, s. 189). Hasan Hayri Bey'in Genel Kurul'da İcra ve İflas Kanununda değişiklik tasarısının görüşülmesinde 2 konuşması vardır (TBMM ZC., D. 4, C. 8, s. 429-430; TBMM ZC., D. 4, C. 8, s. 47-53). Hasan Hayri Bey bir diğer Edirne Milletvekili Mehmet Şeref Bey ile birlikte verdiği, Edirne şehri elektrik tesisatı için getirilen malzemeden gümrük ve muamele vergisi alınmaması hakkında kanun teklifi vermişlerdir. Teklif iktisat ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 15, s. 298). Daha sonra lüzum kalmadığı gerekçesiyle 5 Mayıs 1934'de geri alınmıştır (TBMM ZC., D. 4, C. 22, s. 58).

4.2.2. Mehmet Faik Bey (KALTAKKIRAN)

Özgeçmişi için bakınız: II. Dönem Edirne Milletvekilleri.

4.2.2.1. Mehmet Faik Bey'in Meclis Çalışmaları

IV. Dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 360 oyla Edirne'den milletvekili seçildi (Mehmet Faik Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre:2, Sicil No:125). 4 Mayıs 1931'de Meclise katılan Mehmet Faik Bey, (Mehmet Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre:2, Sicil No:125) Olağanüstü ve I'inci toplantı yılında İktisat, II'nci, III. ve IV'üncü yıllarda Bütçe Komisyonunda çalışmıştır. Ayrıca, III'üncü toplantı yılında İskân Kanunu tasarısının incelenmesi için kurulan geçici Komisyonunda görev almıştır (Çoker, 1996b, s. 190). Mehmet Faik Bey, Meclis çalışmalarına katılmakla birlikte meclis tutanaklarına geçen taksir, teklif ve konuşmaları tespit edilmemiştir.

4.2.3. Mehmet Şeref Bey (AYKUT)

Resim 8 : Şeref Bey (Mehmet Şerafettin AYKUT)

1874 yılında Miralay Oruç Paşazade Arif Bey'in oğlu olarak (Mehmet Şeref Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 128) Edirne'de doğdu (TBMM, 2010, s. 198). İlköğretimini Edirne'de tamamlayan Mehmet Şeref, 93 Harbi'nden sonra Edirne'den ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etmiştir. Mehmet Şeref Bey burada önce Galatasaray Sultanisi'ne girmiş; daha sonra “Yeni Osmanlıların” eserlerini ve “Servet-i Fünun” edebiyat akımını yakından takip edebilmek amacıyla Mercan İdadisine geçmiştir (Sevgil, 2016, s. 7). 1895 yılında Hukuk Fakültesinden mezun olarak avukat olmuştur. Ancak Mehmet Şeref avukatlık mesleğini icra etmeyerek gazetelerde yazılar yazmıştır (Madaş, 2020, s. 57).

II. Abdülhamit Döneminde özgürlükçü hareketlerde yer alması dolayısıyla tutuklandı ve sürgün edildi. Ahmet Mithat Efendi'nin “Tercüman-ı Hakikat” Gazetesinde yazarlık ile gazeteciliğe başladı. “Maarif” “Mektep” ve “Terakki” dergilerinde çalıştı, Tevfik Nevzat ile birlikte İzmir'de “Hizmet” Gazetesini çıkardı. 1909-1918 arası Edirne'de “Yeni Edirne” ve mütareke sırasında da “Trakya” Gazetelerini yayımladı. Bütün yazılarında memleket davalarını, özgürlük ve bağımsızlığı savundu. Mütarekeden sonra arkadaşları ile beraber Trakya ve Paşaeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyetini kurdu. İstanbul Mebusan Meclisi'nin son dönemi için 5 Kasım 1919'da yapılan seçimde Edirne milletvekili olarak Meclise katıldı. 11 Şubat 1920'de verdiği önerge ile Trablusgarp ve Bakan Savaşlarındaki sorumlulukları nedeniyle Yüce Divana sevkleri için haklarında soruşturma yapılan Hakkı ve Ahmet Muhtar Paşa Kabineleriyle Mahmut Şevket Paşa Kabinesinin de Sait Halim ve Talat

Paşa Kabineleri gibi Yüce Divana şevklerini ve haklarında soruşturma açılmasını önerdi. Mecliste ayrıca ‘Misak-ı Milli’nin onaylanması için önerge verdiği gibi kabulünde de etkili oldu (Çoker, 1995, s. 321-322). İstanbul’un işgali sonrasında Edirne Milletvekili Faik Bey ile birlikte Malta’ya 18 Mart tarihinde “Benbow” adında bir gemiyle sürgüne gönderilmiştir. Bir yıl sürgünde kaldıktan sonra 21 Mart 1921’de İtalya üzerinden Anadolu’ya geçti (Madaş, 2019, s. 97). 23 Nisan 1921’de Edirne milletvekili olarak TBMM Genel Kuruluna takdim edildi. Mecliste Anayasa, İçtüzük, Adalet ve Dışişleri komisyonlarında ve Memurin Muhakematı Tetkik Kurulunda çalıştı. II’nci Toplantı yılında Anayasa Komisyonunun Sözcülüğünü, II’nci ve III’üncü Toplantı yıllarında 1’inci Şubenin Başkanlığını yaptı (Sevgil, 2016, s. 39). Dönem içinde (17) si gizli oturumda olmak üzere kürsüde (60) kez söz aldı. (9) soru önergesi ve (6) kanun önerisi verdi.

Milletvekilliği sona erince Türk Dili ve Tarihi Araştırmalarıyla meşgul oldu ve ayrıca avukatlık mesleğini sürdürdü.

TBMM’nin IV. Dönemi için yapılan seçimlerde 321 oy alarak Edirne’den milletvekili seçildi (Mehmet Şeref Bey’in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 128). 4 Mayıs 1931’de Meclise katılan Mehmet Şeref Bey, (Mehmet Şeref Bey’in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 128) dönem boyunca Adalet Komisyonunda çalışmıştır. Ayrıca III’üncü toplantı yılında İskân Kanunu tasarısının incelenmesi için kurulan geçici Komisyonda görev almıştır (Çoker, 1996b, s. 191). V’inci ve VI’nci Dönemlerde tekrar Edirne’den milletvekili seçilerek Meclisteki yerini ölümüne kadar korudu.

Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Mehmet Şeref Bey, 18 Mayıs 1939’da vefat etti. Evli olup iki çocuk babasıydı (TBMM, 2010, s. 198).

Mehmet Şeref Bey’in yayınladığı eserler şunlardır:

“Bu devlet Nasıl İdare Olunur? (1910), Cemiyet ve Muhalifleri (1910), Mektupların Silsilesinden 1-6 Seri Halinde 1912-1914 yılları arasında, Hanedan ve Millet (1923), Bulgarlar ve Bulgar Devleti (1934), İsmet Paşa (1934), Kamalizm (1936) (Mehmet Şeref Bey’in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 128).

4.2.3.1. Mehmet Şeref Bey'in Meclis Çalışmaları

- Takrir ve Teklifleri

Anafartalar'daki Memet Çavuş Abidesi İle Şehitliğin İmarı Hakkında Teklifi

Meclisin 12 Kasım 1931 tarihli oturumunda Şeref Bey, Anafartalar'daki Memet Çavuş abidesi ile şehitliğin imarı hakkında kanun teklifi vermiştir. Sunulan teklif kabul edilmiş ve Dâhiliye ve Bütçe Encümenlerine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 4, s. 14). Yasama dönemi sonuna kadar Şeref Bey'in takriri hakkında Dâhiliye ve Bütçe Encümenlerinden bir cevap gelmemiştir.

Edirne Şehri Elektrik Tesisatı İçin Getirilen Malzemeden Gümrük Resmi İle Muamele Vergisinin Alınmaması Hakkındaki Kanun Teklifinin Geri Verilmesine Dair Takriri

Meclisin 7 Mayıs 1934 tarihli oturumunda Mehmet Şeref Bey, arkadaşlarıyla beraber Edirne şehri elektrik tesisatı için getirilen malzemeden gümrük vergisi ile muamele vergisinin alınmaması hakkında kanun teklifi vermişlerdir. Fakat lüzum kalmadığı gerekçesiyle kanun teklifi geri alınmıştır (TBMM ZC., D. 4, C. 22, s. 58).

- Meclis Konuşmaları

Reisi Cumhur Hazretlerine Türkiye Siyasi Mültecileri Cemiyeti İmzası İle Paris'ten Çekilip Meclis Başkanlığına Gönderilmiş Olan Telgraf Münasebeti İle İlgili Sözleri

14 Mayıs 1931 tarihli Meclis oturumunda Cumhurbaşkanı tarafından Başkanlığa gönderilip Başkanlık sunuşu olarak Genel Kurul'da okunan bir telgraf Mecliste bir heyecan dalgası yaratmıştır. Telgraf, "*Türkiye Siyası Mültecileri Cemiyeti*" adına Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmiş olup "Kanunu Esasi'ye aykırı olarak yapılan milletvekili ve Cumhurbaşkanı seçimini protesto etmektedir ve Fransızca yazılmıştır. Telgrafın okunmasından sonra Gaziantep mebusu Kılıç Ali Bey "*Vatan hainlerinin telgrafını burada okumak doğru mudur?*" diye bağırmıştır (TBMM ZC., D. 4, C. 1, 35).

Yozgat mebusu Süleyman Sırrı Bey de, “Kanunu Esasi’den söz ediyorlar, biz Kanunu Esasiyi kendilerine verdik, bizde Teşkilatı Esasiye vardır” demiştir Bunun üzerine Başkan söz isteyenlere söz vereceğini söyleyerek görüşme açmıştır. Bu telgraf münasebetiyle söz alan Mehmet Şeref Bey, Türkiye Siyasî Mültecileri Cemiyeti hakkında şunları söylemiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 1, 43);

“Efendiler, çok rica ederim, artık vatansızlar diyeceğim, fakat vatansızlarında da ırkî bir hakkı vardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi bunları vatandan kovmuş ve kendilerini vatandaşlıktan çıkarmış bütün şerefi ile bütün sevinç ile iftihar ettiğimiz ismet Paşa, Lozan’da imza koyarken bu yüz ellilikleri tarihin ebedî lanetine tevdi etmiştir. Şimdi bu adamların, Büyük Millet Meclisinin yöneldiği bu nurlu yol üzerine set çekmek istemekten başka bir emelleri olabilir mi? İşte efendiler; bu inkılabın açtığı bu nurlu yol üzerine bu adamlar irticaa doğru gitmek isterler fakat efendiler, başta Türkün dâhisi ve halaskarı, Mustafa Kemal olduğu halde bütün Türk milletini temsil eden Âli Meclisimizle beraber Türk milleti kemaline, irfanına ve layık olduğu neticeye varacaktır.” ifadelerini kullanmıştır.

Bazı Gazetelerin Takip Ettikleri Yayın Politikaları Hakkında Hükümetçe Ne Tedbir Alındığına Dair Elâziz Mebusu Fazıl Ahmed Bey’in Sorusu Münasebeti İle İlgili Sözleri

Meclisin 5 Temmuz 1931 tarihli oturumunda Elazığ mebusu Fazıl Ahmet Bey ve iki arkadaşı, bazı gazetelerin takip ettikleri neşriyat tarzı hakkında Hükümetçe ne tedbir alındığına dair gensoru önergesi vermişlerdir. Okunan önergede, bazı gazetelerin izledikleri tehlikeli gidiş vatandaşların ve vatanın siyasi düşünce ve medeni vicdanı üzerinde açık bir fikir eşkıyalığı icra ederek masum ruhları zehirleyecek bir nitelik almaya başladığını, hiç bir yararı olmadığı gibi gelecek için birçok tehlike ve zarar hazırlayan bu felâketli akım karşısında Hükümetin ne düşündüğünü öğrenmeyi, millî varlığı kaplamaya başlayan bu zehirli havadan kamu vicdanı pek rahatsız olması nedeniyle TBMM’nin durumu görüşmesi ve bir karar vermesini lüzumlu gördükleri belirtilmektedir (Çoker, 1996a, s. 95).

İlk sözü alan Başvekil İsmet Paşa, gensoruda, basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasından söz edildiğini, bu konuda görüşmeyi açmak için bir iki noktayı yüksek dikkatlerinize arz etmek istediğini, bunlardan biri bahis konusu sorun hakkında

Hükümetin kendisine kanunla verilmiş olan yetkileri ve Hükümet organlarına yönelen görevleri gereği gibi yapıp yapmadığı, uygulayıp uygulamadığı, diğeri gözlenen olayların mevcut önlemlerin yeterli olmadığını meydana çıkarması olduğunu, bu konularda milletvekillerinin gözlemlerini dinlemek istediğini, kendilerinin birçok gözlemleri olduğunu. Meclis uygun görürse alınması gerekli önlemler hakkında uzun uzadıya açıklamalar yapacağını arz etmiş, Başkan, bu konuda söz isteyen milletvekillerinin sırasını belirterek ilk sözü önerge sahiplerinden Ahmet Süreyya Bey (Aksaray)'e vermiştir.

Bu konuşmayı diğeri milletvekillerin konuşmaları izlemiş ve son olarak İsmet Paşa, içinde bulunulan durumu, bu konuda kanunların verdiği görev ve yetkileri belirterek, basın özgürlüğünün bu yüzyılın en etkili ulusal araçlarından biri olduğunu, memlekette basın olmaksızın halk idaresinden söz edilemeyeceğini, ancak bu özgürlüğün iyi kullanılmaması, o memleketi kurtuluşa değil batağa götüreceğini, bu iki karşıtı uyuşturmak zorunluğunda bulunulduğunu, bugün Türkiye'nin geleceğine egemen olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin işte bu görevle karşı karşıya olduğunu, basın özgürlüğünün devam edeceğini, ancak bu özgürlüğün memlekete zarar vermeyeceğini, bu sonuca varmanın yalnız Hükümetin elinde olmayıp bütün milletin ortak görevi ve ortak sorunu olduğunu ifade ile birçok zamanlar gayretle ve endişe ile olayları izlediğini, namuslu vatandaşlar onurlarını tehlikede görerek memleketin geleceğinde düşünce ve eylem sahibi olmak endişesiyle yavaş yavaş kendilerini sildiklerini, herkes herhangi bir vesile ile kendisini basının diline düşürüp haysiyetlerinin zedelenmesinden, inşam yüzüne bakamayacak hale gelmesinden korktuklarını, eğer bir memlekette namus erbabı en az azılı edepsizler kadar sabırlı olmazsa o memleketin batacağını, halk idaresi hepimizin idaresi diyorsak millete ilişkin sorunlarda payı ve sorumluluğu olması gerektiğini, eğer bir Hükümet, bütün meseleleri kendisi çözerse Ortaçağ hükümdarlarından farkı kalmayacağını ifade ile basın karşısında Hükümetin durumu, yapılanlar ve yapılacaklar hakkında geniş açıklamalar yapmış, konuşmasını tamamlamasından sonra kürsüye gelen önerge sahiplerinden Elazığ mebusu Fazıl Ahmet Bey konu üzerinde görüş ve düşüncelerini belirtmiştir.

İzmir mebusu Halil Bey'in konuşmasından sonra Afyon mebusu Ali Bey ve 18 arkadaşının, gensoru önergesi üzerine açılan görüşmede, basın özgürlüğünün kötüye

kullanılmasına engel olmak üzere yakında TBMM'ye gönderileceği ifade olunan kanun tasarısının şimdilik amacı sağlamaya yeterli olacağı anlaşılmakta olduğundan Hükümete güvenoyu verilerek gündeme devam olunması, Mersin mebusu S. Fikri Bey'in, bugün Mecliste basın özgürlüğü hakkında söylenen sözler ve verilecek kararların Türkiye'de yayınlanan bütün gündelik gazetelerin ilk çıkacak sayılarının birinci sayfalarında başlayarak aynen ve tamamen ve bir düşünce belirtilmeden yayınlanması, Bilecik mebusu Salih Bey ve 17 arkadaşının, İsmet Paşa'nın açıklamalarının memleketin her tarafında yayınlanarak duyurulması ve Aksaray mebusu Ahmet Süreyya Bey'in eleştirme özgürlüğü ve basın özgürlüğü gibi çok yüksek ve yüce kavramların uygulamadan doğan zararlı ve tehlikeli sonuçlarına engel olunması için Hükümetten alınmasını istediğimiz önlemler arasına bazı fıkraların eklenmesini öngören önerilen okunmuş ve sonuçta 645 sayılı kararla, bazı gazetelerin izledikleri yayın biçimi hakkındaki gensoru sonucunda Başvekil İsmet Paşa'ya oybirliği ile güven beyan edilmiş, 646 sayılı kararla da "Yüce Meclisin 5 Temmuz 1931 günlü birleşiminde basın özgürlüğü hakkında geçen görüşmelerin, Türkiye'de yayınlanan bütün gündelik gazetelerin ilk çıkacak sayılarının ilk sayfalarından başlayarak aynen ve bir düşünce belirtilmeksizin yayınlanması" kararlaştırılmıştır. Bu konuyla alakalı söz alan Mehmet Şeref Bey, basın hürriyetini suiistimal edip rejim karşıtı yayım yapan bazı gazeteleri sert bir dille eleştirmiştir. Ona göre, inkılapları savunacak basın gereklidir. Çünkü inkılâp henüz vazifesini ikmal etmemiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 3, s. 21-22).

İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı İdaresinin 1931 Senesi Bütçesinde Münakale İcrasına Dair Kanun Münasebeti İle İlgili Sözleri

Meclisin 17 Aralık 1931 tarihli oturumunda Mecliste görüşülen İspirto ve ispirotolu içkiler inhisarı idaresinin 1931 senesi bütçesinde münasebetiyle söz alan Mehmet Şeref, Tekel İdaresi'nin daha önce Tekirdağ'da bir fabrika açtığını, bunun için müteşekkir olduklarını, Meclisin şarap fabrikası namına verdiği ödenekle bir konyak fabrikası daha yapılırsa ve konyak üretimi yapılırsa çok verimli olacağını, bu fabrika sayesinde Hora, Ganos, Uçmakedere, Merefte, Şarköy ve havalisindeki bağları günden güne geliştiğini bu fabrika memlekette üzüm aldığı için memlekette üzümçülük gittikçe geliştiğini söylemiştir. Konyak ile ilgili olarak ta memleketimize

dışardan gelen konyak ve likörün çok tüketildiğini, bunun kendi fabrikalarımızda üretilmesi halinde bu paranın memlekette kalacağını ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 5, s. 51).

“...Efendiler; bizim memleketimizde sökülün üzüm kökünün miktarı 47 milyondur. Bu tahribat gerek muharebe, gerek filokseranın neticesindedir. Vakta ki inhisar idaresi Tekirdağ’da bir fabrika yapmıştı, biz buna çok medyunu şükranız ve Meclisi Âlinin şarap fabrikası namına verdiği tahsisatla bir konyak fabrikası daha yapılırsa ve konyak istihsal edilirse çok feyizli bir şey olacaktır. Bu fabrika sayesinde Hora, (İanos, Uçmakedere, Merefte, Şarköy ve havalisi bağları günden güne, baştanbaşa inkişaf etmektedir. Bu fabrika memlekette üzüm aldığı için memlekette üzümcülük gittikçe inkişaf etmektedir. Bu sebeple verilen para tamamı ile mahalline masruftur.

Sonra konyak cihetine gelince: Bendeniz fabrikayı biliyorum, her tarafını gezdim, müdürü umumî beyin geldiğini işitmişim, kendisini maalesef göremedim, eğer görseydim rica edecektim ki imkânı varsa bu fabrikayı biraz daha tevsi etsinler. Çünkü efendiler bizim memleketimizde dışardan gelen konyak ve likör dediğimiz şeyler çok sarf ediliyor. Hâlbuki bu fabrika bunları istihsal ederse bu para memlekette kalacaktır. Bunun için söz yoktur. Alpullu fabrikası melastan da ispiro istihsal eder ve inhisar idaresi 90 derecelik ispiroyu buradan alır, fakat bunu müskirat idaresi itriyatta kullanmak için onu ayrıca kendine yarayan bir tarzda işlemek ihtiyacındadır. Bunu itriyatta kullanılacak bir hale getirmek t e tabî fen işidir, yoksa kendisine lâzım olan 90 derecelik ispiroyu Alpullu fabrikasından alır. Fakat arz ettiğim gibi müskirat idaresi bunu itriyatta kullanmak için işlemek mevkiindedir. Bu sebeple bizim orada yapılan şarap fabrikası ile, itimat edebilirsiniz ki, memlekette sökülmiş olan 40, 50 milyon çubuk yeniden meydana gelmiş oluyor. Bundan dolayı biz çok müteşekkiriz...”

Barut ve Mevaddı İnfılâkiye Meselesine Aid Adliye ve Teşkilâtı Esasiye Encümenlerinden Mürekkebi Muhtelit Encümen Mazbatasına Dair Sözleri

Barut ve maddelerinin infılakı meselesi hakkında Adliye ve Teşkilatı Esasiye Encümenlerinden oluşan ortak encümen mazbatası görüşülürken söz alan Mehmet Şeref Bey; hazırlanan encümen raporunda bahsi geçen şahsın ceza almaması gerektiği, buna karşılık kanunların da ceza uygulanması gerektiğini belirttiği; bu durumda en

uygun kararın içtüzükte bazı düzenlemeler ile ortadaki muğlaklığı kaldırmaktan geçtiğini belirttiği şu konuşmayı yapmıştır; ((TBMM ZC., D. 4, C. 9, s. 113-114).

“Efendim, biz bunu encümende uzun uzadıya tetkik ettik. Meselenin üç safhası var. Birisi, tertemiz bir arkadaşın üzerinde tahkikat esnasında vekil bulunduğu zamana ait sorulması iktiza eden bazı hususat var. Bunu bir tarafa koruz. Orta yerde müstantığın ademi salâhiyet kararı var. Müstantık bu işe vaziyet etmiş değildir. Bakmış, bakmış bir yere gelmiş tıkanmış kalmış. Yani bu ademi salâhiyet kararın neticesidir ki evrak buraya geliyor. Meseleyi halletmek için Salâhattin Bey arkadaşımızın ve Recep Beyefendinin bu yolda söylediklerini doğru buluyorum. Yalnız bir noktada taassup gösteriyorum.

Nizamname-i dâhilîyi yapan Meclisi Âlidir. Nizamname-i dâhilî Meclisi Âli için mutadır. Onun manasını değiştirmek, imale etmek yolunu ararsak kendi nizamnamemizi bozmuş oluruz. Bunu yapmamalıyız. Çünkü bu usule muvafık olmadığı gibi diğer taraftan da bu arkadaşımız ne maznundur ne de suçludur. Tabir caizse, kendisinden bir iş için, vekâlette bulunduğu zamana ait bir iş için bazı şeyler sorulacak. Bu gibi hâdisat diğer devletlerde de geçmiştir. 1877 senesinde zannederim Fransa Meclisinde Panama meselesi için cereyan eden bir hâdisede, bazı nazırların tahtı mesuliyete alınmaları mevzubahs olmuş fakat o zaman nizamname-i dahililerinde bu kayıt bulunduğu için bunu yapamamışlardır. Neticede Meclis ancak ihzârı tahkikat kararını verebilmiştir. Bu hazırlık tahkikatını yapmak için Meclisten encüme verilmiştir.

Şimdi Meclis hâkimdir. İsterse kendi nizamnamesini değiştirebilir. Fakat biz nizamnameyi değiştirip te oraya bir madde koyuncaya kadar, halk arasında dedikoduyu mucip olan bu çirkin hâdisenin günlerce sürünüp durması doğru değildir. Bunun bir an evvel çıkması lâzımdır.

Şu halde en basit çare; bir taraftan nizamname-i dahiliyi ceza usulü muhakemeleri kanunu mucibince tavzih ve ikmal ederek lâzım gelen yolda yürürken, diğer taraftan bu işi yürütmek için hazırlık tahkikatı yapmak lâzımdır. Ayrılacak bir heyetin Meclisi Âliye bilgili bir malûmat vermesi lâzımdır. Şöyle bir mesele vardır, tetkik ve tahkik ettik, bunda suçlu ve saire yoktur veya vardır demesi lâzımdır.

Mûddeiumumî isterse takibat yapar isterse yapmaz. Zorla yaptırılmaz. Evrakın mündericatını bilmiyoruz, bir sandık dolusu evrakı okuyamadık. Şu halde tertemiz bir arkadaş hakkında şimdi ne söz söyleyebiliriz? Buna imkân yoktur. Devlet teşekkülünde bu işi yürütmek lâzımdır. Bunun için de Muhtelit encümeden yahut arkadaşlar arasından ayrılacak bir heyet tarafından evrak okunur, tetkik edilir ve binnetice Meclisi Âli de netayici hakkında malûmat hâsıl eder. Binaenaleyh en basit çare, gerek Salâhattin Bey ve gerek Refik Şevket Bey arkadaşlarımızın buyurdıkları gibi hareket edilerek bu işin Meclise gelmesi lâzımdır.”

İnhisarlar İdaresinin 1933 Senesi Bütçesi Münasebeti İle İlgili Sözleri

İnhisarlar İdaresinin (Tekel İdaresi) 1933 senesi bütçesi münasebetiyle söz alan Mehmet Şeref Bey, tütün ekiminin çok önemli bir iş olduğunu, Hükümetin bütçesine çok büyük gelir getiren bu idarenin ihmal edilmemesi gerektiğini, her bölgenin tütün ekimi için uygun olmadığını, kaliteli tütün yetiştirmek için Tekel İdaresinin tütün ekimini sadece Samsun, Akhisar ve İzmir gibi kaliteli tütün yetiştiren yerlerle sınırlandırması halinde çok faydalı olacağını söylemiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 14, s. 132).

“Tütün işi, benim doğduğum vilâyeti alâkadar etmesi dolayısı ile söylüyorum, çok mühim bir iştir. Hükümetin bütçesine çok büyük varidat veren bu idarenin ihmal edilmesi asla doğru değildir. Nasılsa bizim bazı şeyleri layıkı ile idrak edemediğimiz gibi bunda da biraz bilmemezlik kokusu seziyorum. Çünkü labada yaprağı gibi tütün yetiştirmedense hiç yetiştirmemek daha iyidir. Türkiye hakikaten malûm, cihanşümül şöhretini kazanabilmişse haklıdır. Türkiye bütçesinin en mühim bir varidat membamı tütünde bulmaktadır.

Dikkat ettim, meselâ Trakya’da 1,5 milyon okka tütün yetiştiriliyorsa bu miktar arttıkça tütün satışı, para kazanma hususu azalıyor. Çünkü Edirne vilâyeti, Kırkkilise, Tekirdağ vilâyetleri ile Uzunköprü kazasında, bilhassa Yeniköy ve Harmanlı köylerinde enfes tütün yetişir. Bu tütün iyi yetişmişse para kazanılır. Bizim tuhaf bir âdetimiz vardır. Meselâ bir yerde bir bakkal bir dükkân açtı mı bir çoklarımız da bakkal dükkânı açmağa kalkar. O da iflâs eder, öteki de...

Tıpkı bunun gibi her kes tütün ekmeğe başlayınca bizim Trakya’daki 5-6 milyon tütün 30 paraya kadar düşüyor, müşteri bulamıyor. İnhisar idaresi tütün ekimini

meselâ Samsun, Akhisar ve İzmir gibi nefis tütün yetiştiren yerlere hasrederse, bu ekim işini harita içine alarak tahdit eder ve şu şu yerlerde tütün ekilmelidir derse çok faydalı olur...”

Nafia Memur ve Müstahdemlerinin Memnu Oldukları İşler Hakkındaki Kanun Münasebeti ile İlgili Sözleri

Meclisin 7 Mayıs 1934 tarihli oturumunda Nafia memur ve müstahdemlerinin memnu oldukları işler hakkındaki kanun üzerine söz alan Şeref Bey, eleştirilerini dile getirmiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 22, s. 75-76).

“Arkadaşlar, Nafia vekâletinin tevdi ettiği kanunu okuduğum vakit, anladım ki inkilâbın bütün şumul ve müeddasını anlamış vaziyete gelmişiz. Nafia vekâletinin bu kanunla istihdaf ettiği gaye çok büyüktür. Orada vaktile memur iken, yüksek bir makam işgal eden bir zatin bütün devair üzerinde şahsının ve mevkiinin verdiği tesire istinaden bu zat oradan çıkar çıkmaz, doğruca giderek memleketin zengin malî müessesesinin başına geçiyor. O malî müessesenin ise Nafia vekâleti ile elbette alâkası vardır. Hiç kimseye suizan etmek niyetinde delilim. Fakat her vakit için suizan, hazmu ihtiyatı icap eder. Hükümet işlerinde suizanni daima düşünmek lâzımdır. Müessesenin her hangi bir Hükümet dairesinde işi olduğu ve oraya geldiği vakit o işi yapacak olan mümeyyiz, alâkadar memur, müdür, bir gün ne olur ne olmaz bu adam buraya gelir müsteşar veya müdür olur, benim onunla olan alâkam her halde vardır, şu işi bitireyim der. Hastalımın birinci noktası burasıdır.

İkinci nokta; maatteessüf baykuş devrinin bu memlekette en büyük fenalığı bu noktada olmuştur. İdrak noktasından yüksek bulduğu her kafayı ezen bu idare, memlekette tahsilli kimseler bulunmasını mümkün merteye azaltmaya çalışmıştır. Eğer böyle yapmasaydı; memleketimizde daha bir kaç âlim, daha bir kaç mühendis veya daha bir kaç iş görececek adam bulunacaktı. Eğer böyle faydalı uzuvlar; daha o zamandan elimize geçmeye başlasaydı, çektiğimiz ıstırapların neticesi bu kadar ağır olmazdı. O kara mazinin memlekete en büyük fenalığı bu noktadan olmuştur. Gerek maariife, gerek her türlü teşkilâta müfit olacak adamlar yetiştirmek azmille birçok sıkıntılara katlanırken, her şubeye o işin mütehassısı insanlar ararken her hangi bir işi kendisine tevdi ettiğimiz bir zat dışarıda üç beş yüz lira fazla iş bularak giderse o vakit işlemesi lâzım olan bu makina durur.

Arkadaşlar, bu neslin bütün işi, feragatle tamamen dar bir çerçeve içerisinde çalışabilmek olmalıdır. Onun yapacağı nihayet kendisine ve hatununa bir kat elbise bularak işin içinden çıkmaktır. Bu günkü nesil insanları için muhteşem bir hayat içinde bol bol sarf ederek yaşamak imkânı yoktur. Gelecek neslin daha yüksek yaşayabilmelerini, daha insanca yaşayabilmelerini temin için bu neslin feragatkâr olması lâzımdır. O sebeple Nafia vekâleti, nafia işlerinden her hangi birini tevdi ettiği bir vatandaş, bu işi yaparken daha yağlıca bir yer, daha zengince bir yer buldum diye bırakıp giderse sorarım, o adamı siz hamiyetli, yurt perver, bu memleketin derdini anlamış bir adam addeder misiniz?

İşte bu kanunun istihdaf ettiği gaye budur. Arkadaşlar diyorlar ki bu kanunu diğer devaire de teşmil edelim. Benim bütün gayem, bilginin memlekette tahakkuk etmesini temin edebilmektir. Bilgi yolunda yapılan işler mutlak surette muvaffakiyetle neticelenir. Buna hiç şüphe yoktur. Memleket tevekkül harabesine dönmüş. 600 yıldır, Üsküdar'dan bu yana hiç gelinmemiş. Anadolu yalnız istismar edilmiştir. Yalnız iki iş için: Yok olan Osmanlı İmparatorluğu köye varmıştır: Asker almak, para almak için... Başka hiç bir iş için gelinmiş değildir. Bütün bu fenalıkları ortadan kaldırmak için yapılacak şey, memlekette teknik işlerinde kullanılmak için fen adamlarının Hükümet elinde bulunmasını temindir. Hükümet kendi cihazında bunları tutmalıdır. Başka türlü makine işlemez. Çünkü makine paslıdır, gıcırtilidir, başka türlü yürüyemez, işleyemez. Belki bu kanun bazı ilim esaslarına, kanunlara mugayir gibi görülür. Fakat bu, inkılâbın doğurduğu bir kanundur ve böyle inkılâbı alâkadar eden kanunlar öbür kanunları, hakları çiyner. Çünkü inkılâbın muvaffak olması lâzımdır.

Çünkü muvaffak olan Türk inkılâbıdır ve kurtulması iktiza eden de Türk'tür. O sebeple bu kanunu yapmakla büyük ve çok güzel bir adım atılmıştır. Diğer devairi bununla kıyas, etmek, doğru değildir. Onlar da ayrı ayrı başka yolda kendi işlerine, ihtisaslarına göre bir kanun yapmalıdırlar. Nafia vekâletinin attığı bu adımla bu kanun tekemmül etmiştir. Yalnız bir noksanı vardır. Mantık böyle icap ediyor. Bunu anlamak için çok keskin zekâyâ da ihtiyaç yoktur. Mevcut olan ve Nafiadan ayrılmış olan bu adamların hepsi yine orada çalışmaktadırlar. Kanunda görüyorum ki makable şamil bir madde yoktur. Bundan evvel Nafiadan ayrılmış olanlar Devlet demir yollarında şurada burada Nafia teşkilâtında çalışıyorlar. Fakat bu gün ayrılan bir kimseyi istihdam etmeyeceğiz. Bu adam bu kanunla artık oraya gidemiyor, eskiden

gidiyordu. Bu derse ki, benim ne kusurum var ki, benden evvelki orada çalışıyor da ben çalışmayayım. Binaenaleyh bu adalete uymuyor. Buna kanunun makabline teşmil ederek mi, yoksa kanuna bir elastikiyet vermek suretile mi, her halde bir çare bulmalıdır. Çünkü orada Nafia vekâletinin müdiranından olan, müsteşarı olan o adamlar ayrılarak şirkette işliyor. Tabiidir ki kâtibi, memuru, mümeyyizi üzerinde nüfuzunu icra ederek aynı hatalar bu suretle devam edecektir. Bilmiyorum, encümen müzakeresinde bulunmadım. Encümendeki aziz arkadaşlarım rica ederim. Böyle olursa bu kanun inkilâp için çıkardığımız kanunların en güzidelerinden ve memleketi en iyi kavramış bir kanun olmak üzere tatbik edilecektir. Encümenden bu ciheti düşünmesini rica ediyorum.”

İskân Kanunu Münasebeti İle İlgili Sözleri

Meclisin 7 Haziran 1934 tarihli oturumunda Şeref Bey, İskân Kanunu münasebetiyle söz alarak, Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Türkçe kelimeler kullanılması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 23, s. 71).

“Refik Şevket Beyefendi gibi katıksız ve ödemiş yaylalarının yetiştirdiği bir efe çocuğu; tarihi şanla başlamış ve bütün dünyaya medeniyet vermiş ve öğretmiş olan bir milletin çocuğu, Arabın, Acemin halâ yerinde saydıran, yürütmeyen sözlerini kullanamaz. Türk milleti, tâ dinimize, inanımıza kadar giren bu sözleri, bu dilleri, artık millî sınırlarından dışarı atmıştır, çalışacak, her Arapça söz yerine Türkçesini koyacaktır. Ben, kırk yıldır uğruna baş koyduğum Türk dili için ilk fırsatı elime geçirdim. Bu kanun üzerinde beş avdan beri isleyen, çalışan çok değerli arkadaşlarım, bu kanunun hem ruhuna, hem sözlerine büyük ve içten bağlantı ile çalıştılar, uğraştılar, didindiler ve bu kanunu meydana getirdiler. Bu kanunun içinde, mazbatanın içinde bana; anlamadığınız, uysal olmayan, munis olmayan, aklımıza, hareketimize, zekâmıza, fikrimize uymayan bir tek kelime gösterirseniz. Meclisin kapısından dışarı çıkmam. Büyük Millet Meclisi kürsüsü dil mübahasesi kürsüsü delildir, kabul ederim, fakat Refik Şevket Beyefendiden - kendisi de takdir eder ki, kendisinin ağabeyisi olduğum ve meslekte ağabeyisi olduğum cihetle - kendisinden beklediğim başka şeydi. Bu kanunu bastan aşağıya kadar okudum, ben bunu anlamak için diğer dilin ianesine bas vurdum, demesi beni çok yaralamıştır. Evet, hars; harasetten gelir. Arkadasınız biraz Arapça da bilir. Hars, harasetten gelir:

Harsetmek, ekmek demektir. Kültür de odur. Fakat biz harsı öteden beri hars diye kullanıyoruz. Bunun yerine (Ekim) denmiştir. Benim inanımca kurtulmaktan gelen kültür daha munistir. Yalnız arkadaşlar, demin denildiği gibi bugün görüşmeğe karar verdiğimiz bu kanun, Türkün kanayan bir yarasını kanyıyor. Memleketin acıyan bir derdine çare buluyor. Bütün ülkümüz, bütün Türklüğümüz ile içimizde kanayan şuurula, Türklük ülküsüne koşturan durgularla bu kanunu yazdık. Amaç nedir, onu tarayalım.

Kanunda dili düzeltmece gelince; dil düzelir. Nitekim bu kanunun başında (iskân) yerine (yerleştirme) denilmektedir. Derginin sayfalarını karıştıracak olursanız iskân yerine yerleştirme kabul edilmiştir. Niçin kültür değil de harstır, neden (azimet) yerine (gittim) demeyeyim, neden (muvasalât) yerine (geldim) demeyeyim. Demek ki bunlar, mazide kafamızda kalmış bir alışkınlık eseridir.

Refik Şevket Bey arkadaşımız (oturuşun) burada (toplaniş) olmasını istedi. Buna çok itiraz etmiyorsam da gerek Heyeti Vekilenin, gerek Dahiliye Vekâletinin, gerek iskân idaresinin bu işlerle çok alâkadar olmaları dolayısı ile oturma ile toplanma arasında bir incelik düşünmüşlerdir. Onlar, istiyorlar ki, nüfus kesafetini oturttum, yani oturmakta, nüfus oturduğunda hem kesafeti, hem topluluğu buluyor. Onun için tekrar ediyorum. Mesele müzakere edilirken inanın arkadaşlar, bu aziz yurdun çok köklü ve çok özlü ve 600 yıldır sürünüp giden bir derdini ele alacaksınız. Sözüüm bundan ibarettir.”

Gümrük Tarifesi Kanununa Ek 1605 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Münasebeti İle İlgili Sözleri

Meclisin 13 Aralık 1934 tarihli oturumunda Şeref Bey, Türkçedeki yabancı kelimelerin bir anda atılıp yerine Türkçe kelimelerin getirilemeyeceğini, bunun zamanla olacağını, bu işin yürütülmesinde bir Encümen kurulunun oluşturulmasının daha uygun olacağını söylemiştir (TBMM ZC., D. 4, C. 25, s. 140).

4.2.4. Mehmet Şakir Bey (KESEBİR)

Özgeçmiş için bakınız: III. Dönem Edirne Milletvekilleri.

4.2.4.1. Mehmet Şakir Bey'in Meclis Çalışmaları

TBMM'nin IV. Dönemi için yapılan seçimlerde 321 oy alarak Edirne'den milletvekili seçilen Şakir Bey, (Şakir Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 4, Sicil No: 479) 4 Mayıs 1931'de Meclise katılmış, (Şakir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 3, Sicil No: 479) Olağanüstü ve I'inci toplantı yılında Bütçe Komisyonunda, II'nci, III'üncü ve IV'üncü toplantı yıllarında başkan olarak İktisat Komisyonunda çalışmıştır (Çoker, 1996b, s. 192).

Şakir Bey, Meclis çalışmalarına katılmakla birlikte meclis tutanaklarına geçen tahrir, teklif ve konuşmaları tespit edilmemiştir.

5. 1935 SEÇİMLERİ VE V. TBMM'DEKİ EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

5.1. 1935 SEÇİMLERİ

14 Kasım 1934'te toplanan CHP grubunda söz alan İsmet İnönü, 1935 yılı yaz ayında yapılması gereken TBMM seçimlerinin uluslararası gelişmelerin göz önüne alınarak bir an önce yapılması gerektiği hakkında bir konuşma yapmıştır. İnönü'nün bu konuşmasının ardından seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır (Şavkılı, 2011, s. 252).

Seçimlerin yenilenmesi kararının alınması üzerine İsmet İnönü ve 191 milletvekili TBMM'ye seçimlerin yenilenmesi hakkında bir teklif sunmuşlardır. Seçimlerin yenilenmesi teklifinin kabul edilmesi üzerine anayasada ve seçim kanununda birtakım değişikliklerin yapılması için yeni bir teklif daha sunulmuştur (Özdemir, 2004, s. 9).

Yeni seçim kanununa göre; Cumhuriyet ilan edildikten sonra her alanda oluşturulmaya çalışılan kadın-erkek eşitliği siyasal hayata da yansıtılmış ve 22 Aralık 1934 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere kadınlara milletvekili seçimlerinde seçme-seçilme hakkı tanınmıştır. Kadınlara, genel seçimlerde seçme-seçilme hakkı tanınması üzerine milletvekili kontenjanlarının belirlenmesi usulü değiştirilmiştir. Daha önceden 20.000 kişiye bir milletvekili tanınıyorken bu sayı 40.000 kişiye yükseltilmiştir. İkinci seçmen kontenjanı da 200 kişiden 400 kişiye yükseltilmiştir. Birinci seçmenlerin seçime katılma yaşı ise 22 olarak belirlenmiştir (Mahmutoğlu, 2015, s. 169-170).

Daha önceden uygulanan bağımsız adaylar için boş kontenjan bırakma uygulamasına 1935 seçimlerinde de devam edilmiştir. Üstelik bu kontenjanlardan gayrimüslimlerin de istifade etmesinin önü açılmıştır (Olgun, 2011, s. 16). 1935 seçimlerinde 57 seçim bölgesinden 399 milletvekili seçilmiştir. Bu milletvekillerinin 386'sı CHP listelerinden çıkarken; 13 aday ise bağımsız listelerden seçilmiştir. 5. Yasama döneminde Ankara, Afyon, Eskişehir ve Niğde'den 4 gayrimüslim milletvekili seçilerek TBMM kurulduğundan bu yana ilk defa gayrimüslim milletvekilleri meclise katılmışlardır (Girgin, 2013, s. 98).

Bunun yanında değiştirilen seçim kanunu neticesinde 1935 seçimlerinde ilk defa 18 kadın milletvekili de TBMM'ye milletvekili olarak girmeye hak kazanmışlardır (İdem, 2015, s. 156).

V. Yasama döneminde TBMM'de 4 hükümet görev yapmıştır. Meclis'in açılmasından sonra hükümeti kurma görevi İsmet İnönü'ye verilmiş ve 1 Mart 1935 - 1 Kasım 1937 tarihleri arasında görev yapacak olan VII. İnönü Hükümeti kurulmuştur. İnönü'nün istifasından sonra hükümeti kurma görevi Celal Bayar'a verilmiştir. 1 Kasım 1937-11 Kasım 1938 tarihlerinde görev yapacak I. Bayar hükümeti kurulmuştur. V. Yasama döneminin kuşkusuz en önemli olayı 10 Kasım 1938'de Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat etmesidir. Atatürk'ün vefatından 1 gün sonra TBMM'de yapılan seçimlerde İsmet İnönü'nün II. Cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine Celal Bayar hükümetten istifa etmiştir. İnönü tarafından hükümeti kurma görevi yeniden Celal Bayar'a verilmiştir. 11 Kasım 1938-25 Ocak 1939 tarihleri arasında görev yapan II. Bayar Hükümeti kurulmuştur. Celal Bayar'ın 25 Ocak'ta istifası üzerine İsmet İnönü tarafından hükümeti kurma görevi Refik Saydam'a verilmiş ve 25 Ocak-3 Nisan 1939 tarihleri arasında görev yapacak olan I. Saydam Hükümeti kurulmuştur (Neziroğlu ve Yılmaz, 2013, s. 233-317).

Atatürk'ün vefatı ve İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra 26 Aralık 1938'de CHP 1. Olağanüstü Kurultayı toplanmıştır. Bu kurultayda Atatürk "*Ebedi Şef*" İsmet İnönü ise "*Milli Şef*" olarak kabul edilmiştir. Böylece Demokrat Parti'nin kurulmasına kadar devam edecek olan Türk siyasi hayatındaki *Milli Şef Dönemi* başlamıştır (Öcal, 2006, s. 10).

V. Yasama dönemi, hem yasal olan 4 yıllık süresini tamamlaması hem de II. Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin duyulmaya başlanması üzerine Trabzon milletvekili Hasan Saka ve arkadaşlarının 27 Ocak 1939'da verdikleri seçimlerin yenilenmesi teklifi üzerine son bulmuştur (TBMM Z.C., D.5, C. 29, s. 224).

5.2. V. TBMM'DE EDİRNE MİLLETVEKİLLERİ

1935 seçimlerinde Edirne'yi temsilen; Fatma MEMİK, Mehmet Faik KALTAKKIRAN, Mustafa Mecdi BOYSAN ve Mehmet Şeref AYKUT milletvekili seçilmişlerdir.

5.2.1. Fatma MEMİK (5. 6. ve 7. Dönem Edirne Milletvekili)

Resim 9 : Fatma MEMİK

1903 yılında Safranbolu'nun Akviran Köyünde dünyaya gelmiştir (Sezer, 1998, s. 898). Babası Şakir Bey, annesi Cemile Hanım'dır (Şahin, 2008, s. 39). İlk ve orta öğrenimini Safranbolu ve İstanbul'da tamamladı (Pala, 2004, s. 55). Burada Beyazıt İnâs Numune Mektebinde Bezmiâlem Valide Sultan Mektebinde okumuştur (Karaca, 2019, s. 82). Daha sonra İstanbul Darülfünununa girmiş ve 1929'da Tıp Fakültesini birincilikle bitirmiştir (Sümer, 1999, s. 65).

Bir yıl fakültede staj yaptıktan sonra 31 Ocak 1932'de Heybeliada Verem Sanatoryumu asistanlığına atanmış, daha sonra 9 Ekim 1932'de Guraba Hastahanesi asistanlığına geçmiştir (Toparlak, 2014, s. 74). Ancak 1 Haziran 1933'te buradan ayrılmıştır. İç hastalıkları üzerine ihtisas yapan Dr. Fatma Hanım, 25 Aralık 1934'te aynı hastahanenin poliklinik şefi olmuştur. 1935 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisinden Edirne milletvekili adayı olarak gösterilmiştir (Fatma Memik'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No:899, Şahin, 2010, s. 38). Seçim dolayısıyla Cumhuriyet Gazetesi muhabiri ile 6 Şubat 1935'te yaptığı bir söyleşide şunları söylemiştir (Duroğlu, 2007, s. 84);

“Cumhuriyetin verimli kaynağının nurlu ışığını saçan Atatürk'ün Türk kadınlığı arasından beni seçip ulusal bir vazifeye davet edeceğini meslekî didişmelerim arasında aklıma getirmezdim. Yurdun her meslekî branşında yüz ağartarak çalışan kadınlık camiasının bu uğurda da yapabileceği birçok işler olduğunu, ulu önder, uzağı gören kıymetli bakışlarıyla dünyaya tanıttı. Meslekî yolumda sarsılmaz bir aşk ile çalışan ben, ulu Atatürk'ün göstermiş olduğu bu yüksek seçimin büyüklüğü karşısında saygılarımla eğilir, memleketin gözbebeği olan C.H.

Fırkasının bir namzedi olarak ulu Atatürk'ün ve kıymetli fırkamızın çizdiği yolda yürüyeceğimi söylemeyi bir vazife olarak tanırım” (Cumhuriyet, 6 Şubat 1935).

8 Şubat 1935'te milletvekili seçilen Fatma Şakir'in seçim tutanağı 17 Şubat 1935'te hazırlandı. 1 Mart 1935'te Meclise katıldı. Tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Dönem boyunca Sıhhat ve İctimaî Muavenet Encümeni üyeliği ve kâtipliği yaptı. Bunun yanında İş Kanununa ek kanun lâyihası ve Spor Teşkilâtı Kanun lâyihasını görüşmek üzere kurulan geçici komisyonlarda da görev aldı (Şahin, 2010, s. 38-39).

VI. ve VII. dönemde de Edirne'den tekrar milletvekili seçilen Fatma Memik, doktor olması hasebiyle sıtma ile mücadelede, bataklıkların kurutulmasına büyük bir önem vermiştir (Başegmez, 2013, s. 43-44). Milletvekilliği yanı sıra Kızılay'ın polikliniklerinde, Çocuk Esirgeme Kurumunda çalışmıştır (TBMM, 2009, s. 255). Onu yakından tanıyan Zehra Celasin'in anlatımına göre *“Mebusluk bu kadın için bir durak veya bir yerleşme değildi. O bir kadın, bir doktor ve bir mebustu. Hafta sonu treniyle İstanbul'a gelir, cumartesi sabahı Çarşıkapı'da İhsan Sami Bey'in kurduğu poliklinikte parasız hastalar kabul eder, akşam ve ertesi günü mahallesindeki halkı müşfik bir sevgi içerisinde tedavi eder ve aydınlatırdı. Gerekirse ilaç ve masrafta yapardı. Pazartesi görevde bulunmak üzere Ankara'ya dönerdi.”* (Altınok vd, 2018, s. 233).

1935-1947 yılları arası 3 dönem Edirne milletvekili olarak görev yaptıktan sonra 1947 ile 1949 yılları arasında Ankara Numune Hastahanesi Dahiliye Uzman Muavinliği, düşkünler evi uzman doktorluğu görevini yerine getiren Dr. Fatma Memik 1950-1951 yıllarında İstanbul'da İşçi Sigortaları Beşiktaş Dispanseri Dahiliye uzmanlığı yapmıştır. 1951'den 1968 yılına kadar Şişli Çocuk Hastahanesi Dahiliye Poliklinik Şefliği görevini de yürütmüş ve 1968'de emekliye ayrılmıştır (Sertel, 2015, s. 196). Fatma Memik, 9 Şubat 1991'de vefat etmiştir (TBMM, 2010, s. 2559).

5.2.1.1. Fatma Memik'in Meclis Çalışmaları

Seçim bölgesinin sorunlarıyla ilgilenen, bunları meclise taşıyan Fatma Memik, Edirne Milletvekilleri ile 1935 yılında hazırladıkları raporda: Şark demiryolu tarifesinin çok yüksek olduğu, sebze ve meyvenin yol olmamasından ve demiryolu tarifesinin yüksekliğinden dolayı ihraç edilemediğini dile getirilerek mümkünse demiryolunun devletleştirilmesi, demiryolunun Yunanistan kısmında fiyatların

düşürülmesi için devlet yöneticilerinin faaliyette bulunması, Edirne'ye göçmen yerleştirilmesi ve boş toprakların böylelikle işletilmesi istenmiştir. Okullardaki boş kontenjanların ve boş kalan hapishanenin doldurulmasını da istemişlerdir. Genel Müfettişliğin arıcılık, peynircilik, kozacılık ve yemişçilik alanlarında hükümet nezdindeki girişimlerini çabuk bir şekilde sonuçlandırmasını istemişlerdir. Turing yolunun Bulgar sınırına çabuk ulaştırılması istenmiştir. Meriç nehrinin Edirne önündeki yatağının taşıdığı ve büyük bir tehlike yarattığı dile getirilerek buna bir çare bulunması istenmiştir. Edirne'nin Tunca, Meriç ve Ergene sıtmanın yaygın olduğu dile getirilerek, sıtmayla savaşılmaması ve bataklıkların kurutulması istenmiştir (BCA 490.1.0.0.725.481.1)

-Meclis Konuşmaları

1936 Yılı Bütçe Kanunu Münasebeti İle İlgili Sözleri

Fatma Memik'in parlamentoda gündeme getirdiği bir başka konu da Şark Demiryolları ile ilgili olmuştur. 1936 bütçe görüşmeleri sırasında Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya'nın şark demiryolları hakkında devam eden görüşmeler hakkında Meclise bilgi vermesini talep etmiştir. Bunun üzerine Bakan Çetinkaya Osmanlı Devleti'nin yabancılara demiryolu imtiyazları verdiğini, Balkanlarda yapılan hatlardan İstanbul-Edirne hattının elde kaldığını, 300 km'lik bu hattın önceleri Avusturyalılarda olduğunu söylemiştir. Çetinkaya, demiryolunun daha sonraları ise Fransızlar tarafından işletildiğini, hattın 25 milyon lira değerinde olduğunu, işletme sermayesi olarak 5.5-6 milyon lira değerinde bir paranın olduğunu demiryolu müzakeresinin yakında başlayacağını söylemiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 11, s. 258-259).

Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti Teşkilât ve Memurin Kanunu Münasebeti İle İlgili Sözleri

Fatma Memik, doktor olması sebebiyle Meclis çalışmalarına etkin bir şekilde katıldığı başka bir alan ise sağlık alanıdır. Toplumun önemli sorunlarından biri olan sağlık sorunu mecliste tartışılırken, Ankara Tıp Fakültesi'nin kurulması, sağlık personelinin yetiştirilmesi hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesi esnasında Memik söz alarak ülkedeki sağlık işlerinin Cumhuriyet'le canlandığını, Sağlık Bakanı Refik Saydam sayesinde her yıl bütçeden biraz daha fazla pay ayrıldığını ve hastanelerin

modern teşkilata kavuştuğunu ifade etmiş ve şunları söylemiştir; “Sayın arkadaşlarım; Ankara’da ikinci bir tıp fakültesi tesisi hakkındaki kanunun mucip sebeplerini hepimiz okudunuz. Çok derin ilgili bir inceleme ve tetkik eseri olan ve memleketimizde doktor sayısını gösteren rakamlarla derin alakanızdan şüphe etmem. Dedelerimiz tarafından asırlarca evvel kurulan Türk tababetinin, tarihçesi hakkında tekrar başınızı ağrıtmak istemiyorum. Çünkü bunu benden evvel kürsiye gelen Uludağ arkadaşım pek güzel izah ettiler. Yalnız sözüme başlamadan evvel; bundan 12 sene evvel Türk kızlarının erkek arkadaşlar ile sağlık sahasında gelişebilmeleri için çetin mücadeleler yapan ve elan aramızda bulunan sayın büyüklerime ve hocalarımıza meslektaşlarım olan Türk kadınları namına bu kürsüden minnet ve şükranlarımı sunmağa, müsaadelerini rica ederim. Arkadaşlar; asırlardan beri birçok istihaleler geçiren Türk tıp tababetinin Cumhuriyetin feyizle bu günkü verimli şekle girdiğini ve hepimizin sağlık işlerini bu feyizle ne kadar süratli adımlarla yürüdüğünü görüyoruz. Atatürk Türkiye’sinin sağlık işlerine verdiği geniş sahada tatbikatını yürüten ve mesleğe koyduğu disiplinle, hastaneler ile ve yine Cumhuriyet eseri olan sıhhat ve içtimai müessesatı yepyeni bir şekilde ve medeni olan seviyesine ulaştıran sayın sağlık bakanımız bize Ankara’da ikinci bir tıp fakültesinin tesisi ile, sağlık işlerimizde daha kuvvetli bir varlık meydana getireceği müjdesini veriyor. Seneden seneye ve daima ilerleme halinde bulunan tıp âleminin kendilerinden beklediği evsafi haiz mütehasıs doktorların memlekette sayısını çoğaltacağı hatta köylere kadar doktor göndereceğini vaid eden bu kanunu getiren Hükümetimize ve Sayın Sağlık bakanımıza ve bu kanuna layık olduğu alakayı gösterecek siz sayın arkadaşlarıma teşekkür ederim.” Ankara’da ikinci bir tıp fakültesi kurulmasıyla ilgili olan ve mecliste görüşülen tasarı da kabul edilmiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 12, s. 129).

Öğretici ve Teknik Filmler Hakkındaki Kanun Münasebeti İle İlgili Sözleri

Fatma Memik, kültürel konulardaki çalışmalara da katılmış ve bu konularda da getirilen kanun teklifleri hakkında görüşlerini belirtmiştir. Öğretici ve teknik filmler hakkındaki kanun münasebetiyle söz alan Memik, sesli film makinelerinin vergiden muaf tutulduğu birinci maddeye sessiz film ve projeksiyon cihazlarının da eklenmesini

ve bu makinelerle sağlık filmlerinin de bu vasıtalarla incelenebileceğini söylemiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 16, s. 43);

“Köylerde petrol ile işleyen ve iyi kötü işe yarayan sinema ve projeksiyon makinelerinin de buraya ilâvesini teklif ediyorum. Çünkü halkevlerinde gösterilen filimler, elektrik olmayan yerlerde, gaz lâmbası ile gösterilmektedir. Ziraâ, sıhhî filimler de bu vasıta ile gösterilebilir. Buraya yalnız sesli film yazıldığı için ben, sessiz filmin de ilâvesini teklif ediyorum ve bunun için de bir önerge veriyorum.” demiştir. Memik’in önergesi eklenerek madde bu haliyle kabul edilmiştir.

şark Demiryolları İmtiyazı İle şirkete Ait Malların Satın Alınmasına Dair Mukavenamenin Tasdiki Hakkındaki Kanun Münasebeti İle İlgili Sözleri

Cumhuriyet döneminde ulaşımın yabancı şirketlerin tekelinden kurtarılması ve devletleştirilmesi Hükümet’in temel hedefi olmuştur. şark demiryolları imtiyazı ile şirkete ait malların satın alınmasına dair mukavenamenin tasdiki hakkındaki kanun görüşmeleri esnasında söz alan Fatma Memik, Trakya’dan geöen ve yabancı bir şirketin işlettiği bu hattın devlete geömesi münasebetiyle Meclisi bilgilendiren Bayındırlık Bakanına Trakya halkı adına teşekkür etmiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 17, s. 76).

Avcılık Kanunu Münasebeti İle İlgili Sözleri

Fatma Memik’in söz aldığı başka bir konu da Avcılık Kanunu hakkında olmuştur. Memik, av köpeklerinden devletin ve özel idarelerin vergi almaması gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 17, s. 142).

“Kanunu baştan aşağı tetkik ettim. Av köpeklerine taallük eden bir şey bulamadım. Başka memleketlerde av köpeklerinden resim alınmıyor. Memleketimizde alınan para da çok bir şey değildir amma bu mesleği daha iyi teşvik etmeğe yarayacak olan bu meseleyi, hazır bu kanun gelmişken arzetmeği, av köpeklerinin her hangi bir resimden muaf tutulmasını teklif ediyorum. Bunun için bir takrir takdim ettim. Takririmin maddeye bir fıkra olarak eklenmesini dilerim. Eklenmesini istediğim fıkra şudur: Av köpeklerinden, gerek Devletöe, gerek mahallî idarelerce hiö bir suretle resim alınmaz.”

Fatma Memik'in teklifi üzerine "Av köpeklerinden, gerek Devlet ve gerek idarei hususiye ve belediyelerce bir gûna resim alınmaz." hususu düzeltilerek oylamayla kabul edilmiş ve kanun metnine eklenmiştir. (TBMM ZC., D. 5, C. 17, s. 144)

1937 Yılı Nafia Vekâleti Bütçesi Münasebeti İle İlgili Sözleri

Seçildiği ilin sorunlarını sürekli meclise taşıyan Memik, 26 Mayıs 1937'de TBMM'de Bayındırlık Bakanlığı bütçe görüşmeleri sırasında söz almıştır. Meriç nehrinin yatağının dolması nedeniyle birkaç defa taşıdığını ve binlerce liralık zarar verdiğini, taşkınlar yüzünden arazilerde ekim yapılamadığını, taşkınların Edirne şehrini ve Uzunköprü'ye yakın köyleri tehdit ettiğini, Tunca nehrine yakın bazı mahallelerin taşındığını, Edirne halkının bu durumdan çok muzdarip olduğunu söyleyerek bayındırlık bakanının Meriç'in temizlenmesi konusunda ne düşündüğünü sormuştur. Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya bu soruyu cevaplandırmıştır. Çetinkaya Yunanistan'la Türkiye arasında 1934 yılında bir anlaşma imzalandığını, bu anlaşmanın 1937 yılında Yunan meclisi tarafından onaylandığını, buna göre her iki tarafın da yerine getirmesi gereken vecibelerin olduğunu, Bayındırlık Bakanlığı'nın bir inceleme komisyonu kurduğunu, buna göre Meriç üzerindeki bazı tesislerin kaldırılmasının gerekli olduğunu, her iki tarafın nehrin ana yatağını güçlendirici bazı tedbirleri birlikte yapmasının gerektiğini, Meriç vadisinin genel ıslah planı yapılması gerektiğini, Türk tarafının Meriç üzerinde tek başına bir işlem yapamayacağını söylemiştir. Memik seçim bölgesi olan Edirne'nin sorunlarını mecliste dile getirerek, bu sorunlara çözüm bulmaya çalışmıştır (TBMM ZC., D. 5, C. 18, s. 263-264).

Ankara'da Bir Tıp Fakültesi Kurulması Hakkındaki Kanun Münasebeti İle İlgili Sözleri

Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) teşkilât ve memurin kanunu münasebetiyle söz alan Memik, ülkedeki sağlık işlerinin Cumhuriyet'le canlandığını, Sağlık Bakanı Refik Saydam sayesinde her yıl bütçeden biraz daha fazla pay ayrıldığını ve hastanelerin modern teşkilata kavuştuğunu ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 12, 129).

“...Arkadaşlar; asırlardan beri birçok istihaleler geçiren Türk tıp tababetinin Cumhuriyetin feyizle bu gün ki verimli şekle girdiğini ve hepimizin sağlık işlerini bu feyizle ne kadar süratli adımlarla yürüdüğünü görüyoruz.

Atatürk Türkiye’sinin sağlık işlerine verdiği geniş sahada tatbikatını yürüten ve mesleke koyduğu disiplinle, hastaneler ile ve yine Cumhuriyet eseri olan sıhhat ve içtimai müessesatı yepyeni bir şekilde ve medeni olan seviyesine ulaştıran sayın sağlık bakanımız bize Ankara’da ikinci bir tıp fakültesinin tesisi ile, sağlık işlerimizde daha kuvvetli bir varlık meydana getireceği müjdesini veriyor. Seneden seneye ve daima ilerleme halinde bulunan tıp aleminin kendilerinden beklediği evsafi haiz müteahassis doktorların memlekette sayısını çoğaltacağımızı ve hatta köylere kadar doktor göndereceğini vaid eden bu kanunu getiren Hükümetimize ve Sayın Sağlık bakanımıza ve bu kanuna layık olduğu alakayı gösterecek siz sayın arkadaşlarıma teşekkür ederim.”

5.2.2. Mehmet Faik KALTAKKIRAN

Özgeçmiş için bakınız: II. Dönem Edirne Milletvekilleri

5.2.2.1. Mehmet Faik Kaltakkıran’ın Meclis Çalışmaları

TBMM V. Dönem seçimine katıldı. Yapılan seçimde 360 oy alarak yeniden Edirne Milletvekili seçildi (Faik Bey’in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 125). 17 Şubat 1935’te seçim tutanağını aldı. 1 Mart 1935’te Meclise katıldı. 7 Mart 1935’te tutanağı onaylandı. Dönem içinde Bütçe Encümeninde üye ve Ziraat Encümeninde başkan olarak, Orman Kanunu ve İskân Kanunu geçici encümenlerinde de geçici olarak görev yaptı. Genel Kurulda, Birinci, Üçüncü ve Dördüncü Umumi Müfettişliklerle müşavirliklerinin teşkilât kadroları hakkındaki kanun nedeniyle görüşlerini açıkladı. (Güneş, 2001b, s. 234).

5.2.3. Mustafa Mecdi BOYSAN

Resim 10 : Mustafa Mecdi BOYSAN

1886 yılında Ömer Hamdi Nizami Bey ve Nazmiye Cemile Hanım'ın oğlu olarak Gümülcine'de doğdu (TBMM, 2010, s. 255).

Yine özgeçmiş yazısına göre, çiftçilik yapmakta iken daha sonraları sanayi sektörüne adım atarak fabrika işletmeye başlamıştır. Fabrikatörlüğünün yanı sıra müteahhitlik de yapan Mecdi Bey'in, özellikle, ordunun gereksinimi olan tayyare bezi, telefon teli, sırt çantası, kaputluk bez, fişek ve benzeri maddeleri taahhüt ve zamanında teslim ettiği, akaryakıt ticareti yaptığı, 1924'te fennî arıcılık, tavşancılık, sebzeçilik, sütçülük, fidancılık ve meyvecilik gibi uğraşlarda bulunmak üzere Kemerburgaz'a bağlı Alibey Köyünde çağdaş bir çiftlik kurduğu görülmektedir (Mustafa Mecdi Boysan'ın Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 900).

V. Dönemde 360 oy alarak Edirne'den milletvekili seçilen (Mustafa Mecdi Boysan'ın Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 900). Mecdi Bey, 17 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclise katıldı, 7 Mart 1935'te tutanağı onaylandı (Mecdi Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No:900). Dönem boyunca İktisat encümeni azalığında bulundu. Köylerin ve hükmî şahsiyetlerin ihtiyaçları için dışarıdan getirilecek radyolarla yedek parçaların vergi ve resimden muafiyetleri hakkında bir teklifi vardır.

Siyasi hayatı V. Dönemle sınırlı kalmıştır. Rumca, Fransızca, Almanca ve Arapça bilen Mecdi Bey, 25 Aralık 1956'da Ankara'da vefat etti (Güneş, 2001b, s. 235). Evli olup, çocuğu yoktur (TBMM, 2010, s. 255).

5.2.3.1. Mustafa Mecdi Boysan'ın Meclis Çalışmaları

V. Dönemde 360 oy alarak Edirne'den milletvekili seçilen Mecdi Bey, (Mecdi Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 900) 17 Şubat 1935 tarihli seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclise katıldı, 7 Mart 1935'te tutanağı onaylandı. Dönem boyunca İktisat encümeni azalığında bulundu (Mecdi Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No:900). Mecdi Bey, Köylerin ve hükmî şahsiyetlerin ihtiyaçları için dışarıdan getirilecek radyolarla yedek parçaların vergi ve resimden muafiyetleri hakkında kanun teklifi vermiştir. Teklif Gümrük ve inhisarlar, Maliye ve Bütçe encümenlerine havale edilmiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 4. s. 134).

5.2.4. Mehmet Şeref AYKUT

Özgeçmiş için bakınız: IV. Dönem Edime Milletvekilleri

5.2.4.1. Mehmet Şeref Aykut'un Meclis Çalışmaları

V. Dönemde yapılan seçimde 360 oy alarak yeniden Edirne Milletvekili seçildi (Mehmet Şeref Bey'in Seçim Mazbatası, TBMM Arşivi, Devre 5, Sicil No: 128). 17 Şubat 1935'te aldığı seçim tutanağı ile 1 Mart 1935'te Meclis'e katıldı, tutanağı 7 Mart 1935'te onaylandı. Dönem içinde Adliye Encümeni üyeliğine seçildi. Ayrıca, İskân Kanunu Muvakkat Encümeni üye ve başkanlığı görevinde de bulundu (Güneş, 2001b, s. 236).

-Meclis Konuşmaları

Aydın Demiryollarının Satın Alınmasına Dair Anlaşmanın Onaylanması Hakkındaki Kanun Tasarısı Münasebeti İle İlgili Sözleri

Mehmet Şeref Bey, ulaşım ile ilgili konularda yapılan meclis çalışmalarına da etkin bir şekilde katılmıştır. Cumhuriyet döneminde ulaşımın yabancı şirketlerin tekeline kurtarılması ve devletleştirilmesi Hükümet'in temel hedefi olmuştur. Bu dönemde alınması zorunlu görülen hatlardan birisi de imtiyazı 1856'da Aydın Ottoman Railway adlı bir İngiliz şirketine verilen ve 1861 yılında işletmeye açılan Aydın demiryollarıdır. Birinci Dünya Savaşı başlayınca Osmanlı yönetimi hattı kendi denetimi altına almıştır. Ancak Mondros Mütarekesi ile hat; tekrar şirketin denetimi

altına girmiştir. Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında ise kısmen Osmanlıların kısmen de Yunanlıların ve şirketin denetimi altında tutulmuştur. Sömürgeciliğe karşı verdiği ulusal kurtuluş savaşı ile sömürge uluslara örnek olan yeni Türkiye ülkesini ahtapot gibi saran bu sömürgeci şirketlerden de kurtulmak, iktisadî alanda da bir kurtuluş savaşı vermek zorundaydı. Hükümet üyeleri ile şirket temsilcisi arasında yapılan görüşmelerden sonra İzmir-Aydın hattının hükümetçe satın alınması konusu gündeme geldi. 1 Ocak 1935'te bu konuda görüşmelere başlandı. Nitekim bu konuda yapılan uzun tartışmalardan sonra Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Aydın Demiryolu Kumpanyası arasında 3 bölüm 23 maddeden oluşan bir sözleşme yapılmıştır. Şirket Türkiye'de var olan menkul, gayrimenkul mallarını sözleşme hükümleri çerçevesinde 1 Haziran 1935'ten başlayarak Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine devretmiştir (Güneş, 2001b, s. 517-520). Mehmet Şeref Bey, Aydın demiryollarının satın alınmasına dair mukavelenin tasdiki hakkındaki kanun tasarısı görüşmelerinde söz alarak, Aydın'dan geçen ve yabancı bir şirketin işlettiği bu hattın işletme hakkının devlete geçmesi nedeniyle memnuniyetini dile getirerek Şark demiryolunun da bir an önce millileştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC., D. 5, C. 3, s. 352).

“Arkadaşlar; anayurtta, yabancı elde bulunan son demiryolunun da Devlete geçmek üzere, Kamutayın alkışlar ile ve kıvançlar ile kabul edildiğini gördüm.

Şimdi tek bir yol kaldı. Geçen gün Bayındırlık Bakanı arkadaşımız Ali Çetinkaya, demiryolunu satın alırken murahhas olan bir İngiliz'in söylemiş olduğu bir sözden bahsettiler. İngiliz demiş ki, biz Aydın demiryoluna koyduğumuz sermayeyi burada işleterek para kazanmaktansa, anladık ki artık Türk ulusu bu gibi işlerde o kadar ileri gitmiştir ki, biz onun yanında pek geri kalıyoruz. O halde buradan alacağımız para ile cenubî Amerika'da, henüz şimendiferciliğin ne olduğunu bilmeyen kavimler arasında bu işi yaparsak isabet etmiş olacağız.

Ali Çetinkaya'nın burada söylediği sözleri dinlediğim zaman gönlümde kopan bir temenniye söylemekten kendimi alamadım. Bu da Türkiye batı sınırını anayurda bağlayan Şark demiryoludur. Bizim o demiryolundan ne elemeler, ne sıkıntılar çektiğimizi size söylesem bir seyyah destanı kadar büyük bir eser yazmak lâzım gelir. Halâ bu gün bile muannidane bir surette Trakya'nın bütün ticaretine, bütün alışverişine ve gidişine adeta suiniyet derecesinde saldıran bu demiryolunun, Aydın

demiryolu gibi, yaban ellerden kurtularak Türk ulusunun malı olmak üzere ele geçmesini temenni etmekten kendimi alamıyorum.

Arkadaşlar; inanınız ki ben kendim 60 yıllık şahidi olduğum eyle vakalar vardır ki bunların hepsi, karşımıza dikilen bütün engeller, hep bu demiryolunundur. Vakti bu gün bu hat doğrudan doğruya Bayındırlık Bakanlığının emri altındadır ve idaresi artık kötü yollara gidemez bir haldedir. Sonra onu işletenler Türk çocuklarıdır, Lâkin bütün kazanç, bütün gelir tamamen Türkün eline geçmiyor. Onun için senelerden beri Türk ulusunun yükselmesine ve Türk kurtuluşuna başını koymuş olan çok sevgili ve eski arkadaşım Ali Çetinkaya'dan artık sıranın Şark demiryollarını almağa geldiğini ve onun da Türk ulusunun mal olmasını rica etmek için buraya geldim.”

Boğazların Tâbi Olacağı Usule Dair Mukavelenamenin Yerine Kaim Olmak Üzere Montrö'de İmza Edilmiş Bulunan Yeni Mukavelenamenin Tasdikine Dair Kanun Münasebeti İle İlgili Sözleri

Lozan'da, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarından geçişi düzenleyen ve Boğazlar bölgesinin güvenliğine ilişkin hükümleri de içeren özel bir sözleşme imzalanmıştı. Boğazlar Sözleşmesi'ne göre İstanbul ve Çanakkale boğazları civarıyla Marmara denizindeki adalar askerden arındırılmıştı. Boğazların güvenliği Milletler Cemiyeti'ne bırakılırken geçişleri düzenlemek amacıyla milletlerarası bir komisyon kurulmuştu. Bunun dışında hep silahsızlanmadan söz edilmesi ilerisi için umut veren bir gelişme sayılmıştı. Fakat Lozan Antlaşması ve ona bağlı sözleşme yürürlüğe girdiğinde Milletler Cemiyetinin barışı korumada pek etkili olamayacağı ve silahsızlanmanın sözde kalacağı anlaşılmıştı Bu nedenle Türkiye ilk fırsatta bu sözleşmeyi değiştirip Boğazlarda egemenliğini sağlamaya karar vermişti Bu amaçla 1933 Mayısında Londra'da toplanan silahsızlanma konferansında konuyu gündeme getirmişti.

1935'te İtalya'nın Habeşistan'a saldırması ve Rodos ile 12 Adayı silahlandırmaya koyulması ve Mussolini'nin Türkiye'yi de içeren yayılmacı siyasası, Boğazlardaki güvenlik sorununu daha da önemli kalmıştı. İtalya'nın arkasından Hitler Almanya'sının Ren bölgesini yeniden silahlandırması Avrupa'da savaş bulutlarının çoğalmasına yol açmıştı. Bu ortam içerisinde Sovyet Rusya'nın desteğini sağlayan Türkiye, Boğazlar rejiminin değiştirilmesi için harekete geçmeyi uygun bulmuştu.

Türk Hükümeti İngiltere'ye de haber verdikten sonra 1923 Sözleşmesini imzalayan devletlerle Sovyetler Birliğine 11 Nisan 1936'da bir nota ile başvurmuş ve Boğazlar için yeni rejimin saptanması için bir konferans toplanmasını istemişti. 4 Mayıs'ta toplanan Balkan Paktı üyeleri arasında konu görüşülerek onların da desteği sağlandı. 26 Mayıs 1936'da bütçe görüşmeleri sırasında Hariciye Vekâleti Vekili Şükrü Kaya, konuyu Meclis gündemine taşıyarak "Arsıulusal havanın bulanıklığından, Avrupa'nın vaziyetinin karanlık" olduğundan, savaş tehlikesinin arttığından söz etti ve Türkiye'nin en önemli sorununun Boğazlar olduğu belirtti.

Diplomatik temaslar sonucunda konferansın İsviçre'de Montreux'de toplanmasına karar verilmişti. 22 Haziranda başlayan konferansa İtalya dışında 9 devlet katılmıştı. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Tefik Rüşti Aras başkanlığında, oluşan bir heyet temsil etmişti. Bir ay kadar süren görüşmeler sonunda 20 Temmuz 1936'da "Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme" adı verilen yeni bir sözleşme imzalanmıştı (Turan, 2010, s. 178-179).

Yapılan bu mukavelenamenin onaylanmasına ilişkin olarak hazırlanan yasa tasarısı Dışişleri ve Millî Savunma encümenlerinde görüşüldükten sonra 31 Temmuz 1936'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına sunuldu. Bu kanun münasebetiyle söz alan Mehmet Şeref Bey, Türk milletinin haklı davasının zaferle sonuçlandığını ve Türk tarihinin zaferlerle dolu olduğunu belirten coşkulu bir konuşma yapmıştır;⁵

"Aziz arkadaşlar, milli Türk Devletinin kanla yoğrulmuş vatani üzerinde çalkanan şanlı ve şerefli Türk ordusunun kazandığı bin bir zafer vardır. Tarih baştanbâşa Türk zafer destanlarıyla doludur. Bize en son milli devletin iki parçada bulunan ve bir olan vatanının arasından akan Marmara'nın iki sahilinin eteklerini öperek geçerken orada asırlar ve asırlardan beri diyebilirim, milli Türk tarihinin başladığı günden beri yaşayan, Türk milletinin orada daima gördüğü süngülü çocuğu yoktu. 15 yıldan beri o topraklar o süngülü çocuğa müştak idi. Ben Trakosum, Trakya çocuğuyum. Ben Trakya'da muzika ile doğdum, muzika ile büyüdüm. Anam beşiğimi sallarken boru sesleri kulağıma gelirdi. Boru sesleri memleketin havasını titretirdi. Gün geldi, o güzel muzikalar sustu. Zafer den zafere koşan al sancağıma müştak kaldık. Onlar vatanımın üzerinden çekildi, Fakat, yok olan Osmanlı imparatorluğunun

⁵ TBMM ZC., D. 5, C. 12, s. 320-321.

bütün zulümle çiğnediği ve çiğnettiği o topraklar üzerinde, Türk'ün al sancığı, hiçbir vakit, ben burada değilim, demedi.

Arkadaşlar, dünyadaki davaların en kuvvetlisi olan Türk davası, Atatürk elini koyduğu günden beri yürüdü. İşte Boğazlar davası da öyledir. Haklı olan bu davamızın zaferle neticelenmemesine imkân yoktu..."

SONUÇ

Atatürk döneminde yapılan beş milletvekili genel seçiminde Edirne TBMM’de doğrudan temsil edilmiştir. Bu beş dönemde Edirne’den toplam on beş milletvekili Meclis’e girmiştir. Ancak birçok milletvekili birkaç dönem seçildiğinden Atatürk dönemi boyunca Edirne’den meclise seçilen milletvekili sayısı toplamda dokuz olmuştur. Söz konusu dönemde Edirne’den altı milletvekili iki ve daha çok kez milletvekili seçilmiştir.

1923–1938 yılları arası parlamentoda görev yapan Edirne milletvekillerinin sosyo-ekonomik tabanına ve Meclis çalışmalarına ilişkin ortaya çıkan sonuçlara baktığımızda Edirne milletvekilleri, yerellik oranı düşük, eğitim düzeyi oldukça yüksek asker-sivil bürokratlardan oluşmuştur. 1923-1938 yılları arasında Edirne’yi temsilen TBMM’ye seçilen toplam 15 (9) milletvekilinden sadece iki kişinin Edirne doğumlu olduğu görülmektedir. Diğer milletvekilleri ise Edirne dışında doğmuştur. Bu durum Edirne’nin TBMM’de temsil oranının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan 15 (9) milletvekilinden hepsi askeri ya da sivil bir yüksek eğitim kurumundan mezun olmuştur. Bu durum eğitim seviyelerinin düşük olmadığını göstermektedir.

II. TBMM Dönemi Edirne milletvekilleri arasında Meclis çalışmalarında en aktif ve en çalışkan milletvekilinin Hüseyin Rıfkı Bey olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte Cafer Tayyar Paşa ve Mehmet Faik Bey Meclis çalışmalarına fazla bir katkı sağlayamamışlardır. II. Dönem Edirne milletvekilleri daha çok kendi meslekleri ve uğraşı alanlarıyla ilgili yasama faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Nitekim milletvekili seçilmeden önce çiftçilik yapan Mehmet Faik Bey, mühendis olan Hüseyin Rıfkı Bey, daha çok bayındırlık alanında, asker kökenli olan Cafer Tayyar Paşa askeri konularda yasama faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

TBMM’nin III. Dönemi’nde, Mehmet Şakir Bey, Meclis çalışmalarına en fazla katkı sunan Edirne milletvekili olarak öne çıkmıştır. Diğer Edirne milletvekilleri olan Zeki Mesut Bey, meclis çalışmalarına hiç katılmazken Mehmet Faik Bey’in bir defa söz aldığı ve Hasan Hayri Bey’in de bir kanun teklifi verdiği tespit edilmiştir.

IV. Dönemde Meclis çalışmalarına Edirne milletvekilleri fazla bir katkıda bulunmamışlardır. Mehmet Faik Bey ile Şakir Bey meclis tutanaklarına geçen taktır,

teklif ve konuşmaları tespit edilmezken Hasan Hayri Bey ile Mehmet Şeref Bey ise sınırlı düzeyde katkı sunmuşlardır.

V. Dönem Edirne milletvekillerinin yasama faaliyetlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; Türk Kadını TBMM'ye girme hakkını 5 Aralık 1934'te kazanarak Türk tarihinde 18 kadın milletvekili 1935'te ilk defa meclise girmiştir. Bunlardan biri de Edirne'den milletvekili seçilen Fatma Memik'tir. Bu durum Edirne'den ilk defa kadın bir milletvekilinin seçilmesi bakımından önemlidir. V. Dönem Meclis çalışmalarına baktığımızda Fatma Memik'in sınırlı katkısı dışında diğer Edirne milletvekillerinin meclis çalışmalarına fazla bir katkısı olmamıştır.

1923-1938 yılları arasında TBMM'de görev almış Edirne milletvekillerinin meclis çalışmalarını değerlendirdiğimizde milletvekillerinin yasama faaliyetlerinin ana konusunu ülkedeki ulaşım, tarım-hayvancılık ve bayındırlık politikaları oluşturmuştur. Bunun temel nedeni, ulaşım ve altyapının yetersizliği ve ülkedeki en önemli üretim aracının toprak ve uzantıları olması ve ülke nüfusunun çoğunluğunun kırsal kesimde yaşamasıdır. Bununla birlikte her milletvekili daha çok kendi meslekleri ve ilgi alanlarıyla ilgili yasama faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Asker kökenli olanlar askeri konularda, çiftçilik yapanlar tarım konusunda, doktorluk yapanlar sağlık konusunda yoğunlaşmışlardır.

Meclis'te yaptıkları konuşmalarla ve verdikleri önergelerle yasama faaliyetlerine katılan milletvekilleri ülke genelini ilgilendiren meselelerin yanında Edirne halkının sorunlarını da meclise taşıyarak, kendi bölgeleriyle ilgili sorunları da gündeme getirmişlerdir. Örneğin, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çatalca vilâyetlerinde arazisi az olan köylülere terkedilmiş arazilerden satılması, Edirne şehri elektrik tesisatı için getirilen malzemeden gümrük ve muamele vergisi alınmaması, Meriç nehrinin taşmasından dolayı Edirne halkının yaşadığı sıkıntılar, Edirne'nin içme suyu konusu, Arda ve Meriç nehirleri köprülerinin yapılması, Edirne'de Tunca Nehri boyunda su baskınına maruz yerlerdeki vatandaşların durumu, Edirne milletvekillerinin Edirne vilâyeti ile ilgili çözüme kavuşturulmasını istedikleri temel konulardır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Osmanlı Arşivi

BOA, DH. MUİ., Kutu:2 Gömlek:42, Hicri 29-09-1327.

BOA, DH.MTV., Kutu:1, Gömlek:1, Hicri 22-07-1328.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 30.11.1.0.37.37.18.

BCA, 490.1.0.0.725.481.1.

BCA, 30.10.0.0.6.36.37.

BCA, 30.10.0.0.6.38.32.

BCA, 30.10.0.0.7.41.32.

BCA, 30.10.0.0.8.44.11.

BCA, 30.10.0.0.118.831.19.

TBMM Arşivi

Milletvekili Tercüme-i Hal Belgeleri

Milletvekili Seçim Mazbataları

Resmi Yayınlar

TBMM Açık Oturum Zabıtları

TBMM Gizli Oturum Zabıtları

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet, 6 Şubat 1935.

Edirne Postası, 5 Eylül 1927.

Paşa İli, 28 Haziran 1923.

Ulus, 3 Ocak 1948.

Kitap, Makale ve Lisansüstü Tezler

- Acar, E. (2012) *Atatürk Döneminde Genel Milletvekili Seçimleri: Çanakkale Örneği (1923–1938)*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Akın, R. (2008) *TBMM Devleti (1920-1923)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akın, V. (1995) Cafer Tayyar Paşa'nın Esir Alınışı ve Esaret Hayatı. *İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri Dergisi*, 1, 31-38.
- Alpaslan, E. (2013) *1923–1950 Dönemi Türkiye Büyük Millet Meclisinde Maraş Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Doktora Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Altınok, H. Gedikkaya, F.G. Işık, M.A. (2018) Siyasette İlk Kadın Parlamenterler Dönemi, *Yasama Derneği Dergisi*.
- Atatürk, M.K. (1970) *Nutuk*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, I.
- Ateş, T. (1985) Milli Mücadele'nin Mali Kaynaklar. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 5,1196-1199.
- Avcı, C. (2009) *III. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Yapısı ve Faaliyetleri (1927-1931)*, Ankara: ATAM Yayınları.
- Başgeçmez, N. (2013) *Turkish Woman Deputies In Between 1935 And 1960*, (Yüksek Lisans Tezi) Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Binark, İ. (2004) *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939-15 Ocak 1943)*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.
- Binark, İ. (2009) *Türk Parlamento Tarihi TBMM VII. Dönem (8 Mart 1943-5 Ağustos 1946)*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.
- Coşkun, Ç. (2013) *1923-1938 Yılları Arası Kars Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Çakır, S.G. (1999) *Türkiye'de Kadın Milletvekilleri 1935-1991*, (Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Çanak, E. (2016) I. ve II. Dönem TBMM'deki Kozan Milletvekilleri ve Meclis'teki Faaliyetleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (43), 681-700.
- Çavdar, T. (1995) *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İstanbul: İmge Kitabevi.
- Çoker, F. (1994) *Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.

- Çoker, F. (1995) *Türk Parlamento Tarihi Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, III.
- Çoker, F. (1996a) *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem 1931-1935*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.
- Çoker, F. (1996b) *Türk Parlamento Tarihi TBMM IV. Dönem 1931-1935*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, II.
- Çufalı, M. (2012a) *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.
- Çufalı, M. (2012b) *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, III.
- Demiraslan, T. (2013). *1923 Milletvekili Seçimleri ve Basın (Hâkimiyet-İ Milliye, Tanin, Tevhid-İ Efkar)*, Yüksek Lisans Tezi), Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Demirel, A. (2003) *Birinci Mecliste Muhalefet (İkinci Grup)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirel, A. (2010) *İlk Meclis'in Vekilleri ve Millî Mücadele Döneminde Seçimler*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Demirel, A. *Tek Parti'nin Yükselişi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dinçer, B. (2018) *Birinci TBMM'de Muş Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Duroğlu, S. (2007) *Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ehzerli, İ. (1998) *Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1992) ve Osmanlı Meclisi Mebusanı (1877-1920)*, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Ertunç, A.C. (2013), *Cumhuriyet'in Tarihi*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Girgin, K.O. *Türkiye Seçim Tarihi*, İstanbul: Sokak Kitapları Yayıncılık.
- Günay, Ş.Ş. (2007) *Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (1939-1943)*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, VI.
- Güneş, İ. (1997a) *Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

- Güneş, İ. (1997b) *Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyet'e Geçiş Süreci: I. ve II. Meşrutiyet*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, II.
- Güneş, İ. (2001a) *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem 1935-1939*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.
- Güneş, İ. (2001b) *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem 1935-1939*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, II.
- Haçın, İ. (2014) *Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Sivas Mebusları ve Faaliyetleri (1920-1923)*, (Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- İdem, T. (2015) *Adana (Seyhan) Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri (1920-1960)*, (Doktora Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- İdem, T. (2016) I. Dönem TBMM'de Kozan Milletvekilleri ve Meclisteki Faaliyetleri. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 2 (2), 100-129.
- İlyas, A. (2015) I. ve II. Dönem TBMM'de Siverek ve Urfa Milletvekilleri ile Faaliyetleri. *Tarih Okulu Dergisi*, 23, 347-361.
- İşık, S. (2011) *Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Bitlis Milletvekilleri (Biyografileri ve Faaliyetleri)*, (Yüksek lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Karaca, M. (2019) *Türkiye Cumhuriyeti Tarihinde Kadınların Demokrasiye Katılım Süreci ve 1935-1950 Genel Seçimlerinde Meclise Giren Kadın Milletvekillerinin Faaliyetleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Karpat, K.H. (2010) *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keleş, Z. (1999) Cafer Tayyar Paşa. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 15 (44), 529-545.
- Kılıç, R. (2015) *Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İçel Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Kıyıcı, A.K. (2013) *Mustafa Kemal Paşa Önderliğinde Millî Mücadele Kadrosu*, (Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

- Köse, G. (2012) *Birinci Meclis'te Adana Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Küçük, M. (2002) Birinci TBMM'nin Açılışı ve Anlamı. *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 16, 8-32.
- Lewis, B. (1993) *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Madaş, E. (2019) *Birinci Mecliste Edirne Milletvekilleri ve Faaliyetleri (1920-1923)*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Madaş, E. (2020) İlk TBMM'de Edirne Milletvekilleri ve Faaliyetleri (1920-1923). *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5 (5), TBMM'nin 100. Yılı Özel Sayısı, 38-73.
- Mahmutoğlu, T.B. (2015) *1923-1960 Yılları Arasında CHP'nin Seçim Çalışma ve Propagandaları*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- Neziroğlu, İ ve Yılmaz, T. (2010) *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri*, Ankara: TBMM Başkanlığı Yayınları, 1.
- Olgun, K. (2011) Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Kadar Genel Seçim Uygulamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27 (79), 1-36.
- Öcal, Z.Ö. (2006) *Siyasi Açından I. ve II. Refik Saydam Hükümetleri (1939-1942)*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özcan, S. (2019) TBMM I. Dönem Diyarbakır Mebusları ve Meclis'teki Çalışmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (66), 401-412.
- Özçelik, M. (2012) I. ve II. Dönem TBMM'de Niğde Milletvekilleri ve Faaliyetleri. *Turkish Studies*, 7 (4), 2485-2500.
- Özdemir, N. (2013) Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Yol Vergisi. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 32 (53), 213-248.
- Özdemir, Ü. (2004) *V. Dönem TBMM'nin Yapısı ve Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgül, B. (2002) *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Önerisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- Öztürk, K. (1993a) *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.
- Öztürk, K. (1993b) *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, II.
- Öztürk, K. (1995a) *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, I.
- Öztürk, K. (1995b) *Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, III.
- Pala, A. (2004) *TBMM'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Faaliyetleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sertel, S. (2015) TBMM'de Bir Cumhuriyet Aydını: Dr. Fatma Memik. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 193-204.
- Sevgil, S. (2016) *Edirne Milletvekili Mehmet Şeref Aykut ve Birinci TBMM'deki Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Sezer, A. (1998). Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 42, 889-905.
- Sezgin, Ö. (1984) *Türk Kurtuluş Savaşı ve Siyasal Rejim Sorunu*, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Şahin, A.A. (2008) *Türkiye'deki Kadın Milletvekilleri ve Meclisteki Çalışmaları (1935-2002)*, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Şahin, C. (2010) *Türk Parlamentosundaki Kadın Milletvekilleri (1935-2007)*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Şavkılı, C. (2011) *Atatürk Döneminde Parlamento Faaliyetleri (1920-1938)*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Şener, M. (2008) *Çorum Mebusu İsmet Bey'in Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki Faaliyetleri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TBMM (2010) *TBMM Albümü, 1. Cilt 1920-1950*, Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.

- TBMM, (2009) *Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler 1935-2009*, Haz. Semra Gökçimen, Havvana Yapıcı, Engin Kaya, Dinçer Gültemen, Taner Geçmez, Ankara: TBMM Yayınları.
- Teke, A.V. *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde I-V. Dönem Adana Milletvekilleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Toparlak, B. (2014) Cumhuriyet'in İlk Kadın Milletvekillerinden Fatma (Şakir) Memik. *Tarihin Peşinde-Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, 71-82.
- Turan, Ş. (1998) *Türk Devrim Tarihi II Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Turan, Ş. (2010) *Türk Devrim Tarihi III, Yeni Türkiye'nin Oluşumu, (İkinci Bölüm) (1923-1938)*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Ulusoy, M. (2014) Türkiye Büyük Millet Meclisi Birinci ve İkinci Dönem Sinop Milletvekilleri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33 (33) 123-135.
- Uyanık, E. (2016) *I. TBMM'de Siverek-Şanlıurfa Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Velidedeoğlu, H.V. (1999) *İlk Meclis*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Yıldırım, H. (2008) *I ve II. Dönem TBMM Çorum Milletvekilleri (Biyografileri ve Faaliyetleri)*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

EK-10 : Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi

125

T. B. M. M. Âzayı kiramına mahsus muhtasar tercüme-i hal varakası

İntihap daresi	Edirne	Eserleri	Matbu: Fenni Tevvin, saygı ağaçları, Ayarlık, Gayri matbu: Boksövanlıkta tablis, kirası tahkiki, İktisatçı ve İcrai ve iclatı tabkiki.
İsmi	Mehmet Feyik	İlmî rütbeleri	Yoktur.
Aile ismi	Kaltaklıoğlu	Meslek ve meşgüleyi	Paşa ve Ziraatçı
Babasının ve Anasının ismi	Babam Ahmet Badi anam Saide	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evlü değilim, bir oğlum vardır.
Doğduğu yer	Edirne, Konduk Osman Mahallesi	İntihaptan evvel son memuriyeti	1908 den beri mevlusum
Oturduğu yer	Edirne ve Sütözü	Memur değilse intihaptan evvel son vaziyeti	
Doğduğunun tarihi	1870	İntihap mazbatasının tarihi	
Tahsili	İstanbul Rüştiye ve İhsani Mekteplerinde mektebli	Kaç rütbe ile mevlus intihap olduğuna	
Bildiği diller	Fransızca	Mazbatasının Meclis Heyeti umumîresince tasdik tarihi	[]
Nasle ihtisası olduğuna	Ziraat	Meclis iltihak tarihi	4 Mayıs 1931

Muhtasar tercüme-i hal

İzandan evvel varlığını tercüme-i halde hiç değışiklik yoktur.

Kaynak: (Faik Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, D. 4, S. No: 125)

EK-11 : Hasan Hayri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi

T. B. M. M. Âzayı kiramına mahsus muhtasar tercüme-i hal varakası

İntihap daresi	<i>Edirne</i>	Eserleri	
İsmi	<i>Hasan Hayri B.</i>	İlmi rütbeleri	
Aile ismi	<i>Şaflık Ef Levha H.</i>	Meslek ve meşgüliyeti	<i>Avukat</i>
Bahasının ve annesinin ismi	—	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	
Doğduğu yer	<i>İstanbul</i>	İntihaptan evvel son memuriyeti	
Oturduğu yer	<i>Ankara</i>	Memur değilse intihaptan evvel son vaziyeti	<i>Mebus</i>
Doğduğu tarih	<i>1896</i>	İntihap mazbatasının tarihi	
Tahsili	<i>Hukuk mezunu</i>	Kaç rey ile mebus intihap olunduğu	
Bildiği diller	<i>Biraz Fransızca</i>	Mazbatasının Meclis Heyeti Umumiyesince tasdik tarihi []	
Nede ihtisas olduğu	<i>Hukuk</i>	Meclise iltihak tarihi	

Muhtasar tercüme-i hal

TBMM © H. R. HAKKI MAHİR ZİDİR

246 tarihinde İstanbulda doğdum . Numunesi tarakkı Vefa idadisi ve hukuk mekteplerinde tahsil ettim . 319 senesinde avukatlığa başladım ve aidiye kadar onunla meşgul oldum . Hiç bir memuriyete girmedim . İhzar ve tadili kavapın komisyonlarında ticaret kanunu komisyonunda ve İstanbul Vilâyeti Meclisi Umumisinde âza idim . Mütesadit defa Baro meclis inşibatında âzalik ve ikinci reislik ettim .

Durdurmuş Büyük Millet Meclisine taktar imâm :
Bâirne mebusu
Hasan Hayri

[] Bu hane Meclis heyeti tahririyence imlâ edilecektir.

Adres

(B)

Ankara:

Hariçte:

Kaynak: (Hasan Hayri Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, D. 4, S. No: 22)

EK-12 : Mehmet Şakir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi

T. B. M. M. Âzayı kiramına mahsus muhtasar tercüme-i hal varakası

İhtihap dairesi	Edirne	Eserleri	/
İsmi	Mehmet Şakir	İlmî rütbeleri	/
Aile ismi	Keserir oğlu	Meslek ve meşgüliyeti	Mebus /
Babasının ve Anasının ismi	Mehmet Vefik Safiye	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evlü , üç çocuğum vardır .
Doğduğu yer	Kaprutlu	İntihapın evvel son memuriyeti	/ Edirne mebusu
Oturduğu yer	Ankara	Memur değilse intihapın evvel son vaziyeti	↓
Doğduğunun tarihi	1891	İntihap mazbatasının tarihi	24 miran 931
Tahsili	Mülkiye	Kaç rey ile mebus intihap olduğuna	321 rey ile
Bildiği diller	Rumca , Fransızca	Mazbatasının Meclis Heyeti tarafından tasdik tarihi	[]
Nede ihtisası olduğu	İdare ve Maliye	Meclise iltilhak tarihi	4 Mayıs 1931

TBMM MÜHÜR HAKKI
MALİYE BÜYÜK MÜDÜR

İpsala , Keşan , Maydos Kaymakamlıkları
Akıncıdag , Ardahan Mutasarrıf vekilliği
Edirne mektüpsülüğü
Mülkiye müfettişliği
Edirne valiliği
Gelibolu , Çatalca , Edirne mebuslukları
İktisat vekilliği

10 / 5 / 1931
[Signature]

[*] Bu hane Meclis heyeti tahririyesinde imla olunacaktır.

Ankara: Karaklı derede
Çankaya caddesinde

Adres: _____
Harife: _____

Kaynak: (Mehmet Şakir Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, D. 4, S. No: 478)

EK-13 : Mehmet Şeref Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi

T. B. M. M. Âzayı kiramına mahsus muhtasar tercüme-i hal varakası

İhtihap dairesi	Edirne	Eserleri	hukukî esasları - teşvîkî ve şerhî eserleri
İsmi	Şeref	İlmî rütbeleri	hukukî ve millet bilimi - Türkçe
Aile ismi	Paşa oğlu	Meslek ve mesgüleyi	Avukat
Babasının ve Anasının ismi	Şerif, Fatma	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğuna	Karım, kızım bulunmam
Doğduğu yer	Edirne	İhtihaptan evvel son memuriyeti	
Oturduğu yer	Edirne	Memur değilse ihtihaptan evvel son vaziyeti	Avukat
Doğduğunun tarihi	1874	İhtihap mazbatasının tarihi	
Tahsili	hukukî	Kaç rey ile mebus ihtihap olduğuna	ittifakla
Bildiği diller	Türkçe, Arapça, Osmanlı	Mazbatasının Meclis Heyeti umumiyesince tasdik tarihi [*]	
Nede ihtisas olduğuna	Türk tarihî, Türk edebî	Meclis ihtihak tarihi	sublîge 4/V/1931

Muhtasar tercüme-i hal

hukukîta okudum. Türk Tarih ve dilini öğrendim. Her inkılapta köşümde Hamit Zemanı Hıfzı, suqunı ferman ve fermanı suretiyle 68 ay kaldım. Mükemmelle Edirne'de 16 ne gününü (müstafaa şerhî) kurdum. Anadolu'ya geldim. Malkaya sürüldüm. Sakarya'dan önce Meclise geldim.

[*] Bu hane Meclis heyeti tahriresince imla olunacaktır.

Ankara: Aydın oteli

Adres

Hariçe: Edirne Kalesi

ÖZGEÇMİŞ
EDİRNE
ŞEREF BEY
(MUKT)
Sicil No: 128
Doğum No: 21

Kaynak: (Mehmet Şeref Bey'in Tercüme-i Hal Belgesi, D. 4, S. No: 126)

EK-15/A : Faik Kaltakkıran'ın Tercüme-i Hal Belgesi

125

MİLLET MECLİSİ ÜYESİ HAL TERCÜMESİ KÂĞIDI ÖRNEĞİ

Adı ve Soyadı	Mehmet Faik Kaltakkıran	İlmî rütbesi	---
Babasının ve Anasının adı	Ahmet Badi Edibe Saide	Mesleki ve iş- gücü	Bağcılık
Doğum yeri ve tarihi	Edirne 4 Nisan 1286	Yedek Subay ise subesi ve sicil No. su	---
Tahsili	Rüştiye	Evlî olup olma- dığı kaç çocuğu bulunduğu	Evlîyim bir oğlum vardır.
Bildiği diller	Fransızca okur yazar	Seçimden evvel- ki iş durumu	Edirne mebusu
İhtisası	Bağcılık, bahçivanlık ve Ziraat	Memur olup olmadığı	---
Eserleri	Fenni tekfîl ve mayva a- ğaçları namıyla iki ve ağı- cılık namı ile gayri matbu dört eser	Mebuslukları	---

Tahsil çağında rüştiyeden yüksek mektep yok idi. 1296 senesinde Kastamonu rüştiyesine girdim. 1299 senesinde Trabzon rüştiyesinde ikmalî tahsil ettim. Sonra hususî muallimlerden hikmet, kinaya, tarihi tabii, riyasiye, fransızca, ingilizce ve almanca okudum ise de ingiliz ve alman lisanları tahsilini ikmal edemedim. Bu bahsteki vesikalarım aşağıda sâbıyacağım esbab dolayısıyla kâmilan sayılmıştır. Trabzon vilayeti mektubi ve muhasebe kalemlerinde bulundum. Edirne vilayeti umuru sonebiye kalemi mütercimliğinde bilahare nufus nezaretinde ve paşaport memurluğunda ifayivasife ettim. 311 tarihinde siyasi cemiyeti hafiye teşkilî ve evrakı musirre neşri tühmetile tahtı tevkife alınarak beş sene kalebentliğe mahkum oldum. Edirne hapisanesinde 28 ay yattıktan sonra Konyaya nefyedildim. Konyada iptida nafîa başkatibi sonra mektebi mucize tayin olunarak altı sene menfa hayatı yaşadım. 320 tarihinde bir suretile İstanbula avdet ederek Reji idaresi umumiyesi tahriratı Türkiye kaleminde Türkçe mütercimliğine tayin edildim. 324 temmuzunda ilanı meşrutiyeti müteakip Edirne mebusluğuna intihap edilmekliğim hasebile ilk meclisi Mebusana dahil oldum. Bu meclisin feshi ve intihabatın teodidi üzerine 327 tarihinde Edirne halkınca tekrar mebus intihap olunarak ikinci meclise intirak ettim. Balkan Harbine tekaddüm eden vekayii dahiliye esnasında meclisin seddini müteakip büyük kabine diye yadedilen Gazi Muhtar Fğ. kabinesi tarafından 72 arkadaşım ile beraber tevkif olundum ve Bekiraga bölüğünde 26 gün mevkuf kaldıktan sonra tahliye edildim.

./..

Kaynak: (Faik Kaltakkıran'ın Tercüme-i Hal Belgesi, D. 5, S. No: 125/1)

EK-15/B : Faik Kaltakkıran'ın Tercüme-i Hal Belgesi

Millet Meclisi Üyesi Hal Tercümesi Kâğıdı Örneği

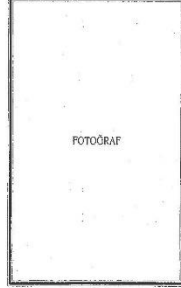
Sayfa

KEmil Paş. kabinesinin sukutunu intaç eden Babıâli hadisesini müteakip bir müdafai milliye cemiyeti teşkili için Darülfünunda vuku bulan içtinaî umûmide cemiyetin gönüllü şubesine asa intihap edildim. Edirnenin Bulgarlardan istirdadı üzerine memleketin hâkimiyeti Osmanîye altında kalmasını temin için halkın Avrupaya gönderdiği muhtelit heyet riyasetinde Avrupa payitahatlarını dolaş-tım. 329 intihabatında tekrar mebus olarak meclise dahil oldum, harbi umûminin ilânı üzerine müdafai milliye cemiyeti tekrar ihya edildikten heyeti idaresine asa ve harbin üçüncü senesinde de heyeti umûmiyenin ittifakile reis intihap edildim. Mımdros mütarekesi akabinde meclisin seddi üzerine münevbeten İs-tanbul ve Edirne de ikamet ettim. Bu esnadan Bulgarların şarki Trakya'ya karşı bási teğebbüsâtı siyasiyesi tahakkuk etmesine ve Osmanlı Hükümetinin bu teğebbüsata mukabelede ishârî aceylemesine mebnî memleketin hukuku meğrusasını müdafaa ve ana vatana marbutiyetini temin için halkın gösterdiği arsuya binâen mütarekenin 12 noi gününden teessüs eden Trakya, Paşaeli müdafai hukuk cemiyeti heyeti müessesesi mayanına dahil olarak cemiyetin İstanbuldaki merkezi siya-sisi asalığını ve Edirnedeki heyeti merkeziyesi şurahaslığını deruhte ettim. Cemiyetin anadolunda teşekkül eden anadolu ve rumeli müdafai hukuk cemiyetine iltihak etmesi ve bu cemiyeti umûmî zamanın neticeî tasviki olarak o vakitki Hükümetin teodidi intihabata mecburiyet görmesi üzerine tekrar Edirne mebusu sıfatile 335-336 meclisine iştirak ettim. İstanbulun düzveli mütefika tarafan-dan ferdayı ıgğalinde yani 16 mart 336 tarihinde Etnikiyetera ve hüriyeti itilâf cemiyetlerinin talebi üzerine meclis haliçtimada iken ingilizler tarafından cebren biltevkif 24 saat Haybiküs namındaki nakliye gemisinde hapis ve ertesi günü Bembo namındaki dritnota bilirkap Maltaya sevkolundum. 22 mart 336 tari-hinde Maltaya çıkarılarak evvela polverista ve daha sonra Miyoverdala karargah-larında hapis edildim. Teğebbüsâtı mütevaliyem neticesi olarak 24 mart 336 ta-rihinde İstanbula girmek şartile tahliye edildim ve İtalya tarikile Ankaraya gelerek 337 tarihinde Edirne mebusu sıfatile birinöi Türkiye Büyük Millet Mecli-si mesaisine iştirakşerefile mübahi oldum. 339 tarihinde teodidi intihabata karar verilmesi ile Edirne halkınca tekrar intihap olunarak II agustos 339 tari-hinden itibaren ikinci devresine iştirak etmekteyim.

N.A.A.

Kaynak: (Faik Kaltakkıran'ın Tercüme-i Hal Belgesi, D. 5, S. No: 125/2)

EK-16 : Fatma Memik'in Tercüme-i Hal Belgesi

Seçim dairesi	Edirne	Eserleri	
Adı	Dr. Fatma M.	İlmi rütbeleri	
Soy adı	Memik	Melek ve mevgül yeti	Doktor
Birbaban ve anasının adı	Şakir, Cemile	Evlü olup olmadığı ve kaç çocuğu bulunduğuna	Bekâr
Doğduğu yer	Safranbolu	Seçimden evvelki son memuriyeti	Kurulu hastanesi Poliklinik şefi
Ortadağı yer	İstanbul - Kınkapaı	Memur olduğu seçilen evvel son vaziyeti	
Doğum tarihi	1903	Seçim marabattının tarihi	
Tahsili	Yüksek	Kaç reyile sayılabıldığı seçildiği	
Bilindiği diller	Fransızca	Marabattın Meclis genel heyetince tasdik tarihini (*)	
Nede ihtisas olduğu	Dahili hastalıklar	Meclise rütük tarihi	1 mart 1935

[*) Bu yer itelâs Kanunları kaleminde doldurulacaktır.

Dr. Fatma Memik

Kısa tercüme-i hal

1903 tarihinde Safranboluda doğdu. İptidai tahsilini kısmen orada ve kısmen de İstanbulda Bayazıt İhsa Mümüne mektebinde ikmalle Bezmâlem Kız Misesine girdi. 1923 yılında liseyi bitirerek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesine girdi. 1929 da 632/4100 Diploma numaramla Fakülteyi bitirdim. Bir senelik staj müddetini Fakülte'de geçirek 1931 de Gıvaba hastanesi fahri dahili asistanlığına tayin edildim. Bir sene sonrada asil asistan oldum. 1934 de asistanlık müddetini bitirerek aynı sene vekaletin tayin ettiği Jüri huzurunda bilistihân birinci sınıf dahiliye ihtisası sertifikasını aldım. 1935 ikinci kısmında Gıvabahastanesi poliklinik görevine tayin oldim ve aynı zamanda Cumhuriyet halk fırkası Şahinözü kaza merkezî heyeti idare asil üyesi ve vilâyet merkezî yüksek üyesiğinde bulunuyordum ve 1931 yılından beri de Topkapı Fıkaraperver Heyeti idare üyesi ve mezkûr müessesenin fahri doktorluğumu ve Gıvabahastanesi poliklinik görevini yaparken 1 mart 1935 de Edirne sayılabıldığına seçildim.

Devres Sicil No
716
EDİRNE
Dr. Fatma Memik
DS

Kaynak: (Fatma Memik'in Tercüme-i Hal Belgesi, D. 5, S. No: 116)

EK-17 : Mustafa Mecdi Boysan'ın Tercüme-i Hal Belgesi

Devre 5
18
EDİRNE 118
MECDİ BOYSAN
DS

Seçim dairesi	Güzel Edirne	Farklı	Teşkilatı değil fakat Fikri Keniltekte anarlarında vardır
Adı	M. Mecdi Boysan	İsmi nübeli	Yokdur.
Soy adı	B O Y S A N	Meslek ve mesleği	Züryan - Fincancı - Sınıd
Babasının adı	Hamdi Hamdi Nispeti	Fili olup olmadığı ve kaç çocuğundan	17 senelik evliliği. Çocuğun yokdur.
Doğduğu yer	Osmanlı	Seçimden önceki son mesleği	Yokdur.....
Okuduğu yer	Ankara - Çankaya - Küçük	Meslek ve diğer meslekte önceki son mesleği	Ticaret ve fabrikacılık
Doğum tarihi	1302 Bin Yüzü İki	Seçimden önceki son tarihi	17 - 2 - 1935
Takvimi	414	Kaç ayda çalıştığı	360 Reyle
Bilgi diğer	Rutca - Fransızca - Almanca - Arapça	Muhtemelen başka dillerde de çalıştığı	
Ne kadar önceki	Ticaret - Fabrikacılık	Mesleki hayatı	I - Mark 1935

[1] Bu yer Meclis Kanunları ile doldurulacaktır.

Kısa tercüme-i hal

17 senedenberi Ticaret... İşleticilik, Fabrikacılık ile...
Mesgul idim.
Milli Savaşta ordunun Vayvare bezi Telefon telli, Akçe çantası, Kaputluk bez, Fişek emsali mühimmat ve sair gibi mülküm ve mübren ihtiyacımları...
sık sık Anadolu'ya gelerek ve ordu ile yakından temasta bulunarak bilhassa...
luzum ve ıcailli zamanlarda teslimat ve vaktinde teslim etmeye çalıştım ve muvaffak oldum.
Savaş müteakip Meclis'in lüzum gösterdiği mevaddi imfilikeyi...
ihtiyacını haricden ve kırsal ile temin ve hükümetin birlikle ve müteakiben...
Bu suretle de...
ettilerini teşkil ve... büyük yardımlar yapmaya çalıştım ve bu işte...
diğerleri gibi iyi ve pürüzsüzce bitirdim.
Bu işte bilhassa dahilde fabrikasyon hale getirmeye mecliset için...
faideli gördüm. hükümetin kabul edebileceği mübnet ve faideli teklifler üzeri...
nde çalıştım. böyle bir teklifi de hazırladım ve yaptım. mesleğim işe ve aray...
ve araya giren bazı avanteriye insanların çekilen casip esasında tüccari prensip...
ve vesalelere uyumlan-aldatıcı teklifler karşısında mübnet ve hakiki olan bu...
teklifim ve mesleim geri kaldı.
Mesleğim mesleğim itirazlarının doğruluğunu gösterdi. berut ve mes...
di imfilikeye hadiseset gazetelerinin ilahasına düğün. işe mahkeme de karıştı. o...
casip teklifler suya düğün.
340 senesinde Fenni arıcılık, tavşancılık, sebzeçilik, sütçülük, fid...
ançılık, meyvecilik... gibi kemur mevnut çiftliklerde işi olmayan kimseler...
de ihtiyar etmek üzere İstanbulda kemur burğaz mahiyetine marbut Ali Bey Köyü...
civarında asri ve modern bir çiftlik yaptırırsam çalıştım ve muvaffak oldum.
327 senesinde meclisimde yine ilk benzin ve gaz tesfiye fabrikası...
ini tesis ettim. bu fabrika, yıllardır beri mayı mahvukat piyasaına hakim ve...
halke dilediği fiatı kabul ettirmekte emil olan bazı ecebdi kumpanyaların...
hesablarını altüst etmiş ve serbest yürümlükleri yolda ihtiyaslı tevdibler...
ge saruret bulduğumun şüretmiş ve bu yüzden - küçük bir sermayenin mabsulu...
olmasına rağmen - halk bu kumpanyaların icabız ve lüzumun ihtikarından, har...
ve tamamlanmış mübneten kurtarılmış idi.
Ne çareki başta istandart olmak üzere bazı ecebdi kumpanyaların...
siki ve yakından takipleri 330 senesinde istihlak vergisi namı altında bir...
kumpanya qılmasına vesile olmuş ve bu yüzden fabrikam 333 senesine kadar kapalı...

500

... bırakılmıştır...
... 933 senesinde ham petrolun kamuni varlığını teşhit eden ikinci bir...
kamun çıkarıldı. bu kamuni fabrikanın işletilmesinde biraz kuvvet ve yardım...
edilmişti. 18 000 lira sarfıyla bu defa fabrikayı biraz daha tevai ettim ve tekr...
işe başladım.
komanyadan 13 000 ton ham petrol satın aldım. 500 tonunu getirdim.
ve bu miktarın tesfiyesi bitmek üzere İken 1934 senesinde üçüncü bir kamun çıkarıl...
ıldı. ham petrolun - I - garuğu gümürk resmi - 13 - Garuğu çıkarıldı. bu variyet...
karşısında hem fabrikanı kapadım. hem de mallarımı haricde bırakmaya mecbur oldum.
Büç bir sumu teksirin olmaksızın vukua gelen bu hadiselere tutucari...
işlerin bünyesinde ağıdğı yara, mesleğim kapatılması mühtil ve belki de İnkensiz...
birhal almış ve senelerdenberi sarf ettiğim emekleri sürükleyüp götür...
muşdur.
bunlar arwında beni teselli eden bir nokta varsa o da 17 senelik mes...
imün geçen ve gelen için - İktisadi hayatımında - bir yer tutması ve ya tutmak...
istidinde bulunmuş olmasıdır.
M. Mecdi Boysan

ADRES

ANKARADA: **YARICDE:**

Ankara - Çankaya - Küçük

Devre 5 Seçim senesi 18

500

T. B. M. M.

Üyeleri için tercüme-i hal

D. N. B. *D. N. B.*

118 **18**

Seçim dairesi **Adı**

GÜZEL EDİRNE M. Mecdi Boysan

Kaynak: (Mustafa Mecdi Boysan'ın Tercüme-i Hal Belgesi, D. 5, S. No: 118/1)

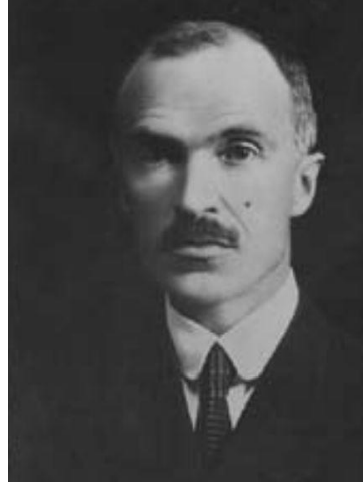
EK-20a: II. Dönem Edirne Milletvekilleri

Cafer Tayyar Paşa (EĞİLMEZ)

Faik Bey
(Mehmet Faik KALTAKKIRAN)

Hüseyin Rıfki Bey (ARDAMAN)

Kaynak: (TBMM, 2010: 91-92)

EK-20b: III. Dönem Edirne Milletvekilleri

Hasan Hayri Bey (TAN)

Faik Bey (Mehmet Faik KALTAKKIRAN)

Mehmet Şakir Bey (KESEBİR)

Zeki Mesut Bey (ALSAN)

Kaynak: (TBMM, 2010: 145-146)

EK-20c. IV. Dönem Edirne Milletvekilleri

Faik Bey (Mehmet Faik KALTAKKIRAN)

Mehmet Şakir Bey (KESEBİR)

Hasan Hayri Bey (TAN)

Şeref Bey (Mehmet Şerafettin AYKUT)

Kaynak: (TBMM, 2010: 197-198)

EK-20d: V. Dönem Edirne Milletvekilleri

Fatma MEMİK

Şeref AYKUT
(Mehmet Şerafettin AYKUT)

Mustafa Mecdi BOYSAN

Faik KALTAKKIRAN
(Mehmet Faik KALTAKKIRAN)

Kaynak: (TBMM, 2010: 255)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Emin DAŞCI
ORCID Numarası	0000-0001-7701-3537
Lisans Mezuniyet	
Üniversite	Bingöl Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans Mezuniyet	
Üniversite	Ordu Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarih
Programı	Cumhuriyet Tarihi
Doktora Mezuniyet	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Anabilim Dalı	
Programı	
Akademik Çalışmaları	
1	
2	